

וְהָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה
 וּבְעֵרַת הָרַע מִיִּשְׂרָאֵל: ס"ב כִּי יִהְיֶה →
 כְּתוּב נֶעֶךְ קָרִי נֶעְרָה בְּתוּלָה מֵאֲרָשָׁה
 לְאִישׁ וּמִצָּאָה אִישׁ בְּעִיר וְשָׁכֵב עִמָּה: L
 וְהוֹצֵאתֶם אֹתֵי-שְׁנֵיהֶם אֶל-שַׁעַר
 הָעִיר הַהוּא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בְּאֲבָנִים
 וּמָתוּ אֶת-כְּתוּב הַנֶּעֶךְ קָרִי הַנֶּעְרָה עַל-דִּבְרֵי
 אֲשֶׁר לֹא-צִעְקָה בְּעִיר וְאֶת-הָאִישׁ עַל-
 דִּבְרֵי אֲשֶׁר-עָנָה אֶת-אִשְׁתּוֹ רַעְהוּ
 וּבְעֵרַת הָרַע מִקְרָבָה: ס"ג וְאִם
 בִּשְׂדֵה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת-כְּתוּב הַנֶּעֶךְ קָרִי
 הַנֶּעְרָה הַמְּאֲרָשָׁה וְהַחֲזִיקָבָה הָאִישׁ
 וְשָׁכֵב עִמָּה וּמָת הָאִישׁ אֲשֶׁר-שָׁכֵב
 עִמָּה לְבָדוֹ: כו כְּתוּב וְלֶנְעֶךְ קָרִי וְלֶנְעֶרָה
 לְאֶת-עֲשֵׂה דָבָר אֵין כְּתוּב לֶנְעֶךְ קָרִי
 לֶנְעֶרָה חֲטָא מוֹת כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם

וְיִתְקַמְּלוּן אַף תְּרִוּהוּן נִבְרָא
 דְּשָׁכֵב עִם אִתְתָּא וְאִתְתָּא
 וְתַפְלִי עֵבֶר דְּבִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל:
 כג אַרְי תְּהִי עוֹלָמְתָא כְּתִלְתָּא
 דְּמֵאָרְסָא לְגַבְרַי וְיִשְׁפַחְנָה גְבַר
 בְּקִרְתָּא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה: כד וְתַפְקוּן
 יֵת תְּרִוּיָהוּן לְתַרְעֵ עֲרָתָא הָהִיא
 וְתַרְנִמּוּן יִתְהוּן בְּאֲבָנָיָא וּיְמוֹתוּן
 יֵת עוֹלָמְתָא עַל עַסְק דִּי לֹא
 צִוַּחַת בְּקִרְתָּא וְיֵת גְבַרְא עַל עַסְק
 דְּעֵנִי יֵת אִתְתּוֹ חֲבָרָה וְתַפְלִי עֵבֶר
 דְּבִישׁ מִבִּינְךָ: כה וְאִם בְּחַקְלָא
 יִשְׁכַּח גְבַר יֵת עוֹלָמְתָא דְּמֵאָרְסָא
 וְיִתְקַף בַּהּ נִבְרָא וְיִשְׁכּוּב עִמָּה
 וְיִתְקַמְּלֵ גְבַרְא דְּשָׁכֵב עִמָּה
 בְּלַחֲדוּדוּהִי: כו וְלֶעוֹלָמְתָא לֹא
 תַעֲבַד מְרַעַם לִית לֶעוֹלָמְתָא
 חוּבַת דִּין דְּקַטְוֹל אַרְי כְּמָא
 דִּיקוּם נִבְרָא עַל חֲבָרָה וְיִקְמַלְנָה

וְאִם-אִמֶּת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא-נִמְצְאוּ
 בְּתוּלִים כְּתוּב לֶנְעֶךְ קָרִי לֶנְעֶרָה: כא וְהוֹצִיאוּ
 אֶת-כְּתוּב הַנֶּעֶךְ קָרִי הַנֶּעְרָה אֶל-פֶּתַח בֵּית
 אָבִיהָ וּסְקַלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָה בְּאֲבָנִים
 וּמָתָהּ פִּי-עֲשֵׂתָהּ נִבְלָה בְּיִשְׂרָאֵל
 לְזִנּוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבְעֵרַת הָרַע
 מִקְרָבָה: ס"ג כִּי יִמְצָא אִישׁ שָׁכֵב |
 עִם-אִשָּׁה בְּעֵלְתָּ-בְּעַל וּמָתוּ גַם-שְׁנֵיהֶם

לקט בדור רש"י

ואפילו צלל עדים רחוק לומר שיוכל להצטרך על ידי זה
 כמובן ועיין סס במוס' שנדחקו ליישב כל זאת לר' אליעזר
 (מ"ל), ועוד היל"ל והראו השמלה (ב"ב), ועוד היל"ל
 להפך קודם ופרשו השמלה ואמ"כ ואלה צמולי צמי
 (בד"א): ל' דלמדיון בג"ש יסרו יסרו מנן סורר
 ומורה, ועיין סס לעל כ"א י"ה: לא) שאין הפי שאלת
 היה שלא נמנלו לה צמולים שלא היו יכולים לנרר צמוליה,
 שפשוט שעל ידי זה אינה חייבת סקילה, אלא הפי שאי
 אפשר שחמנאל לה צמולים שעדים מעידים שהטרו אותה
 ועברה, גם פשוט שהיתה אחר אירוסין שהקבלה כבר
 קידושה והיתה אשת איש (קודם שעלתה לחופה והיתה עדיין צבוח אציה), כי פניה אינה חייבת סקילה: לב) וכי כל
 אנשי עירה רוגמין אותה (ספרי), פי' הלא כבר כתיב יד העדים שהיה צו צראשוה (ג"א), אלא ודאי חסר צי"מ כאלו אמר
 וסקלוה צאנשי עירה, וכמו במחמור הסמוך שחסר הצי"מ (רא"ם), ובקל"ט נוסחי רש"י נכתב מחמור לזנות צי"מ אציה קודם
 מחמור זה שלא על הסדר, והטעם, שרצה רבינו להרחות שיש שסקר הצי"מ, ששם מוכרח הוא, שאין פי' וזנה, מפני, ודאי
 שפירושו היא וזנה צבוח אציה, כמו כן אנשי עירה צאנשי עירה (לברוש), ובש"מ כתב, ונפ"ק שרש"י מביא ראיה מאנשי
 עירה על פתח בית אציה, ולא ידע מדברי הלבוש היל"ל עוד כתב הש"מ שאנאלה פשט הכתוב שחייבת סקילה משום שזנתה
 צבוח אציה דוקא כלומר צבוח אציה דל צו, ואין זה אמת, אפילו עשתה מעבר לים וקרא צבוח אציה כל זמן שרשות אציה
 והשגחת אציה עליה, דהיינו עוד שנקנסה לחופה, ופשוט הוא - וקל"ט מפרשים ראו למחוק מרש"י ומספרי חייב, "כל" משום
 דכתיב אנשי עירה ולא כל אנשי עירה, ואין לומר, שזמן הסתם אנשי עירה פירושו כל אנשי עירה, ועוד אפשר שהוא חגב
 גררל, כי צבן סורר ומורה כתיב כל אנשי עירו, וגם: שם הקשו בספרי וכי כל אנשי עירו רוגמין, ורבינו הולך אחר לשון דו"ל
 (ב"ב): לג) כי חייבת הללו, גם שניהם מיומרות, שהלא ומתו לשון רבים הוא, ובפרט דכתיב בפירוש האיש השוכב
 והאשה, לזה חייבת שניהם צל לומר דוקא כשניהם שוים, ומיבת גם ריבוי הוא, ו"ל רש"י בנסה' מהמד ומקשה אצרו
 צבורה מבחון דהוא נהנה והיא אינה נהנית להכי קבוצ שניהם שיהיו שניהם שוים נהנים, ומיהו שלא כדרכה אע"ג דהיא
 אינה נהנית משכבי אשה אימרחאי למוצא עכ"ל, וה"ל שפ"י אחרי (י"א כ"צ) כתיב זאת וכו' לא תשכב משכבי אשה לשון
 רבים, "משכבי" ודרשין מזה בנסה' נ"ד, מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה, ופירש"י שתי משכבות יש באשה שזין על זה
 לחייב צבל עריות כדרכה ושלא כדרכה עכ"ל, וזריך הכתוב להשמיענו חייב, "גם" כאן עוד הפעם לדבר זה, מדכתיב שניהם
 לומר שיהיו שוים אחר, "גם" לרבות שדוקא חידודים פוטר ולא שלא כדרכה, ובפרט האשה שאינה נהנית זריך להשמיענו

לקט בדור

רש"י

שגם היא חייבת (ב"ב), ולפי"ו זריך לגרום כאן ברש"י
 הצאים, "מאחוריהם" צמ"ס, וכן יש נוסח כזה בספרי
 שלפנינו, אבל ברוב ספרי רש"י גרסין הצאים אחריהם צלל
 מ"ס, לפי"ו יהיה פירושו שאחר שזנתה מחת בעלה ונאסרה
 לו הוה אמינא שלא תקרא עוד אשת ארס לגבי זה שחייב
 עליה בעלה השני והשלישי קמ"ל (ג"א), גם יש לומר
 דאשמעינן שאם נגמר דינא למיחה הרי הן חשוכים כמחיס
 אעפ"כ חייב הבעל אותה והבעלת ממנו (חזק): לד)

ממתניילים לה עד שתלד (ערכו ז'): כג) ומצאה איש
 בעיר. י"י לפיכך שכב עמה, פרצה קוראה לגבי י"י
 כא אילו יתבב צבוחה לא אירע לה (ספרי): כו) כי
 כאשר יקום וגו'. לפי פשוטו זכו משמעו כי
 אנוסה היא ובחוקה עמד עליה כאלם העומד על
 חצירו להרגו, ורבותינו דרשו י"י צו (ספרי - פסחים כ"ה)
 כרי זה צל ללמד (ונמנל למד י"י) וכו'.

כל זאת מיותר הוא אם אומר אמת"י ואם בשדה מלאה וגו' ידעינן דעד השתא בעיר עסקין, ובאמת לאו דוקא עיר אלא כל
 מקום שבני אדם מדיין, ודאי שכל לומר שזה גורם (מ"ל): לה) משל הדיוט אומר כן, שאפילו אדם שאינו מורגל בכך
 ואינו גנב אם יראה גדר פרוצה ויכול ליקח חפץ משם יעבורר בו התאוה ויגנוב, כמו כן בעול זה לא היה עולה על דעתו
 לפנות אותה אם לא שראה אותה: לו) מחמת היחור, כי מה יהיה חסר צלל זה הלא אמר בכתוב הסמוך נקמה ואין
 מושיע לה: לד) פי' מן פשט הכתוב נראה שרצת הוא המלמד וצא ללמד על נערה, אבל באמת הוקם לנערה להיות רוצח
 ללמד ממנה (ויהיה לפי"ו) פשט הכתוב ברצת כנערה שניהם שוים, כן פירש"י פסחים כ"ה), כי כאן אצל נערה כתיב ואין

תהלים מה מו רלה

מלך: י תחת אבותיך יהיו בניך תשיתמו לשירים בכל הארץ: יח אזכירה שמך בכל דר ודר על פני עמים יהודוך לעלם ועד: פ מו א למנצח לבני קרח על עלמות ודר מטול היקנא עממיא דמתגורין יהודון שמך לעלם ולעלמי עלמין: א לשבחא על

תרגום פתרון ותשבחתא ועלון פהיקלא דמלך עלמין: י פאתר אבהתך יהוון צדיקנא בנך תמננן לדרבנא בכל ארעא: יח בעדנא תהיא תימרון נדפר שמך בכל דר ודר מטול היקנא עממיא דמתגורין יהודון שמך לעלם ולעלמי עלמין: א לשבחא על

(יז) תחת אבותיך וגו'. לכל אחד משראל אמר: (יח) אזכירה שמך. כלפי הקצ"ה אמרו המסורכ: (ב) על עלמות. חס של כלי שיר בדברי הימים (א טו כ):

מצודת דוד

(יז) תחת אבותיך. אל מול המשיח יאמר, תחת אבותיך המלכים יהיו בניך, רוצה לומר כמו שבא לך המלוכה על היותך מזרע דוד, כן בניך ירשו המלוכה ממך: תשיתמו. אל מול ה' יאמר, אתה ה' תשים בני מלך המשיח לשירים ומושלים בכל ארץ ישראל: (יח) אזכירה. כעבור כל זאת אזכיר שמך בכל דור: על פני כן.

אבן עזרא

יעמוד זכר שמו, ודור אל דור יספר הוד דוד. ויש אומרים כי שמך לנוכח השם הנכבד, כי המשורר יודה השם על גדולת דוד וזרעו: (א) למנצח לבני קרח על עלמות. שם פיוט, יש אומרים כי מזרע

רד"ק

כשיקבלו עליהם דת ישראל: (יז) תחת. לפי שהמלוכה תבא למלך המשיח מן דוד דור אחר דוד, וכן לא תפסוק ממנו, לפיכך אמר תחת אבותיך יהיו בניך: (יח) שמך. כנגד מלך המשיח כי בכל דור ודור זוכרים גדולת שמו ומצפים בו, על כן עמים יהודוך שתהיה לך המלוכה והגדולה, כלומר יודו אותך למלך עליהם: (א) עלמות. כבר כתבנו שהוא

מדרשי חז"ל

מדרש שגאמר: תחת אבותיך יהיו בניך. יכול דוויס וסחופים תלמוד לומר תשיתמו לשירים. יכול פרגמטוטין (פי' רוכלים וסוחרים קטנים) תלמוד לומר ממלכת. יכול יהיו מכבשים תלמוד לומר כהנים. יכול כהנים מחזרין תלמוד לומר ממלכת, בליוטים, (פי' שרים וחכמי עצה) כענין שגאמר: ובני דוד כהנים היו. א"ר אבהו, אל תתמה שהרי הוא תרגולא דיומא רבא ילדה שני ביני וביומא זוטא חזא ביעתא, הוא הוא דכתוב כימי העץ ימי עמי. (מכילתא).

(א) על עלמות. זהו שאמר הכתוב עושה גדולות עד אין חקר, וכן הוא אומר לעושה נפלאות גדולות לבדו. אין

נושאי הפרק

(א-ח) הבטחון בה' בעת הצרות והרעש בעולם. (ט-יא) ה' ישיבת את המלחמות בעולם.

תהלים מה רלד

יד כל שפר ארג נכסי פלכי אוצרי מלכיא דמשמרון מלגיו יקרבון לכהניא דמרמצינ דבהבא סנינא לבושהו: טו פלבושי ציורין יקרבון קרפניהון קדם מלכא דעלקא ושאר חבריהון די מתברין ביני עממיא ותתון פתרון לותך לירושלם: טו ותתון

(יד) כל כבודה בת מלך פנימה וגו'. אותם שכל כבוד תלוי בהם, והם כנסיא של מלך אשר נהגו עמם לנעימות, עמה נגדיהם תסויס ממשלות וזה של כהנים גדולים. משננות, קראטנא"ש נלע"ז: (טו) לרקמות תובל דמלך. ננגדי רקמה יצאו מנחה למלך על כל הארץ. רקמות אנדודי"ן נלע"ז,

מצודת דוד

(יד) כל כבודה. כל אשה מכובדה, ובת מלך היושבת פנימה בחדרה לפי רוב כבודה, אשר לבושה עשוי ממשבצות זהב: (טו) לרקמות. בבגדי רקמה תהיה מובאה למלך המשיח: בתולות אחריה. רוצה לומר עם הבתולות אשר תלכנה אחריה לשמשה, ועם רעותיה ההולכים עמה כאחת, כולן תהיינה מובאות מארצם בשמחה ותבואנה בהיכל מלך, רוצה לומר בשמחה יקבלו עול מלכות המשיח:

אבן עזרא

(יד) כל כבודה. וטעם פנימה שהיתה שוכנת לפנים בארמונה ולא היתה נראית לכל. כל. מצאנו דוד שלקח בת תלמי מלך גשור. (טו) לרקמות. הלמ"ד

רד"ק

(יד) כל כבודה. כו"ו עם הדגש אמר כל כבודה בת מלך העומדת בפנים בהיכל: (טו) לרקמות. כמו ברקמות, כלומר בבגדי רקמות תובל כל אחת למלך כשיחפון בה: ובתולות. שהן רעותיה, כל בת מלך

מדרשי חז"ל

נשים דפסולות להעיד מנא הני מילי, דתניא: ועמדו שני האנשים בעדים הכתוב מדבר או אינו אלא כבעלי דינין, אמרת וכי אנשים באים לדין ולא נשים, ואם נפשך לומר דאשה לאו אורחיה לדין משום כל כבודה בת מלך פנימה, נאמר כאן שני ונאמר להלן שני, מה הלן בעדים אף כאן בעדים. (שבועות ל).

כל המצנעת עצמה זוכה למשבצות זהב לבושה. א"ר לוי זוכה להעמיד ממנה לובשי בגדי כהונה גדולה שאמר: ועשית משבצות זהב. אמרו שבעה בניו היו לה לקמחית וכולם שמשו בכהונה גדולה, אמרו לה חכמים מה מעשים טובים יש בידך, אמרה להם העבודה מעולם לא ראו קורות ביתי שערות ראשי. קראו עליה הפסוק הזה כל קא משמע לן. (גיטין יב).

4

והוא הרימה מצבה, באדם שמעביר פקק צלוחית מן הצלוחית. ואף בני יעקב גבורים כמותו היו, שכן הוא אומר להם, ויאמר יעקב לאחיו דקטו. וכי אחיו היו, חד הנה לה ולני קברה, אלא בניו היו והיו גבורין כמותו. כיון שפגע בעשו מה כתיב בו, וירץ עשו לקראתו ויחבקוהו, בקש עשו לנשכו ונעשה צנארו של שיש. לכך נקוד וישקוהו, שלא היטה נשיקה של אמת. ויבכו, דמה בכו. משל למה הדבר דומה, דזאב שבא לחטוף את האיל, התחיל האיל לנגחו, ונכנסו שני הזאב בקרני האיל, זה בוכה וזה בוכה. הזאב בוכה, שלא יכול לעשות לו כלום. והאיל בוכה, שלא יחזר וינהרגו. אף כך עשו ויעקב. עשו בוכה, על שנעשה צנאר יעקב בשיש. ויעקב בוכה, שמא יחזר עשו וינשכנו. על יעקב הכתוב אומר, צנארך כמגדל השן (שה"ש ז ח). וצל עשו נאמר, שני רשעים שברת (תה"י ג ח). אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בעולם הזה הפלתי שונאיכם, ולעמיד ואמן אדם תחתיך (ישעיה מג ד).

ד ומצא דינה בת-לאה. למדנו בבנו, מהו שמצא אשה בעיר של זהב בשבת. כך שנו רבותינו, לא מצא אשה בעיר של זהב ולא בטבעת שיש עליה חותם ולא במחט שאינה נקובה. ואם יצאה בהן לרשות הרבים, חייבת חטאת (בשבת קא מיירי שהיא חייבת). אכל לתוך חצרה, פטורה. רבן אמרי, אף בחול אסור לצאת בהן לרשות הרבים, מפני שהעם מסתכלין

עין יוסף

ולא חמך כען על מצוה שביא חזן חי גבוה (יט"ח) : באדם שמעביר פקק צלוחית, הוא כקוי כלוחית, כ"ל שאין גובהה וכוונתה יעקב עקל כמטביר כקוי כלוחית בני שום טורח : וכי אחיו היה, וליכא למימר דמיתו ויחמך יעקב לאחיו של לנן שצלו עמו כלחמיז ולנן הקט את אחיו או לאחיו ענאו עט לנן דומיא דיוקרה לאחיו לאלו לאם משום דליון כליו לנזוכי עובדי לקטו וצניס כלדון לעננו, ועל כהן למכ סהס בניו או אחיו ממש שדרכן להיות נשמטם לאחריהם בגדול (יט"ח) : אלא בניו היו, שבהלל לבו אחוס על הדמיון כמו שניכר חרש אל אחיו, והס בור דומים לו : ונצרכו שיהי שמתוך וניו הכרוכל אחיו שס וכמו שהמלא לקמן נקדק ויגע מקיפור גבוהם וכפי הישכ לכן קרא אחוס אחיו : לכך נקוד וישקוהו, והוליה המלכ מספוס לירכע ל"י שייכה, ומכיו גם צודתו נשקו דחלי"כ לא כיה כתיב וישקוהו אלף דשקך, כוונתו היה להשקוהו, ואחכ שגשכו וכדו עיניו הסך לארכו ונשקו, והיינו דקאמכ צינש עטו לעשכו כיו שלא כיה נשוק על אחו ולא קאמכ שלא נשקו אלף נשקו : צוארך כמגדל השן, דמייכו כמקס וישראל וקאמכ לה מצוה לארכי חוק להקרות שני, כהוינסי כמו שארכי לעקב דכל מה שארכי לאחות סימן לנביא (יט"ח) : ה בעיר של זהב, סיי כמון נשקל ומתיירין דה כמון עיר (ש"י), וחוק' סיי דלחו היינו נשקל אלף טעשוין כמון טעכס (שש טט), והמדרש דכאן הוא אלגוריה דר"מ דקבכ דמשליו הוא לה ולא הכשטי, אכל חכמים פליגי וקבני דהכשטי הוא לה וחינו אקור כק לכהחלכ משום גורכ, שמח משלחו ומתוחו : ולא במחט שאינה נקובה, לכארכ ככאש שטי"ס הוא דבארכי קובה לכא מלך וכו' דיקנור שתייגמ, חטאה, ואשככ דמייכו בלויכ נקובה וחין הכשטי וחין טעמיה קבויכ, ושיון כל"ס קיי שייג קיי"ח : כ"י וכל"כ קיי"ח וכל"כ קיי"ח וכל"כ קיי"ח : וסי' נענף : חייבת חטאת, אבל לתוך חצרה, כל"י ומס

ענף יוסף

ה ולא במחט שאינה נקובה, ע"י צנן, וכדי לחזק זה אמתיו לפניך מקסר חטאתה וישראל ח"ג קוד זו וז"ל, חזרו צנעם דף קל, לא חלף אשה צנעם שיש עליה חותם ולא במחט הנקובה, ואם יאלה חייבה חטאת, דכתיב כי"י, אמר עולא, ותולדותיהם בלויים, ויש בזה טענהם בגלויים וכש"י וכו"ף, כש"י סיי ותולדותיהם בלויים קלי חטאתה ולא חטאת, דבמחט חרש ואשה שוין, וחייב חטאת קלי חטאתה, וכו"ף, סיי דעולא גם אמתת קלי. והבארוס אמרו לחיש חייב במחט שארכי נקובה כמו אשה, וא"כ לפי הבארוס י"ל דניכסא הכשטי כן כיהס וחייב חטאת בלויכ נקובה, ע"כ. וע"ש שהארכין לפסול לתוך מדרש זה, ל ס' אחיו המדרש כ"ל בניי הבארוס :

בה ופגם הוא לאשה. שלא נתנו תכשיטין לאשה אלא שתהא מתקשטת בהן לתוך ביתה, שאין נותנין פרצה לפני הכשר, ביותר לפני הגנב. אמר רבי שמואל בר נחמני, ראה מה כתיב באיוב, ברית כרתי לעיני ומה אמתבונן על-בתולה (איוב ד א). ראה צדקתו של איוב, ומה בתולה שאדם רשאי להסתכל בה שמא ישאנה לעצמו או ישאנה לבנו או לאחיו, לא נסתכל בה. באשת איש על אחת כמה וכמה. לכך צריכה אשה להיות יושבת בתוך הבית ולא תצא קרוב, שלא תפשל עצמה ולא תביא מכשול לבני אדם ונמצאו מסתכלין באשת איש. אמר רבי יהודה בר שלום, מדע לה שפך כתיב, ויברך אתם אלהים ויאמר להם פרו ורבו ומלאו את-הארץ וכבשה (ברא' א ח). וכבשה כתיב, האיש כובש האשה, ואין האשה כובשת האיש. והאיש כובש את הארץ, ואין האשה כובשת את הארץ. שלא תצא ותגרים תקלה לעצמה, שהרי דינה בת יעקב בשביל שהיתה רגיזה פרדנית, גרמה תקלה לעצמה. מנין. ממה שקראו בענין ומצא דינה.

ד ומצא דינה בת-לאה. זה שאמר הכתוב, כל-כבודה בת-מלך פנימה (תה"י מה יד). אמר רבי יוסי, כשהאשה מצנעת את עצמה בתוך הבית, האוניה להנשא לכהן גדול ומעמיד פהנים גדולים, שנאמר, כל-כבודה וגו', אם תכבד עצמה בתוך הבית, ממשיכות זהב לבושה, תנשא למי שכתוב בהן ושבצת הכתנת שש. אמר רבי פנחס הפהן בר חמא, בזמן שהיא צנועה בתוך הבית, קשם שהמזבח מכפר, כך היא מכפרת על ביתה שנאמר, אשתך כגפן פריה בירכתי ביתך (שם קכח ג). ואין ירכתי אלא מזבח, שנאמר, ושחט אתו על ירך המזבח (ויקרא א יא). דבר אחר, אשתך כגפן פריה, אימתי היא כגפן פריה, בזמן שהיא בירכתי ביתך, ואם עשתה כן, בנייה כשתלי זיתים, תצמיד בניים גמלשחין בשמן המשחה סביב.

ד ומצא דינה בת-לאה. ולא בת-יעקב היא, תלגה הכתוב באמה. מה לאה יצאנית, אף זו יצאנית. ומנין דכתיב, ומצא לאה לקראתו (בראש' ל טו). אמר יחזקאל הנה כל-המשל צליך ימשל לאמר באמה בתה, בת-אמך את וגו' (יחזק' טו מז—מה). קראות, קראות. בקשה לקראות ונראית, שנאמר,

עין יוסף

ע"ס גי' הכתוב ועוד
דברו וצניו לכוים למחוק : ביותר לפני הגנב, וכ"ש לפני הכנע : ובכשה כתיב, בלא וא"ו, א"כ קרינן בקמ"ן חמ"ס כש"ן וככשה : האיש כובש את האשה, וחוצה שחכים צנעם כענף הכנע שאלו לו כמות ללאת, או כיה סירבו מל סכסכו כמו וכנעו טווחונו : האיש כובש את הארץ, ע"י נטיל קוד נח קיי וי"ג ונכ"כ פ"ח : פרדיות סיי ואלוים : ז תלגה הכתוב באמה, ומ"מ כהב אשכ ילדה ליעקב לכמוז שארכי זה כקלח טונו על חשכ חייכ את נדכו כלקמן : מה לאה יצאנית, שילגה מקשטת כוונס כרתי צילקוט : לראות ליראות, כ"ל

שולט בהם, על אחת כמה וכמה (שיש לגדור גדר ולהעמיד מחיצה של טהרה וזיירות והרחקה בין אנשים לנשים), עמדנו איפוא, על עומק בינתם של חז"ל במצולות נפשו של האדם חולשותיה ותאוותיה, ועל מידת החומרה הקשה והנוראה של תערובת אנשים ונשים, שהיא אם כל חטאת גילוי ערויות והשתת המידות. ולכל זה מכוון כאמור האיסור של "לא יהיה כלי גבר על אשה, כי תועבת ה' אלקיך כל עושה אלה", משום שאלקידם של אלו שונא זימה הוא, ועל כן נצטוינו במיוחד, במצות "קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' מקדישכם".

ומצאה איש בעיר

כי יהיה נערה בתולה מאורשה לאיש, ומצאה איש בעיר ושכב עמה (כב כג). ומפרש רש"י על פי ספרי שם פיסקה רמ"ב; ומצאה איש בעיר, לפיכך שכב עמה. פירצה קוראה לגנב, הא אילו ישבה (הנערה) בביתה לא אירע לה (דבר). הרעיון היסודי שבפרשה זו הוא, כי מקומה הטבעי והאמיתי של הבת הנערה והאשה הישראלית הכשירה הטהורה הישרה והנבונה, הוא בביתה בלבד. ואילו היציאה מרשות היחיד שלה לרשות הרבים שיש בה משום חשיפה ופתיחות לקראת פיתויים ונסיונות, כרוכה היא בסיכונים של כשלון ונפילה ברשת החטא והיצר הרע. וכמו שנאמר בבראשית לה א; ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב, להאזין בבנות הארץ, ומפרש רש"י שם על פי בראשית רבה פ א; בת לאה, ולא בת יעקב. (היתה דינה, ומדוע איפוא מציין הכתוב כי היתה "בת לאה"). אלא, על שם יציאתה נקראת "בת לאה", שאף היא יצאנית היתה, שנאמר (שם, ל טז) ותצא לאה לקראתו (ותאמה, אלי תבוא, כי שכר שכרתיך בדודאי בני). ויציאתה של דינה לרשות הרבים הביאה עליה על יעקב ועל אחיה בכלל ועל שמעון ולוי, שמסרו נפשם למענה בפרט, את כל אותה צרה ועגמת נפש, כפי שהסברתי בספרי "אשה הנחלים", על התורה עמ' עא-עד. פרשה זו של המנעות בת ישראל מלצאת לרשות הרבים בכל האפשר, נובעת משתי סיבות הקשורות זו בזו האחת, כי לפי תפיסת ההלכה המחשבה והמוסרית התורנית המקורית והטהורה, הן בנינה הנפשי הנשמת של האשה כפי שנוצרה על ידי הקב"ה, רגיש הוא עדין, אציל וגם שביח ופגיע יותר משל האיש, ולכן מהנה המלת החיים וקצב החיים ההמוני-הסואו-הרנעש של הרחוב-השוק-רשות הרבים, סתירה פוגמת ופוגעת מעצם טבעה באופיה ובאישיותה הרגשים של האשה, ולכן ראתה היהדות תמיד בעין טובה ויפה, את צניעותה המיוחדת של האשה, שבינה בלבד הוא

← 7

מבצרה-ארמונה ומקום משכנה והמצאותה העיקריים הקבועים. כאשר קביעותה היא בביתה, ויציאתה ממנו היא דרך עראי ובשעת הצורך בלבד. תפיסה זו בנוגע לאישיותה הגדרתה מקומה ואורה הייה של האשה ביהדות, עומדת היא בסתירה חדה ומוחלטת ובניגוד גמור שאין למעלה ממנו, לתפיסה המודרנית-המתיורנית-הפמיניסטית של האשה המקובלת על העולם הגויי ועל גולמי וטיפשי בני עמנו. תפיסה נוכרית זו גורסת כל כולה את יציאתה של האשה מרשות היחיד, את השתלבותה המלאכותית מתוך שיוון מסולף מעוות מזויף ומעושה בחיי המעשה החברה והרחוב. והיא הביאה עמה לא אושר שלות נפש וסיפוק נשמתי לאשה המודרנית, אלא מבוכה ערפול בלבול והתרוצצות בלתי פוסקת, הרס הבית והורבן המשפחה, זימה תועבה וטומאה אין קץ, אשר הפכו אותנו לעם הלניסטי-מתבולל ככל הגויים וכמקולקלים שביניהם, ואת ארצנו לארץ אוכלת יושביה שאיש את רעהו חיים בלעו בה. אשמנו מכל עם בושנו מכל דור. תחת אשר אמותינו ואמות אמותינו בכל הדורות היו המאושרות בנשים, נסיכות בביתן ומלכות בעיני בעליהן, טהורות צנועות חסודות קדושות בדיבורן בשיחן ושיגן בלבושן באורח חייהן ובכל מעשיהן. תרבות של "ותצא דינה" ושל "ומצאה איש בעיר", במקום מה שנאמר בתהילים מה יד, כל כבודה בת מלך פנימה. תרבות של זלזול פרוע בכבודה בגופה ובנפשה של האשה, לעומת יהדות של כבוד מלכות וזיירות והקפדה חמורה על זכויותיה המליאות של האשה, וכמו שאמרנו במסכת יבמות סב ב; האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו, והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישרה, עליו הכתוב אומר (באיוב ה כד), וידעת כי שלום אהלך, ופקדת נוך ולא תחטא. והרי אשתו של אדם נקראת בשם אהלו, משום ששם הוא מקום משכנה העיקרי, ואז ורק אז הוא נעשה לנוה למשכן ולמקדש, ולמקום אושר ואהבה אין קץ. ואין כונת הדברים לומר, שעל האשה להאסר להכלא ולהסתגר בביתה ח"ו, אלא ששם, בביתה, הוא מקום מושבה העיקרי, שאותו היא בונה יוצרת ומטפחת בכל כוחותיה הרוחניים ובכל נימי לבה ונפשה. האם האשה היא אצלה שרה אצלה שרה אמנו, בבראשית יח ט; ויאמרו אליו (המלאכים לאברהם), איה שרה אשתך, ויאמר הנה באהל. ומפרש רש"י על פי בבא מציעא פז א; הנה באהל, צנועה היא. ומשום כך ורק בשל כך, נעשתה שרה לאמנו הראשונה-הגדולה, שאפילו אברהם אבינו היה טפל לה וקטן ממנה בנבואה וברוח הקודש. שכן במקום שאתה מוצא את מדת הצניעות, שם אתה גם רואה גדולת רוח והשגה עליונה.

והיסוד השני לחיוניות המצאה של האשה בביתה כשהיא שמורה ומוגנת, הוא משום שמעצם טבעה נוחה היא להתפתות ולהכשל מול ונגד לחצים והשפעות

המופעלות והפועלות עליה מבחוץ, וכמו שאנו מתפללים בכל יום בברכות השחר; ואל תביאנו לא לידו נסיון ולא לידו ביוון ולכו, כדי למנוע את הכשלון ואת הביוון הנובע ממנו, ציוונו חכמים להמנע מן הנסיון המיותר הבלתי חיוני והבלתי הכרחי, שטופו צרה ויגון ואנחה פרץ יוצאת וצווחה בבתנינו בערינו ברחובותינו ובארצנו הקדושה, וכמו שקבע הכתוב בתהילים קכת, את פניה הנאים ואת דמותה המפוארת-השלימה-השלוחה-המאושרת, של המשפחה היהודית האמיתית, שיר המעלות, אשרי כל ירא ה', ההולך בדרכיו, יגיע כפיר כי תאכל, אשריך וטוב לך, אשריך כגפן פוריה בירכתי ביתך, בניך כשתילי זיתים סביב לשולחנה, הנה כי כן יבורך גבר, ירא ה', וראה בנים לבניך, שלום על ישראל, תיאור אידיאלי נפלא זה של האשה ושל הבנים, בא לדי ביטוי ברור הממשי המופלא והמפואר ביותר בבתי אבותינו ואמותינו הקדושים הטוהרים החסידים הישרים והתמימים, שבנו כך את קהילות הקודש שבכל הדורות שמטרו נפשם על קדושת השם.

וכך דרשו במדרש תנחומא לפרשת וישלח אות ית; כשהאשה מצנעת את עצמה בתוך הבית, ראויה (היא) להנשא לכהן גדול (שאף הוא כל מהותו היא הפנימיות והצניעות של קודש הקדשים שבמקדש), ותעמיד כהנים גדולים, בזמן שהיא צנועה בתוך הבית, כשם שהמזבח מכפר כך היא מכפרת על ביתה. אימתי היא "כגפן פוריה", בזמן שהיא (קבועה) "בירכתי ביתך", ואם עשתה כן, תעמיד (ותוליד) בנים (ששם) נמשחין בשמן המשחה, ועוד אמרו במסכת שבת לג ב; נשים דעתן קלה עליהן ומכיון שהן נוחות להתפתות, עליהן להזהר מלכתחילה שלא תגענה לידי כן, וכן אמרו במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי לפרשת משפטים: דרך אשה להתפתות מן האיש ואין דרך האיש להתפתות מן האשה, ולכן אמרו בבראשית רבה יח; דרכה של אשה להיות יושבת בתוך ביתה, ודרכו של איש להיות יוצא בשוק, ויתר על כן אמרו שם בתוקף בפרשת ח; האיש כובש (ומונע) את אשתו שלא תצא לשוק, שכל אשה שיוצאת לשוק סופה להכשל, וכונת הדברים היא בודאי ליציאה ממושכת קבועה ומוגזמת לשוק ולרשות הרבים, שסופה למרבית החרפה בהורג גלוי ויודוע, וכמו שכתב רש"י במספת עבודה זרה יח ב; בענין המעשה המזונוע והזיכות הנוקב שהיה בין רבי מאיר וברוריה אשתו הצדקת, שלא עמדה בנסיון, ועל כך צווח פאן הכתוב ואומר; ומצאה איש בעיר ושפך עמה, הא אילו יושבה הנערה המאורסת בביתו כדרך בנות ישראל הכשירות, לא אירע לה כל אונן מעשה.

כי תבא בכרם רעך

כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשו שבער, ואל כליך לא תתן (כג כה). ומפרש רש"י על פי בבא מציעא פו ב; כי תבא בכרם רעך, בפועל (העובד בכרמו של בעל הבית) הכתוב מדבר, וכך התפרשו והתפרטו במסכת בבא מציעא שם, כל ההלכות השייכות לשעבודם ולחובתם של הפועלים כלפי עבודתם ומעבידם, וכן חובותיו והלכותיו של בעל הבית כלפי פועליו, והם נקבעו הלכה למעשה בשולחן ערוך "חושן משפט" סימנים שלא-שלט.

הנה, מערכת ההתחייבות והיחסים שבין העובד למעבידו ובין הפועל לבעל הבית, שהעסיקה ומעסיקה את-תשומת לבם של גדולי העולם בדורות האחרונים, העמידה והביאה לעולם כידוע שיטות ותפיסות חברתיות וסוציאליות שונות מנוגדות ומנוגגות שמדינות העולם היות ופועלות על פיהן, לרוב מתוך סילוף מלא או חלקי של הצדק הסוציאלי האלמנטרי הבסיסי של העובדים או של מעבידיהם, האיגודים המקצועיים, השונים וכן ארגוני המעסיקים והמעבידים, שואפים בדרך כלל לבלוע לקפה ולנצל איש את רעהו, כאשר האינטרסים החד-צדדיים הצרים והמצומצמים עומדים בראש דאגתם, והם בלבד עיקר מעיינם ומרכז פעילותם ועיסוקם, ולעומתם עומדת ההלכה והמוחשבה התורנית-האלוקית-המוחלטת, שאין לנגד עיניה אלא צדק מוחלט שיוון מלא ואמת שלימה, ותו לא. וכך קבעו חכמים את יסודות המסירות המליאה של הפועלים כלפי עבודתם ומעבידיהם, מסירות שאין עמה שום פשרות התחמקות והתחמקות כלשהן, ומאידך את החובה הקדושה של בעל הבית המעביד, כלפי עובדיו הנאמנים המסורים והישרים, וכך נעלמים לחלוטין כל הקיפוחים המשוועים, הניצול המכוער, ההשבתות הפראיות, ושאר התופעות הנוראות הגסות והמדכאות המתלוות דרך קבע לכל מאבק מקצועי צודק, או מרושע, כאשר כל ויכוח וחילוקי דעות בין הצדדים מובא לפני בית דין יפה של אנשי חיל יראי אלקים ושונאי בצע, הדנים בין אמת לאמיתו, על פי ההלכה בלבד המסורה בידיו מסיני, וזוהי הנהגתם ולכן קבעו חכמים בברייתא שבמסכת ברכות טז א; ואמרו האומנין (תעוסקים בקטרת הפירות או בבנין, ועומדים בראש העצים ועל גבי הפיגומים, והגיע זמן קריאת שמע ותפילה), קורין (קריאת שמע) בראש האילן ובראש הנדבך ומתפללין (תפילת שמונה עשרה) בראש הוית, ובראש התאנה, ושאר כל האילנות, יורדין למטה ומתפללין (משום שבזית זבתאנה שענפיהם מרובים ניתן לכונן בתפילה כשהפועלים עומדים בראשם, אבל בשאר האילנות לא התירו להם חכמים להתפלל למעלה, אלא חיבו אותם לרדת ולהתפלל בכונה) ובעל הבית, בין כך ובין כך יורד למטה ומתפלל, לפי שאין דעתו מיושבת עליו, ומפרש

6

מִצֹּת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִלַּכְתָּ בְּדַרְכָיו: וְרָאוּ כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם יְהוָה נִקְרָא עָלֶיךָ וַיֵּרְאוּ מִפָּנֶיךָ: וְהוֹתֵרְךָ יְהוָה לְטוֹבָה בְּפָרִי בְטֶנְךָ וּבְפָרִי בְהִמְתָּךְ וּבְפָרִי אֲדָמְתֶךָ עַל הָאֲדָמָה: אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתָּיִךָ לֵאמֹר לְךָ: יִפְתַּח יְהוָה לְךָ אֶת־אֲוָצְרוֹ הַטּוֹב אֶת־הַשָּׁמַיִם לְתֵת מִטֶּר־אֲרָצְךָ בְּעֵתוֹ

פקודיא דיי אלקה ותתקד בארסון דתקנו קדמוהי: ויחזיון כל עממי ארעא ארי שמא דיי אתקרי עקד וידחזיון מנה: ויותרנה יי קמבא בוקרא דמקד ובקרא דבעידה ובאבא דארעך על ארעא די קיים יי לאבחהה קמתן לה: יי פתח יי לה ית אוצרה מקב ית שמאי קמתן מטר ארעך

אור החיים

ממנו, לזה חמר וחתה לא תלוה וזכה יהיה כיכר למאמר וכלויה^פ, ואומר. ונתקד ה' לראש וגו' פירוש שיהיו ישראל חתה ממשלת ראש העולם שזכה אליו ישראל ולא לזבז' שהם שרי מעלה וזכה חמיד יהיו צמדריגה העליונה כאומרם וביית רק למעלה ולא חביה למטה^פ, על דרך אומרם ז"ל (מדרש תנחומא ר"פ וילא) צפסוק (ירמי' ל') וחתה אל חירא עזדי יעקב שראה יעקב צסולם עולים ואחר כך יורדים חשב שגם הוא כן אחר שיעלה ירד ח"ל אל חירא וגו', והוא אומרם ולא חביה למטה, הטעם כי השמע וגו' פירוש כנגד מלות עשה כמו שגמר אומר ולעשות, ועטם שלא חמר צפירוש כי חעשה מלות, לפי שיש מלות כמה וכמה שאינם ביד האדם לעשותם לזה חמר כי תשמע וגו' לעשות פירוש תקבל עליך לעשות ועטם אומרם לשמור ציעוד זה, צא הכחוב להודיע כי אין יעוד למלות עשה אלא אחר שתקדים להם שמירת מלות לא חעשה, שאם לא כן צחי רשעים חועבה, וכל מלצה שעושה בעל עבירות שורה עליה סערה אחרת ואינה עושה פרי, לזה הקדים לומר לשמור ואחר כך חמר ולעשות שהוא מעשה המלות שעליו צאו

תלמוד תורה ככתוב למעלה^פ): **יב. יפתח ה' וגו'.** מכאן מתחיל יעוד הטוב שכנגד מעשה המלות עד לצדוק, ולזה גמר אומר כי השמע אל מלות ה' אלכוך אלו מלות עשה, והנה יעודים אלו הם מכוונים כנגד קיום המלות כי על ידי המלות מתפתחים ליטורי השפע ומתיחדים המדות העליונות, ואמר יפתח ה' לך צכיניו שמצטיחו ה' שיפתח לו פירוש צשצילו לצד, הכוונה הגם שיסוצבו אחרים לסחוס צאמלעות הדיק יפתח אולר הטוב ושם הטוב הוא סוד הנכר, והוא סוד (משלי י') ולדיק יסוד עולם, ואומרם חת השמים הוא סוד השפע עליונה למעלה כידוע ליודעי חן, ואומרם וכלויה גויס רבים וחתה לא תלוה, הנח ידוע שצומן שישראל עושים רצונו של מקום השפע של כל העולם צא על יד ישראל והעולם כולו ניזון מתמנית עם בני ישראל ולהפך ניזונים ישראל מתחת ידי האומות, לזה חמר וכלויה גויס רבים וחתה לא תלוה ממנו, הולרך לומר וחתה לא תלוה^פ, שאם לא כן אין היכר לצרכה כי דרך העולם הוא שהגדולים והעשירים לויס זה מזה ולאחר מכן חוזר גם כן המלוח ולוה

אור בהיר

קד) וצוה מיושב הכפל. קדח) הלא אם חמה תלוה להם הרי הם עניים וחתה העשיר, פשיעו ח"כ שאין חמה צריך להם. קז) שהוא ברכה. קז) פ"י וצוה מיושב הכפל של ראש ומעלה, וצו ומטה. גס נכון הלמ"ד של "לראש" ולא "לזבז" שפירושו אליו, כלומר

יְנוֹסוּ לְפָנֶיךָ: הֲ יִצּוּ יְהוָה אֶתְךָ אֶת־ הַבְּרָכָה בְּאַסְמִיךָ וּבְכָל מִשְׁלַח יָדְךָ וּבְבִרְכֶךָ בְּאֲרֵעָא דִּי אֱלֹהֶיךָ יְהִב לְךָ: יי יקמנה יי לה פ'עם קדיש קמא די קיים לה ארי חסר ית

לפט בהיר רש"י ופנוד שיך צו, לזה צהכרה לזורשו על החטא ולהקיש אל יליאחו: ז) פ"י לשון גזמאל היא, לומר שיהיו נפלים לברוח, ואמר שבעה כלומר הרבה כי כן דרך הלשון, כמו (ש"א ב' ה') עד עקרה ילדה שבעה, או (מה' קי"ט קס"ד) שבע ציוס הללמיק (רא"ם):

אור החיים

ט. יקימך ה' וגו'. מכאן עד יפתח ה' לך חת אולרו הטוב הוא יעוד הטוב שכנגד שמירת מלות לא חעשה שרשם צהיבת לשמור, והוא מה שגמר אומר כי השמור חת מלות ה', ואומרם והלכת בדרכיו לומר שלא לזה ה' אלא על הדברים שהוא מרחקס^פ ויעוד זה מכון הוא כנגד שמירת מלות לא חעשה, כי צאמלעות שיהיה האדם נשמר מהעבירות יקרא קדוש דכחוב (ויקרא י"ט צ') קדושים תהיו ופירוש הכחוב הדברים שבהם יצו קדושים איש אמו וגו' ואת שצחתי וגו' אל חפני אל וגו' ושאר אזכרות האמורים, וגם לדברי חז"ל (ויק"ר פכ"ד) שעל אזכרת העריות נאמר קדושים הנח הוא צכלל לשמור, ולזה חמר כנגד שמירת מלות לא חעשה יקימך ה' לו לעם קדוש, ודקדק לומר חיבת לו להעיר שיהיו ישראל צמקוס המלאכים שצרה ה' לו לעמוד לפניו שנקראים קדושים דכחוב (דניאל ח') ויאמר אחד קדוש יקים ה' אותנו צמקומס לעם קדוש ויהיו המלאכים שיריים להם, וכן חמר (צמדבר כ"ג) כעת יאמר ליעקב וגו' (צמד"ר פ"ה), ואומרם וראו כל עמי הארץ וגו' גם זה הוא מכון כנגד שמירת מלות לא

אור בהיר

קב) וא"כ בשאחה תשמור שס"ה ל"ח חמה הולך בדרכיו. קג) פ"י הנאים מתקד.

לומר לך שיש... רבנו הגאון...

רבנו הגאון

רבנו הגאון... רבנו הגאון... רבנו הגאון...

רבנו הגאון

רבנו הגאון... רבנו הגאון... רבנו הגאון...

המפקד פרק שלישי בבא מציעא

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

המפקד פרק שלישי בבא מציעא

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

המפקד פרק שלישי בבא מציעא

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

המפקד פרק שלישי בבא מציעא

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

המפקד פרק שלישי בבא מציעא

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

המפקד פרק שלישי בבא מציעא

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

המפקד פרק שלישי בבא מציעא

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

המפקד פרק שלישי בבא מציעא

ואני אומר... ר' יוחנן פליג... ר' יוחנן פליג...

דְּכִי הַעֲלִיתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עַבְדִּים
 פְּדִיתִיךָ וְאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת־מֹשֶׁה אֹהֶרֶן
 וּמֹרְיָם: הַעֲפֵי וּכְרֹנָא מַה־יַּעֲזֵן בְּלֶקְ מַלְךְ
 מוֹאָב וּמַה־יַּעֲנֶה אֹתוֹ בְּלָעַם בְּיַד־בְּעוֹר
 מִן־הַשְּׂטִימִים עַד־הַגְּלָגֶל לְמַעַן דַּעַת צְדָקוֹת
 נְבִיאֵי מֹשֶׁה לְאַלְפָּא מְסִירַת דִּינֵיךְ אֹהֶרֶן לְכַפְרָא עַל עַמָּא וּמֹרְיָם לְאוֹרְחָא לְנִשְׂאִי: הַעֲפֵי
 אֲדַפְרֵי קַעֲנֵן מַה מַּלְךְ בְּלֶקְ מַלְכָּא דְמוֹאָב וּמָא אֲתִיב יְתִיה בְּלָעַם בְּרֵעוֹר הָלֵא גְבוּרֵן

רש"י

(ד) כי העליתך. אף על פי שעשיתי לך כל הטובה הזאת לא הלאחזק בעבודה גדולה ובקרבות גדולים: את משה אהרן ומרים. תרגם יונתן משה לאלפא מסירת דיניך, ואהרן לכפרא על עמא, ומרים לאורחא לנשיא: (ה) ומה ענה אותו בלעם ומריס לאורחא לנשיא: אף על פי שעשיתי לך כל הטובה הזאת לא הלאחזק בעבודה גדולה ובקרבות גדולים: את משה אהרן ומרים. תרגם יונתן משה לאלפא מסירת דיניך, ואהרן לכפרא על עמא, ועורסי מכס, עד הנחמי אתכם לגלגל וכנשמי לפניכם גם את הארץ:

מצודת ציון

(ה) ענה. מלשון ענייה ותשובה:

מצודת דוד

(ד) כי העליתך. עתה יפוש מהו רוב הטובה שעשה, ואמר כי העליתך וגו': ומבית עבדים. ממוקם שהייתם עבדים פדית אותך, וכפל הדבר במלות שונות: ואשלח. שלחתי לפניך מנהיגים הגונים, והם משה אהרן ומרים: (ה) מה יען וגו'. כאומר הלאו עצתו היה לכלותך מן העולם על ידי בלעם לקללך בעת הזעם: ומה ענה וגו'. ומה השיב לו בלעם, מה אזעום לא זעם ה' (כפדור כג ח): מן השמים. רוצה לומר זכרו הטובה שעשה לכם מן השמים עד שהביא אתכם לגלגל, והוא בקצה עבר הירדן המערבי, וכאומר עם כי עבדתם בשמים לבעל פעור, מכל מקום לא רפו ידיי מכם עד שהביא אתכם אל הארץ: למען דעת. כל הטובה הזאת עשה עמכם למען תדעו צדקות ה', שעושה לפני משורת הדין:

רד"ק

(ד) כי העליתך. אבל עשיתי לך טובות, שהעליתך מארץ מצרים שהיית שם בעבודה קשה: ומבית עבדים. פירוש מארץ מצרים, כמו אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים (שמות כ ב). ופירוש מבית עבדים ממוקם שהייתם בו עבדים, או פירוש שהם היו עבדים ואחס הייתם עבדים לעבדים, ומצרים מבני חם היו, ונאמר (כראשית ט כה) עבד עבדים יהיה לאחיו: ואשלח לפניך. לפני צאתך, שלחתי לך בעבודתך מבשרים שבישרו לך כי בא הגאולה, להניח לך מרגון, והמבשרים היו שלשה כשבים, ושה עיזים, ואלו. שלא כרשותך איל צבי ויחמור, ואקו ודישון ותאו וזמר, ולא הטרחתי עליכם, ולא אמרתי לכם לעלות כהרים ולהתיגע בשדות, ולהביא לפני קרבן מאלו, אלא מאלו הגדלות על אבוסך שנאמר שור או כשב או עז וגו'. (ילקו"ש).

מדרשי חו"ל

זעם ככל יום, וכמה זעמו רגע, וכמה רגע אחד מחמשת רבוא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה כשעה, וזו היא רגע, ואין כל בריה יכולה לכזין אותה שעה חוץ מבלעם הרשע, ודכתיב ביה ויודע דעת עליון. השתא דעת בהמתו לא הוה יודע דעת עליון. הוה יודע, אלא מלמד שהיה יודע לכזין אותה שעה שהקב"ה כועס בה, והיינו

9

יְהוָה: וּבַמָּה אֶקְדָּם יְהוָה אֲכַף לְאֱלֹהֵי
 מְרוֹם הָאֱקָדְמֵנוּ כְּעוֹלוֹת פְּעוּלִים בְּנֵי
 שָׁנָה: וְהִירְצָה יְהוָה בְּאַלְפֵי אֵילִים
 בְּרַבְּבוֹת נַחְלֵי־שִׁמּוֹן הָאֲתָן בְּכוֹרֵי פִשְׁעֵי
 פְּרִי בִטְנֵי חֲטָאֵת נַפְשֵׁי: הַהֲגִיד לְךָ אָדָם
 מַה־טוֹב וּמַה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם־

אתעבידא לכוון מפישר שטין עד בית גלגלא פדיל למידע זכותא דיי: ובמה אפלא קדם יי: אשתעבד השכנתיה בשמי מרומא האפלא קדמוהי בעלון בעגלון בני שנא: ויתרעו יי: באלפי דכרין ברבבת נחלון

דמשח האתן פוכרי חלף חוכי חבוב מעי חלף חטאי נפשי: התיחיה לך אנשא מה טוב ומה יי: תבע מנד אלהין למעבר דין דקשוט וקמרחם גמולות חסדא והוי צניע

רש"י

(ו) אכף. אהיה כסוף: (ז) נחלי שמן. למנחות: האתן בכורי. קרן לפשעי: (ח) הגיד הקב"ה לך אדם מה טוב. לך לעשות:

מצודת ציון

(ו) אקדם. אבוא לפניו, וכן ולא יקדמה מגן (שפי ח ג): אכף. מלשון כפיפה והכנעה: ז) הירצה. מלשון רצוי: ברבבות. רכבה הוא עשרת אלפים: פרי בטני. הם הבנים:

מצודת דוד

(ו) במה אקדם ה'. הוא מאמר הנביא, בשם ישראל לומר, הנה באמת הרבה טובה עשית עמדי, ובמה אחרצה לבוא לפני ה', ובמה אהיה כפוף ומוכנע לאלהי מרום, רוצה לומר מהו התשורה שאביא לו: האקדמנו. וכי אבוא לפניו בעולות מן העגלים בני שנתם, שהם היותר טובים ונבחרים, וכאילו יאמרו וכי עריך הוא לתקרבות וכי תועלת יש לו בהם: (ז) הירצה. וכי ירצה ה' בכמה אלפי אילים לקרבות. וברבבות נחלי שמן לצקת על המנחות: האתן. וכי אתן לו בכורי לקרבן על כי מחל פשעי, וכי אתן פרי בטני מיתו בני על כי כיפר חטאת נפשי. וכאילו ישאלו, אם כן מהו הגמול שאעשה לו: (ח) הגיד לך אדם. כאילו הנביא משיב, אתה בן אדם, הנה מאז הגיד לך ה', מה טוב בעיניו, ומהו הדבר אשר הוא דורש ושואל ממך: כי אם. רוצה לומר אין שום דבר, כי אם לעשות משפט ולאהוב את הצדק וללכת עם אלהיך בדרכי מצותיו בצנעה לא בפרסום רב ולהתייר:

רד"ק

לכוון מפישר שטין עד בית גלגלא: (ו) במה אקדם ה'. אם יאמר אחד מכם באיזו מנחה אקדם את ה' שירצה בה, ובמה אכף לו: האקדמנו בעולות ובבעגלים. פירושו ויהיו העולות עגלים בני שנה טובים ונבחרים: אכף. שרשו כפוף, והוא מכנין נפעל: (ז) הירצה. וזכר הנבחרים במין הבשר לאכול, ואמר עוד שמא ירצה ברוב המנחה, והוא מה שאמר באלפי אילים ברבבות נחלי שמן, וזה על דרך הפלגה כמו נהרי נחלי דבש וחמאה (איוב ב יז): האתן בכורי

מדרשי חו"ל

דקאמר להו נביא לישראל, עמי זכר נא מה יען בלק מלך מואב וגו'. מאי למען דעת צדקות ה', אי"ל אלעזר: אדם מה טוב וגו'. "עשות משפט" זה הדין, "ואהבת חסד" זו גמולות חסדים, "והצנע לכת עם אלהיך" זו

עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהִצַּנְע לֶפֶת
 עַם-אֱלֹהֵיךָ: מ קול יהוה לעיר יקרא
 והושיה יראה שמך שמעו מטה ומי

רש"י

והצנע לבת. תרגם יונתן הו' צנע למיכה בלתי
 לאלהך. דבר אחר והצנע לבת, לא כמדת הקציה
 מדם בשר ודם, מדם בשר ודם אדם מנישם את
 חבירו וצא לפייסו ולומר לו איני מתלצה לך עד
 שיטווא פלוני ופלוני שבימיני לפניהם, אבל הקציה
 אין חפץ אלא שיטווא פלוני בידו לבין עממו: (ט) קול
 ה' לעיר יקרא. קל נביא דה' על קרמא מכלל,
 מכריזין להם תשובה: ותושיה יראה שמך.

מצודת דוד

(ט) קול ה' לעיר יקרא. הנה קול ה' קורא להעיר
 המיוחדת היא ירושלים, אליה יקרא לעורר אנשיה
 לתשובה: ותושיה יראה שמך. רוצה לומר הקול
 ההוא בא על ידי איש תושיה הרואה את שמך
 ומתבונן בך, הוא הנביא המתבונן בשם ה': שמעו
 מטה. וכה יאמר, שמעו המטה המוכן להכות, רוצה
 לומר הבינו גודל הפורענות המוכן עליכם ומי הוא

רד"ק

מוכת טוב (שיא טו כב): עשות משפט. יכלול כל,
 המצות שבין אדם לחברו כמו נקי ממון ודברים
 אחרים, גם הערות בכלל שנאמר (ויקרא יח ז) את
 משפטי תעשו וכתוב אחריו (פסוק ז) ערות אביך
 וערות אמך וגו': ואהבת חסד. הוא גמילות חסדים,
 ויעשה יותם מן הראוי לו: והצנע לבת עם אלהיך.
 הוא יחוד האל יתברך, ואהבתו בכל לבבו ובכל
 נפשו, ואמר והצנע, כי הדבר הזה מסור ללב והוא
 דבר צניעות. ויונתן תרגם והו' צנע להלכא
 בדהלתא דה'. וכו' (מכות כה) פירשו כי עשות
 משפט אלו הדינים, אהבת חסד זו גמילות חסדים,
 והצנע לבת עם אלהיך זה הוצאת המת והכנסת
 כלה, הרי דברים ק"ו, ומה דברים שאין דרכן
 לעשותם בצנעה אמרה תורה והצנע לבת, דברים
 שדרכן לעשותם בצנעה על אחת כמה וכמה: (ט) קול
 ה' לעיר יקרא. קול ה' הוא דבר הנביא, כי בשם
 ה' הוא מתנבא: לעיר. כמשמעו, כלומר לבני העיר

מדרשי חז"ל

הוצאת המת והכנסת כלה לחופה, והלא דברים ק"ו, ומה
 דברים שדרכן לעשותם בפרהסיא אמרה תורה הצנע לבת,
 דברים שדרכן לעשותם בצנעה על אחת כמה וכמה. (סוכה
 מט:).

מִלְכָּא וְשְׁלֹמֹנָא וְשָׂאָר
 עֲמָא דְאַרְעָא: י עוד
 האית בית רשיעא
 אוצרון רשע ומכלין
 דשקר מיתין לוש:
 יא תיבון במזון רשע
 ובכיס דביה מתקלין
 דרביין ידעין:

יעדה: י עוד האש בית רשע אצרות
 רשע ואיפת רזון ועומה: יא האזכה
 במאזני רשע ובכיס אבני מרמה: יב אשר
 עשיריה מלאו חמם וישביה דברו שקר
 ולשונם רמיה בפיהם: יג וגם אני

ידעין:

יב דעתיה מלן אוצריהון חסור ויתבהא מכללין שקר ולישנהון גכלין בפומיהון: יג ואף

רש"י

המתחיל ומסיים כמו שמתחיל ומסיים שמו, המורה
 מנינו מניהנס): (י) עוד האש בית רשע
 אוצרות רשע. ה"ל האש נקודה פמ"ח לפי
 שהיא תמוה. וכן פירושו, עוד, לשון אורך ימים
 הוא, האש כמו הים, ודבני הימים א' (ג יג) מנינו

מצודת ציון

יעדה. ענין הזמנה וקביעות. כמו שם יעדה (ימיס ט ז):
 האש. כמו היש. וכן אם אש להמין (פ"ד יד ט): בית
 רשע. כמו בבית: ואיפת. שם מדה: רזון. מלשון רות
 וכחשות, ואמר בדרך שאלה על החסרון: ועומה. מלשון
 זעם וכעס: (יא) האזכה. מלשון זכות: במאזני. כך
 המאזנים: ובכיס. אמתחת ושק ישימו בו אבני המשקל:

מצודת דוד

הנביא הוא הקורא הנאמן במאמרו, הפורעניות
 המיועדת היא גדולה וחזקה, והמייעד הוא בעל
 היכולת, והיה אם כן מהראוי שמאד יחרדו וישוכו
 אל ה': (י) עוד האיש. רוצה לומר עם כל זה ראו
 עוד האם יש בבית רשע אצרות רשע שאסף בגזל
 ועושיק, או אם החזיר לבעליו. וכאומר הלוא עם כל
 זה לא שב, ולא החזיר העושיק: ואיפת רזון ועומה.

רוצה לומר ראו אם עדיין בביתו איפה כחושה וחסרה להונות בה הבריות המעלות זעם באפו של הקדוש
 ברוך הוא: (יא) האזכה. רוצה לומר אשר היה ראוי להם לומר, הנה הואיל וכן הוא שעדיין לא שבנו וכי
 אמצא זכות במאזני הרשע אשר עמדי ובכיס אבני המרמה, רוצה לומר איך אוכל להצטדק במשפט אם
 עדיין העון שמור אצלינו: (יב) עשיריה. עשירי העיר החיא: ולשונם רמיה. בשונם. לשונם תדבר רמיה
 בפיהם. כי הלשון היא המדברת בתוך הפה: (יג) וגם אני. רוצה לומר הואיל וכן עשו, לכן גם אני מוכן

רד"ק

יתברך, כמו שאמר עמוס (ח ה) להקטין איפה
 ולהגדיל שקל: איפת רזון. זו היא איפה קטנה שהיא
 רזה וחסרה: רזון. שם בשקל קלון חרוך. ויונתן תרגם
 ומכילן דשקר מיתין לווט: (יא) האזכה. כלומר כל
 אחד ואחד היה לו להשיב אל לבו, ולאמר האזכה
 במאזני רשע ובכיס אבני מרמה: אבני מרמה. הם
 משקלות המרמה, כמו שאמר בתורה (דברים כה יג)
 לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה, כשיקח
 דבר ושקול בגדולה, וכשימכור דבר ימכור בקטנה:
 (יב) אשר עשיריה. עשירי העיר שזכר שומרון או
 ירושלים: מלאו חמם. מלאו בתיהם חמם: וישביה.
 אף שאינם עשירים. הברו שקר, שאין להם תחבולה
 לקנות ממון רב, להנאה מועטת ידברו שקר: ולשונם
 רמיה בפיהם. ולשונם בפיהם היא רמיה, והוא תואר
 בפלס שביה עניה: (יג) וגם אני. כמו שאתה התלית

כמו ואם לבנו ייעדנה (שמות כא ט), מן המועד אשר
 יעדו (ש"ב כ ה): (י) עוד האש. חסר יו"ד. ופירושו
 כמו היש עוד, כמו שתרגם יונתן האית בבית
 רשיעא, והיא האש פתוחה, כי היא לשאלה כמו
 האיש אשר כמוני יברח (תמיה ו יא), וכן אמרה
 המסרה ב' פתחין חד חסר וחד מלא. ולדעת
 המתרגם פירוש כן, ראו היש עוד בית רשע אצרות
 רשע, ופירוש עוד עדיין אחר שקרא קול ה', כלומר
 ראו כי לא פנו אל קול ה' הקורא, וראו כי עדיין
 תמצאו בבית רשע אצרות רשע. ובית רשע חסר
 בי"ת השמוש כמו בבית, וכן הנמצא בית ה' (מ"ב
 יב יא) והדומים להם. ויש לפרש האיש כמשמעו,
 כלומר ראו אם יש בבית רשע אצרות רשע, כי לא
 שב מרשעו מפני קול ה' הקורא: ואיפת רזון ועומה.
 איפת רזון תמצאו בבית הרשע, שהיא ועומת האל

10

ומאידך גיסא להתעלם מהיהודים ומעניניהם כלי"ה. היו כינינו מפלגות שכל מגמתן היתה להכעיס יהודים שומרי תורה. כמו כנמול מפלגות הרבה יותר חזקות אצל הגויים, שממרתן להכעיס יהודים. אצלנו עשו סחורה מצרות ישראל, עכשיו התבוננו הגויים בדבר ולקחו מאתנו גם את הסחורה הזאת והם סוחרים בצרות ישראל. היתה אצלנו מפלגה יהודית לאומית רדיקלית שהטילה את הסיסמה: "מכת מות ליהדות החרדית", הופיעה כעת מבחוץ גם כן מפלגה לאומית רדיקלית "נארא" בסיסמא: מכת מות לכל היהודים. אנו היינו חייבים ליסד בתי ספר, שם ישרישו בלב ילדי ישראל אהבת תורה ויראת שמים. במקום זה הקימו אצלנו בתי ספר לאומיים ובין לאומיים, המשרישים אצל ילדנו שנאת תורה והפקרות. והנה הקימו הגויים בתי ספר בממדים יותר גדולים, המשרישים בלב ילדיהם שנאת מות לכל היהודים. מצויים אצלנו משכילים, השונאים את יהודי הציצית, הופיעו כעת אצל הגויים משכילים הגורמים צרות לכל היהודים. היינו חייבים להיות כבחינת "כל ישראל חברים" (עי' שופטים כ', י"א, וחגיגה כ"ו ע"א), "מי כעמך ישראל גוי אחד" (שמואל ב', ז, כ"ג), והנה אנו כעת מי כישאל גוי לא אחד, אלעומת זאת הפכו כל שונאי ישראל לחברים. מדין ומואב עשו שלום ביניהם להלחם בישראל (רש"י, ר"פ בלק). ** בקצור נמרץ כמו שנוהגים היהודים, כן נוהגים הגויים ולא להיפך.

ט"ו. גזירות הדת: הרמב"ם מפרש (הל' תשובה פ"ט ה"א): הברכות והקללות שבתורה אינם השכר והעונש. "שכר מצוה בהאי עלמא ליכא" (קידושין ל"ט ע"ב). "היום לעשותם ומחר לקבל שכרם" (עירובין כ"ב ע"א). אלא הודיעו לנו, אם תשתדלו לקיים את התורה יתנו לכם מנוחת הנפש והגוף הדרושים לשם כך. אם תסרכו לקיים את התורה ישללו מכם את האפשרות לשמור תורה ומצוות

* ב"קול ישראל": כאלו לא היו במציאות כלל. הבהמות הם יותר חשובים ממנו. זה נראה בעליל, עניני החיים של היהודים נדחים מפני עניני הבהמות.
 ** ב"קול ישראל": היינו צריכים לתת כסף להחזקת התורה, ובמקום זה היינו נותנים כסף על הריסת התורה, והנה אומרים לנו מבחוץ: "מדהבה, מדוד והבא" (ויק"ר ט"ו, ט). היינו צריכים לתת כסף להרכות קדושה באר"י, תמור זה אנו נותנים להרכות בהטומאה ח"ו, והנה אומרים לנו צא טמא.

נשפט אתך על אמרך לא המאתי" (ירמיה ב', ל"ה). אין כאן הכונה לעקוץ או להתגרות במי שהוא. כאן רק קובעים בקצור נמרץ את העובדות, שנתחוללו בשנים האחרונות והן ידועות לכל.

נעלה על דעתנו מעשי האלימות שבוצעו בקרב יהודים מצד מפלגה אחת לגבי רעותה
 י"ב. מעשי אלימות. נעלה על דעתנו את מעשי האלימות שבוצעו בקרב יהודים מצד מפלגה אחת לגבי רעותה. נזכר בכרוז: "מכת מות ליהדות החרדית", ז.א. ליהודים המניחים תפילין, כמה מחוסרי דעת קיימו את המצוה הזאת על כל הידוריה, ובאזיה אמצעים השתמשו לקיים את המצוה של כבוש הקהלות. ומה בדבר מלחמת ה"כאוויירים" (ה"חברים") בשטרימל. כמה הסתה וכמה מעשי אלימות הפעילו. הנם קרה לנו, כי אנו נמצאים תחת שלמון זר, אלמלא זה היתה הרב איש ברעהו.

הקב"ה שומר עמו ישראל, אולם הוא שומר חנם - ובצורתו מסרב גם לשמור. "ולא יראה כך ערות דבר" - פירצות; "ושב מאחריך" - השי"ת יסיר את שמירתו מעלינו
 י"ג. אנו שרויים כעת במצב של הפקדה גמורה. כל מי שיש לו אגרוף, יש לו גם האפשרות להכות ביהודים. זאת מניין? החפץ חיים זצ"ל היה אומר: הקב"ה שומר עמו ישראל. כלום שומר שכר הוא? לא. אין אנו משלמים לו בעד שמירתו. הוא שומר חנם. אולם שומר חנם ברצותו מסרב גם לשמור. אימתי הוא מסרב? כתוב בתורה: "ולא יראה כך ערות דבר ושב מאחריך" (דברים כ"ג, ט"ו). "ערות דבר", משמעותו פריצות, ז.א. הרס הצניעות. לפנינו היה קיים כלל: בנות ישראל צנועות הן. היום יש כלל הפוך מזה. ועל כך התרו בנו "ושב מאחריך" ז.א. שהשי"ת יסיר את שמירתו מעלינו. למצב כזה הגענו היום ובלעדי השמירה של השי"ת אנו מופקרים לכל פגיעה.

בקצור נמרץ: כמו שנוהגים היהודים כן נוהגים הגויים, ולא להפך
 י"ד. יש לנו עיתונות נרחבת שראתה את עיקר תפקידה מחד גיסא ללעוג ולהמאיס את התורה ונושאי דגלה, ומאידך גיסא, להתעלם מהתורה לחלוטין, כאילו לא היתה קיימת כלל. כעונש באה עיתונות הרבה יותר כבירה, שאף היא משמשת את אותה המטרה לגבי כולנו. מחד גיסא, להמאיסנו ולבוותנו

לזכור וסדרתן
 עבודת ה' ת"ל
 בית מדרש אורי"ש

האסון הגדול ביותר לכלל ישראל

מסופר עוד, כי בכנסייה הנ"ל, התרכזו הגברים באולם ענק, ולנשים הוקצה מקום מיוחד ביציע למעלה. והנה כשנכנסו חסידי גור למקום, אמרו שכיון שהנשים נראות ליושבים למטה באולם, שכן לא היה וילון למעלה, הם לא יניחו לאדמו"ר מגור להכנס לאולם, עד שיתקינו למעלה יריעות וילון לכיסוי הולם.

התעורר ויכוח גדול בין הנאספים, אלה טוענים שהגובה בו נמצאת העזרת נשים מספיק ומבדיל דיו, ואלה מתעקשים כנגדם. לבסוף נמנו וגמרו לשאול את מרן ה"חפץ חיים", וככל היוצא מפיו יעשה.

לאחר ששמע דברי שני הצדדים, אמר הח"ח, שלמרות שעל פי דין מותר, אמנם כיון שבאים כאלה המבקשים להחמיר בזה, חייבים אנו להענות להם ולהתקין את היריעות. ואמר: **מה האסון הגדול ביותר שיכול להיות לכלל ישראל! שהקב"ה יעזוב אותנו רח"ל**, שכן כל זמן שהוא יתייש אתנו, אזי "גם כי אלך בגיא צלמות לא אירא רע כי אתה עמדי". אמנם אם ח"ו לא זוכים למצב הזה, אלא הקב"ה עוזב אותנו, אז "הסתרת פניך הייתי נבהל". והנה - המשיך הח"ח - על מה כתוב שהקב"ה עוזב את כלל ישראל! - "ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך", אם כך, **כל הידור שאפשר לעשות ב"לא יראה" הכל כדאי!** הלא אנחנו זקוקים לעזר השייית, ובכן, עלינו להחמיר.

מעשה זה סיפר כעד ר' אליהו הגאון רבי אברהם קלמנוביץ זצ"ל, נשיא ישיבת מיר שנכח במקום, ושח זאת במשך השנים פעמים רבות.

בנו הגי"ר שרגא משה קלמנוביץ זצ"ל הוסיף ואמר: ה"חפץ חיים" חידש בדבריו חידוש גדול, בפשטות אדם יכול לחשוב שהקב"ה, או נמצא אתנו או שלא נמצא אתנו. אולם הח"ח חידש שיש בזה מדריגות. **אדם עושה עוד קצת הידור ב"ולא יראה" - יש לו עוד קצת השראת השכינה, עוד דרגה בקירבת ה'.** ואם ח"ו עושה פחות הידור, הרי זה קצת "ושב מאחריך" רח"ל. והן הן הדברים שאמרו חז"ל: כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה, אתה מוצא קדושה (ויק"ר כז, ו), היינו - עוד גדר קדושה פירושו, עוד קירבת אלוקים!

(ימאיר עיני ישראל)

"והיה מחניך קדוש"

כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת איביך לפניך והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך" (כג, טו)

מסופר כי בכנסייה הגדולה הראשונה של "אגודת ישראל", שהתכנסה באולם תרפ"ג-בוינה, השתתפו רוב גדולי הדור. ההוא מכל קצוות תבל, ובראשם מרן ה"חפץ חיים" זצ"ל.

טרם נפתחה האספה קרא מרן הח"ח לכמה רבנים לבוא למעונו, להעלות על הגליון דברי עצה ותושיה, וכה היו דבריו:

רבותי, נאספו כאן מהרבה ארצות, למצוא עצה ותושיה לנו ולכלל עמנו, הנתונים ברעות רבות וצרות, רוחניות וגשמיות. עלינו לדעת כלל זה מראש, מה שהבטיח לנו ומה שהעיד בנו צור ישענו: "כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך להצילך... והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך". **הלא ברור הוא - כי יתהלך ה' בקרב מחננו להצילנו, רק כאשר לא יראה ערות דבר בנו, ואם חלילה כן יראה זאת בנו, אז יתקיים ושב מאחרינו.**

ובכן - המשיך הח"ח - מה התועלת בכל האספות והמועצות להצלחת עמנו ולהצלחתנו בכל מקום ובכל זמן, אם יראה חלילה ערות דבר במחננו בפריצת הצניעות?! הלא ישוב ה' מאחרינו, ובלי עזרתו הלא הבל המה כל העצות והתחבולות?! ובכן, עלינו בתחילת הכל להזהר ולהזהיר ולתקן את חלקי וגדרי הצניעות שנפרצו, שמרחיקים מאתנו צור ישענו, וכאשר נשמר ישלח לנו ה' עזרתו מקודש.

שאם מזכיר השם בקדושה הוא גורם להשפעה וברכה כמו שכתוב "בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתך", כן הדבר להיפך ח"ו אם מזכיר השם שלא בקדושה גורם להפסקת השפע והברכה...

וכן אם מתנהג במנהג הפריצות כנ"ל, הרי הכתוב אומר "והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריו" וממילא בודאי שורה אז ע"י מעשיו והרהוריו רוח הטומאה בביתו ומסתלקת ממנו הברכה וההצלחה ומצויה עניות בביתו ר"ל, אבל אם מתנהג בקדושה משרה הקב"ה ברכה בביתו וכל עניינו חולכים בהצלחה, עכ"ד הקדושים. (מובא באריכות בספר "מאיר עיני ישראל" ח"ו עמוד

546

דרכי היצר להחטיא בנ"א

"לא תביא אתנן זונה... בית ה' אלהיך" (כג, יט)

טעם איסור של אתנן זונה לבית ה', אמר רבא משום שהאתנן מאוס ואסור לגבוה (ב"ק צד). היינו, כיון שבא טלה זה כשכר על זנות הוא מאוס, ואינו מן הדין להביא דבר מאוס שיחא קרבן לה'.

אמנם הרמב"ן כתב טעם אחר. וז"ל: הזונות יעשו באתנן שלהם מצוות, חושבות לכפר על חטאתן, כמו שיזכירו רבותינו (ויק"ר ג, א) במשל שלהן - גייפא בתפוחי"א ומפלאגא לבאישי"א [-מנאפת בתפוחים, ומחלקת לעניים], ולכן אסרה תורה אתנן לכל נדר, כי עתה יוסיפו לחטוא בהן וכ"י עכ"ל.

כאשר האדם עושה עבירה, יש לו יסורי מצפון והם זועקים בתוכו ולא נותנים לו מנוח, מעין מה שאמרו חז"ל רשעים מלאים חרטות, מיעץ היצר לאדם עצה טובה לעשות רווחים מהעבירה ולעשות מהם מצוות ומעשים טובים, ובזה משתיק את מצפונו.

עניות - מחוסר צניעות

מרן ה"חפץ חיים" כתב מאמר נפלא בנושא הצניעות. וכה היו דבריו: נתעוררתי בזה על שהתראיתי עם הרבה אנשים מהרבה מקומות וכולם פה אחד: חסרון פרנסה במדה מרובה, ואין להם טעם מפני מה נשתנה הזמן כל כך לרעה.

ואמרתי כפשוטו: ראשון לכל צריך האדם לדעת שע"י ידיעת התורה וקיום מצותיה מוריד הקב"ה ממעון קדשו מן השמים שפע ברכה וקדושה על כל העולם, וטוב לאדם בזה ובבא. והשטן הוא היצח"ר כל השתדלנו להיפך, למנוע הטוב מהאדם בזה וכן בבא.

וצריכים אנו להתבונן איך הורגלנו מאד בעוה"ר בהזכרת שם שמים לבטלה ובלי כוונה וכמו שנבאר:

הנה יצאה מאדע (מוז'ה) חדשה שמחשיך עיני ישראל שיהיו כל תפילותיהן ובקשותיהן מקולקלות ח"ו וכדלקמיה, וא"כ מאין יהיה לנו השפעה וברכה. והיינו, מתחילה היה השטן מתגרה בבנות ישראל והסיתן לילך פרוע ראש בפרהסיא... וכאשר ראה שהותר הדבר, התגרה עוד להרגילן שיהיו מגלות זרועותיהן לעיני כל דהיינו שמלותיהן עשויות בלא בתי ידים, וכאשר ראה שזה הותר הרגילן שיהיה חלקת צוארן וליבן ואחורי ערפן גלויות לעיני הכל אוי לנו שלכך הגענו בדורותינו, כדי שבכל מקום שיפנה האדם הן לימין והן לשמאל הן לפניו והן לאחוריו יהיה הכל כנגד הערוה והכתוב צווח ואומר "והיה מחנך קדוש ולא יראה ערות דבר" וגו'.

וממשיך הח"ח ומביא מקורות בש"ס וש"ייע שאסור לקרוא ק"ש ולברך או להזכיר כל דבר שבקדושה כנגד זה כמו נגד ערוה ממש, ועל כל ברכה וברכה יהיה עתיד ליתן דין וחשבון וכ"י.

היוצא מדברינו אלה נראה שהמוז'ה החדשה הזאת גורמת לכלל ישראל לכמה אלפים ורבבות ברכות מקולקלות ח"ו שאינן יכולות לעלות למעלה וגורמות מזה להפסקת השפעה והברכה. וכמו שאמרו חז"ל (נדרים ז.) כל מקום שהזכרת השם מצויה שלא כהוגן שם עניות מצויה, ופירשו הראשונים ז"ל (הר"ן והרא"ש) דכשם

מקדש לה, ושם נבחר ירושלים מוולתו, אבל לא בחוץ לארץ, כי לא חלה קדשת הבית.

ואמרינן בפרד"ש (פני נה ילקוט שופטים רמז מ"ו) תבור וכרמל בשמך ורננו, (תהלים פט, יג) תבור וכרמל מהרי חוץ לארץ היו, וכשנתן הקדוש-ברוך-הוא התורה, נתקו ממקומן ואמרו, ה' הרי גבורים מאתנו, עלינו יתן ה' תורה. ולא נתן ה' עליהם תורה, דכתיב, למה תרצדון הרים גבוננים, ומה שכתבנו להם הקדוש-ברוך-הוא, קבעם בהרי ארץ ישראל. ולפי זה אם באנו אנו לילך אחר ענין בריאת העולם ויום הוסד תבל, הנה הר הכרמל שייך לחוץ לארץ, והנה אליהו, דהקריב בהר הכרמל, מתר להקריב, רק אם אנו הולכים אחר זמן דלפנינו, דהר הכרמל נקבע בארץ ישראל, אסור להקריב, ולכך אליהו דהקריב בהר הכרמל ובקש מה' להוריד אש משמים ושלא יהיה חס ושלוש במקריב שחיטת חוץ, אמר בדרך, כמו שבראת שמים וארץ, דכתיב בדבר ה' שמים נעשו, עשיתי, ואז מישך שייך לחוץ לארץ ואתי שפיר.

והנה יש לדרוך במה דאמרו במשנה (ובתים קיב:) משבאו לירושלים נאסרו הבמות ולא היה להן תמר, דפשיטא דאם נאסרו לא היה להם תמר, ואם פגנת המשנה, לאחר הדרבן, הנה לה לומר כמו דאמרו במשנה דמגלה (דף י.) ירושלים אין אמריה תמר, ולא סתמא "ולא היה להם תמר", והנה לה לומר לאחריה, וגם קשה, תרתי משניות למה לי, הך דמגלה ודובחים. ולפי דעת התוספות (סנהדרין פט: דבור הפתחיל אליהו) בסנהדרין, דאליהו

שהיו פונים בהיכל עושים קלעים וכו', וקשה הא חסרא לה מדה, ותרין הנאמר לעיל דהוסיפו אחר-כך על הפגרה דחוק לה בהנ"ל, ולכך בא רבי יהושע לישבו ואמר שמעתי שמקריבין אף-על-פי שאין בות וכו' דקדשה לעתיד לבא, ואם כן לא קשיא מידי להנ"ל, דלא חסר לה מדה, וקלעים רק שלא יסתכלו פנ"ל. רק דלא האמר מנא לה כן, דלמא לעולם לא קדשה לעתיד לבא, והא דהקריב בהיכל והיתה חסרה מדה דלמא הנה על-פי נביאים פנ"ל, ולזה קאמר רבי יהושע מקבל אני הלכה למשה מסיני שאין אליהו בא לטמא ולטהר, הינו כמו שכתבתי, שאין רשות ביד נביא לשנות דבר מצוה אפלו לשעה, דכתיב אלה המצוות, אספן לית לה כן, ועל-כרחך דקדשה לעתיד לבא ואתי שפיר, והדברים צרופים פפתור ופרח.

ויש מקום לישב הך מלתא דרבי יצחק דאמר שמעתי שמקריבין בבית חוניו, והדר בה מקשיא דרב מרי, וקשיא לה קשית התוספות, דכי לא ידע משניות דרב מרי, בשנישב המדרש באליהו כתיב (מלכים א יח, לו) וכדברך עשיתי, כמו שבראת עולם דכתיב (תהלים לג, ו) בדבר ה' שמים נעשו, אף עכשו אמר לאש שתדר מהשמים, ויש להבין מה דיק בנות, ומה רצונו באמרו כמו שבראת עולם וכו', אבל הענין דאמרינן (פנחות קט:) חוניו בנה בית לה' במצרים, דכתיב ביום ההוא יהיה מזבח ה' בתוך ארץ מצרים, והקשו בתוספות (דבור הפתחיל והעלה) הא הוי שחוי חוץ, ותרצו המפרשים דלא נאסרו שחוי חוץ אלא בארץ ישראל מקום

מחוק כנבואה, וחוי מעבודה ורה רחמנא לצלן, ולשיטה זו יש לומר דלא קשה מהנ"ל איד הקריבו בקלעים, דחסרה לה מדתו של היכל ומעכבא, דהא הקלעים היו אותן שנים משך הבנין מן ימי בורש עד שלישיית לדרוש, וזה הכל בימי חגי זכריה ומלאכי והם היו הבונים, דכתיב בעזרא להדיא עין שם, ואספן יש לפרש דבאמת משורת הדין היה אסור להקריב בהיכל דחסרה לה מדה, רק על-פי נביאים הקריבו שנים הללו, דיש פה בידיהם לשנות הדין על-פי נבואה לשעה, אמנם לדעה ראשונה לית לה כן דהוי בקבל אלה המצוות וכו'.

ובנה יש להבין מה שאמר ר' יהושע (עדות פ"ח מ"ו) שמקבל הלכה למשה מסיני שאין אליהו בא לטמא ולטהר וכו', שנתקשו בו מה שיבה של הלכה למשה מסיני זו ואנה נרמו, דיש לומר דהלכה למשה מסיני הנה דרך כלל, שאין רשות ביד נביא [לשנות הדין] על-פי נבואה, וזלח מגדר מלתא שיש אפלו רשות ביד בית-דין לשנות דברי תורה אפלו לשעה, והכי כתיב אלה המצוות שאין נביא רשאי לחדש, ועל זה נדאי היתה הפגלה הלכה למשה מסיני, ואספן אליהו וכו' לפי שיש שייבא, אף שיאמר לטמא ולטהר, לאסור ולהתיר, אין שומעין לו דאין רשות ביד נביא לשנות, מה שהוא נגד דבר הלכה המסור בדינו, ולכך אינו בא אלא לקרב ולרחק כו', דדברים אלו הם רק גלוי מלתא וברור האמת ואין פס נגוד לדברי תורה.

ובנה יובנו כל המשך המשניות בעדות שהתחלנו, דאמר רבי אליעזר שמעתי

דאמר כנבואה, הניחא למאן דאמר קדשה לעתיד לבא, אבל למאן דאמר לא קדשה לעתיד לבא, אספן צריך לומר בהנ"ל דעכי חומת ההיכל לא הנה בכתב מיד ה' לקדשו, ואספן עדין קשה דהנה לה עליות בהנ"ל, ולכך משני הנאמר דאתיא ככלי עלמא כבר שורא, אבל לפי דקומא לן קדשה לעתיד לבא ומוכח דעכי חומת ההיכל הנה בכתב מיד ה' בהנ"ל, אספן שפיר יש לומר דקאי על ההיכל, ולענין אכילת קדשי קדשים דשרי בהיכל פנ"ל, ואין צריך לדחוק דבר שורא, והן הן דברי הרמב"ם דפסק קדשה לעתיד לבא, ושפיר יש לפרש דקאי על עכי החומות, ולכך דיק בלשניה עכי החומות נתקדשו לאכל שם קדשי קדשים והינו בחומת ההיכל, ולכך לא נקט בלשניה קדשים קלים, כי מורי בחומות ההיכל ולא שייך שם אכילת קדשים קלים, רק קדשי קדשים דדרשינן מקרא (פסד"ו יח, י) בקדש הקדשים תאכלנו ואתי שפיר, ודברי הרמב"ם מוקמים שבעתים ודו"ק.

והנה בגמרא יבמות פ"ק האשה (דף צ:): מחלקים התוספות ומחברים, אם נביא רשאי לשנות הדין אפלו לשעה, במקום דלאו מגדר מלתא, דבגמרא פריך, אליו תשמעו, אפלו אליהו בהר הכרמל, ומשני הנאמר, למגדר מלתא שאני, ותפסו רבים מהמפרשים לעקר, דאפלו אליהו שיהיה נביא וקעביר שחוי חוץ לשעה — לולי דהנה למגדר מלתא — אין בידו לעשות דהנה בכלל אלה המצוות, שאין נביא רשאי לחדש, ודעת הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"ט ה"ג) דלשעה יכול לשנות אפלו בלי מגדר מלתא, ובלבד שיהיה

דהקריב שחומי חוץ לא נעשה בהתר מה' כמו שכתב רש"י, רק באסור למגדר מלתא, וסמך עצמו אדרש, (בראשית רבה פב, ו) גוי וקהל גוים ממך יצאו (בראשית לה, א) עתידין בניך לעשות גוי בקהל עמים, ענין שם, וזו נראית פגנת המשנה, דכל-כך היה אסור הבמות חמור משבאו לירושלים, ולא היה להן עוד התר אפלו על-פי נביא, כי לא התר בדבר ה' כלל, ונוספה קדשה [יותר] ממשפן שילה, דבשילה הרבה פעמים היה התר משמים, כמנחת ונדעון כמבאר בגמרא (ובחיים קטו), מה שאין פן קדשת ירושלים, לא היה להם עוד התר אפלו בדבר ה', לתקף קדשת הבית, ודברי המשנה נכונים.

וזו היא פגנת הנמרא, דרבי יצחק ידע כל הנד משניות, רק סבירא לה דהכל שניך בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, לכך אמר שמעתי שמקריבים בבית חוניו, דהנה במצרים ובחוץ לארץ מתר, והקשה לה רב מרי דתנן במגלה, קדשת ירושלים אין אחריה התר, ותנן התם בזבחים, ולא היה להן עוד התר, וקשה בשני הלשון ותרתי למה לי, ועל פירוש צריך לומר להורות דעבדא דאליהו היה באסור, וקשה הא בר הפרמל שניך לחוץ לארץ, כי זהו פשיטא לה לגמרא דהולכים אחר תחלת הבריאה, וחק שם בתבל והציב גבולות עמים איזה שניך לארץ ישראל ואיזה לחוץ לארץ, ועל פירוש צריך לומר דגם בחוץ לארץ יש אסור במות, וקשיא לה לרבי יצחק ולכך הדר בה.

ולזה ניחא גספן קשית התוספות דהקשו, דמה פריך לרבי יצחק ממשנה, דהא איכא תנא דסבירא לה לא

קדשה לעתיד לבא, דזה אי אפשר לשנויי לרבי יצחק, דהוא אמר המקריב בבית חוניו, שמע מנה דסבירא לה דבארץ ישראל אסור דאם לא בן בית חוניו דקאמר למה ועל פירוש דסבירא לה קדשה לעתיד לבא, רק סבירא לה לחלק בין ארץ ישראל לחוץ לארץ. ובהכי ניחא גמי קשית התוספות בזבחים פירק השוחט והמעלה, (דף קו: דבור המתחיל ריש לקיש) דאמר שם ריש לקיש המקריב בזמן הזה פטור דלא קדשה לעתיד לבא, והקשו התוספות בתימה, דלמה לא פריך לריש לקיש מהנהג משניות כמו דפריך מניחו לרבי יצחק, ולפי מה שכתבתי ניחא, דלריש לקיש שפיר יש לומר תנאי היא, אבל לרבי יצחק אי אפשר לומר, דהוא גופה סבירא לה בארץ ישראל אסור ודוק.

אלו הן הדברים אשר נאמרו לכבוד בית הכנסת לחנכו במלי דאורייתא מיפדים על אדני הפדע, ובאמת בגולה (קדשת) בית-הכנסת יש לה קדשת היכל ממש, כי תפלה בלחש היא במקום קמרת, ונבא דבר שבתשאי, ולכך הוא מן הלב, כי משם עולה קיטור החיוני לראש והוא הקמרת, ועל זה נאמר (מלאכי א, יא) בכל מקום מקטר מגש לשמי מנחה מהורה, כי אין לך מנחה מהורה יותר מתפלה כפונה בלי מחשבה ורה וכתם לבב ונקי פנים, היא המגדשת רוחות רעות, היא המקדשת ישראל לאבינו שבשמים, ולכך נקראת קמרת, קשר בינינו לה', ולא היו מקמירין קמרת אלא בהיכל, ואם-כן יש לבית הכנסת קדשת ההיכל אשר העלויות בו נתקדשו, ולכך הטיבו את אשר החלו

לפוח העלויות וקירות לרומם בית ה' ולהתנאות לפניו וללפן הכתלים, וכבר מבאר במשנה (מדות פ"ג מ"ד) וכן העתיקו הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ד ה"ג) דבכל שנה היו מלבינים ההיכל, להורות כי זהו תכלית האדם והוא ביתו בית קבע ופרוזדור לעלויות משם לשמים.

ונשוב למזמור שהתחלנו, ונאמר הפעם במה שאמרו בפירוש, טבעו בארץ שעריה (איכה ב, ט), לכך שוררו בני קרח דמי שיעלה השערים יעלה בני קרח, והביאו התוספות בקדושין (דף לא: דבור המתחיל אפמיט) ענין שם, ויש להבין למה נתלה דוקא העלאת בני קרח בהעלאת השערים שנומבעו, אבל הענין כי יש להבין במה דמצונו, דבזבחים (זכריה ב, ח) אמר ה' למלאך שלא ימוד ירושלים כי בפרוזות תשב, ובסוף יחזקאל מצונו מדה כבונת להיכל, אבל תדע במה שאמרו, כי בפירוש לא ראו בשעת הכנסת בלים לנתיק, דדרשינן (יומא נד.) כבלע את הקדש, אמנם בבית הבחירה היו מגליו הפרכת, ובבית שני לא היו רשאים להסתכל, כמבאר בגמרא דיומא (שם) נתקדשה חזרו לחבתה הראשונה.

והענין, כל זמן שיש לחיצונים אחיזה בעולם, צריך להיות הכל בצנעה, לכל יאחזו בו ולכל ישלטו, וכפי מעוט התגברות החיצונים פן יותר ראוי לעשות הדבר פומפי, וזה היה באדם הראשון כי לא היה ערוה בעולם והתגברות סטרא אחרא, והיה ממש רק בכת ולא בפעל, ולכך (בראשית ב, כה) ויהיו שניהם ערמים ולא יתבוששו, ואדם הראשון חשב שאין מציאות סטרא אחרא כלל בעולם, ושמש

עם חנה לעין כל, ואמרינן (בראשית רבה סוף פרשה י"ח) דראה נחש ונתקנא, כי היה להם אז מכל מקום קצת כח, והתחילה עין הרע, עד שגם החטא ואחר-כך נעשה ערם והצרכו לחפות בעלי תאנים, דכתיב (בראשית ג, יא) מי הניד לך כי ערם אמה, וה' ידע מתחלה, ולכך באמת דעתו היתה שאדם הראשון יתנהג בצניעות כדי שלא יתגברו החיצונים, וזהו אמרם (ברכות סא.) שקלעה תקדוש-פרוד-הוא לחנה, תרצון שהביאה בצנעה בקלעים, ולא הפרוש בקלעת שער, רק הפרוש הנכון שהביאה בצנעה ובהסתר מכסה בלבושי אור ויקר, וקלעה מלשון קלעים שהיו במקדש, ואמרו (מגלה דף י.) קלעים למה, משום צניעותא, וכן הדבר בחנה, ולכך דרשינן מן ויבן, כי הקלעים משמשים במקום בגין כנאמר לעיל במקדש, שהיו כמו בגין ומחצות, אבל אדם הראשון שאכל מעץ הדעת שפרצה תאוה פגודע, לא בוש, ובעל לעין כל, ונתקנא בו נחש, ויצא שרש פורה כל הפטרא אחרא, ולכסוף הצרד לכסות.

וכן הדבר במתן תורה, שאמרו (תנחומא פרשת כי תשא לא) לוחות ראשונים שנתנו בפומפי שלט בהם עין הרע, כי לולי ישראל שהטאו בלבם, דכתיב (תהלים עה, לו) ויפתוהו בפיהם וכו', היה חרות מן מלאך המות ולא היה עוד ערל וטמא, והיה עולם התקון, ולכך נתנו בפומפי, אבל באמת היה בעונותינו הרבים לפטרא אחרא כח, הואיל ולבם כל נכון לה', ולכך נרמזו סבת עין הרע מהחיצונים לשבד הלוחות וכמה צרות לישראל, ולכך נתן אחר-כך אהל מועד, מחפה ומכסה ביריעות, ומכסה על-גבי מכסה, ואז דבר

ה' עמו על צניעות ובחשאי למאד, ושומר לשומר וכסויו לכסויו כביכול.

ולקבך במדבר שהיה על ידו חטא התגברות הסמרא אחרת לא היו רשאים להסתפל בשעת הכנסת פלים פדאמרינו, דהפלה היתה צנועה מאד, אמנם כנגד הבית דבכבש הסמרא אחרת, כדכתיב (מלכים א ג, טו) אז תבאנה נשים וזנות לפני שלמה, אז הנה יותר פוקמי, ולקבך היו מגלים הפרכת ומראים לעולי רגלים, מה שאין כן בבית שני, דבעונותינו הרבים חזרו הקלפות לגבורתם, חזרו לצניעותם, פדאמרינו נתגרשה קאמרת, חזרה להפתח הראשונה, והיה צריך כל-כך צניעות עד שאפלו בכרובים דצורתא שהיה בפתח, לא היו רשאים להסתפל, כי כרובים ממש לא היו בבית שני, ואין לדבר שמבטל ענין הקלפות רק צניעות והצנע לבת, ולקבך אמרו להיות צנוע בבית הכסא כי שעירים וקדושים, ולקבך קמרת שמבטלת כח סמרא אחרת, ומלאך המות בעצמו מסרו למשה, (שפת פט) הנה בתכלית החשאי, עד שכל אדם לא יהיה באהל.

והגה לעתיד לבא אמרינו פגמא (סנהדרין צח.) לא זכו בעתה, זכו אחישנה, וכנהגו יתר פגמא, דמורה דגאלה תהיה על שני אפנים, או שיהיו ישראל בתכלית הטוב, או שיהיה כדאי לקיים הבטחתו כי לא ימש' ה' עמו, ואם יהיו נפאים אז תהיה הקלפה נכרתת ורוח המאה יסיר מהארץ, ואם-כן לא יהיה עוד ערוה בעולמות, ולא יהא צריך לצניעותא ומחצה וקלעים, ועל אפן זה אמר המלאך שאין צריך לחומה כי היא תשב בפירות, ואף-על-

פי שחומת ירושלים מגבלת לאכילת קדשים קלים, לא יהא צריך לה, כי יהיו נאכלים בכל מקום, כי אין צריך שמירה וצניעות, אמנם אם תהיה גאלה באפן השני, אז תהיה ערוה מציאות קלפות וסמרא אחרת במקצת, כדכתיב (ישעיה סה, כ) נער בן מאה שנים ימות, והוא שמן והוא מלאך המות, אז יהיה צריך במחצות לבית המקדש וירושלים, וכוה דבר יחזקאל, ולקבך בשאמר לו השם להודיע לבני ישראל תבנית הבית אמר (וחזקאל טו, י) ויכלמו מעונותיהם, כי באמת אוי לאותה בלמה שתהיה ערוה עוד בעולמות להצריך עוד מחצה ושומר לשומר, ולקבך מתחלת עלותם בימי כורש עד גמר עלותם על-ידי עזרא בימי דרוש, היו קלעים כהנ"ל, כי ראוי היה בימי עזרא לעולם התקון אלו היו ישראל עושים תשובה כראוי (עז נרות ה.), ועלו בלם לארץ ישראל.

ולקבך כל יעודי הנבואה על כבוד הבית האחרון, סתומים ולא מפרשים שיהיו בבית אחרון, אחר הבית שבנה עזרא, כי אלו היה הדור זכאי לקבך היו מתקמים אז יעודי הנבואה, ולקבך לא בנו הנביאים תקף, רק עשו קלעים, כי אם ישובו מדקפם ויעבדו ה' בתמים, יהיה עולם התקון ואין צריך למחצות, ועשו קלעים שיוכלו להסירן בקל.

והגה זו היא טעות קרת, כי קרת חשב דאפור הבמות הוא מטעם זה, בעת התגברות הקלפות צריך לעבד ה' בהצנע בבית מחד ומשמר, שומר לשומר, ולקבך עמי בא בחנוד, ולקבך צריך שם כהן, כי הוא הפקניע זדים, הסמרא אחרת, כי הוא

איש חסד ודומה למיכאל שר הגדול המשמש במקדש למעלה, הלוחם נגד הסמרא אחרת כנודע, אבל כאשר יבועו הקלפות, הבמות מתרות, כי מלא כל הארץ כבוד ה' לעבד אותו, ואין צריך לכהן, ולקבך אמרו אין כהן בבמה, וקרת חשב שכבר הגיעו לתקון לומר עריצים, כי ישראל היו בעיניו נפאים למאד, דור דעה, ולקבך אמר (פסוק טו, ג) כי כל העדה בלם קדושים ובתוכם ה', ואין צריך למקדש והתרו הבמות ואין צריך לכהן, ומדוע תתנשא.

אבל טעה בשנים, תרא דלא היה אז התקון כהנ"ל, דהיו פמדבר צריכים לצניעות, ולא היו רשאים לראות בשעת הכנסת פלים, ושינת כי בלאו הכי נשגבה מעלת בית המקדש מבמות, כי כביכול כמו שיש למעלה בתי בראי ובתי גואי פדאמרינו פחניגה (דף ה.), כך כביכול למטה, הבמות הן בתי בראי, והמקדש בתי גואי, כנגד לבית המקדש של מעלה, והוא שנתלה עלית בני קרת בעלית שערים, כי לפי דעת קרת בעת התקון אין צריך לצניעות ושמירה כלל, ומלא כל הארץ קדשת השם, אין צריך לשערים לעלות, כי מה טובו של שער אם לא יגעל ויהיה פתוח ובפרוות ישובו, ולקבך בעלית שערים והו מורה טעותו, כי צריך בית לה, ואז יעלו כי יורו לה' פשעם.

אך אם-כן צריך באמת טעם, אם-כן למה טבעו השערים, בשלמא לולא כהנ"ל, היינו אוקרים, כי לא יהיה עוד צריך

להם לעתיד לבא ולקבך נמבעו והיו כלא היו, אבל אם יצטרכו לעלות למה נמבעו, על זה מתרץ הפודרש דלקבך נמבעו היותם מעשה דור, כי דור עשה השערים, ונמבעו לכל ישלטו בם גוים.

ופרדוש לדבריו, כי הפרוש-פרוד-הוא אמר לדור (דברי-הימים ב, כח, ג) אתה לא תבנה הבית, ומפרש הטעם, כי דור לחם עם גוים רבים, ואם יתרכ, יאמרו גוים, אלהיהם נקם נקמתם, ולקבך לא בנה הבית, ואם-כן אלו שלטו בשערים, עדין יאמרו כך על השערים, ולקבך היותם מעשה דור נמבעו.

וזהו אמירת שיר בני קרת, שהם דעתם שיעלו השערים ואז יעלו בני קרת. ואמר דלא תקשה אם-כן למה טבעו אם סופם לעלות, ועל זה אמרו, על הנתיב, זה דור שדרדך לכל הגוים כגת, ואם-כן לקבך נמבעו, לכל יאמרו אלהיהם נקם עבדכם כהנ"ל, אבל סופם לעלות, וקאמרו הטעם מה צריך להם, הלא אז תמהר הארץ ולא יהיה מגור לקלפות, ועל זה אמרו דמפל-מקום נבחר המקדש, כי אין תקף התקון על בוריו כמו שפכתתי לעיל, ולזה אמרו (תהלים פה, ג) מה ידירות משבנותיך ה' צבאות, נכספה וגם כלתה נפשי *לחצרות קדשך, שיש לו מעלה יתרה למאד, כי הוא מקום מקדש למאד, ואם-כן צריך לשערים להגביה מקום המקדש, ויעלו ויתודו בני קרת על המא אביהם וקלקלו.

ופרש'ו ההבדל שיש בין מקדש לבמה, כי אמרו (עז נבחים סו. קיט:) אין שיר

* [שם כתוב: לחצרות ה']

הלא בעל כרחם הצרכו למות ואיך יכפר, ועל זה אמר דקבל על עצמו המיתה, והיו מנשרים קלו לילך למלחמה, ולא המתינו קלל עד יעבר זעם ה', ומאריזות גברו לעמד בעד עמו לנבורת הנפש מאד, כי נתבשר לו משמואל כי ימות במלחמה, בכל זאת לא סגי מליילך למלחמה ללחם בעדם לקים רצון האל, היש חוק לכב יותר מזה, ואריה דבי עלאי לא שנה לו בשום אפן, ובפרט שאול, שהמית עצמו בנפש חפצה לכל יתעללו בו פלשתיים, אין לך חוק לכב יותר מזה, ומיתה כזו ברור שמכפרת, לךך במוותם לא נפרדו.

והוסיף לומר (שמואל-ב א, כד) בנות ישראל אל שאול בקינה המלבישכם שני עם ערנים המעלה עדי וקב על לבושכן, וכבר נודע כי שאול וסיעתו חשבו, כי דוד פסול לקהל, היותו מורע רוח המואביה, וחשבו שהיה [להם] לקדם נשים לקראת נשים, רק כבר אמרו בנמרא (במות עו) כי אין לנשים לצאת חוץ, דכתיב כל כבודה בת מלך פנימה, אבל שאול חשב, כי הך מירי בבנות ישראל שהן בנות מלכים, דכל ישראל בני מלכים, והיה להם הבטחה (שמות יט, ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים, אבל לא בשאר אמות, שהם רק עבדים ושפחות לבנות הנבירה, ועליהם לקדם, אם-כן שאול היה סבירא ליה, האי קרא האומר כל כבודה בת מלך פנימה וכו', קאי רק בבנות ישראל, וזהו מאמר דוד, בנות ישראל אל שאול בקינה, אתם בנות ישראל כבו על העדרו, כי הוא

* [בפסוק נאמר (ויקרא ח, לג): ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים.]

חלק לכם כבוד יותר מכל בנות שאר האמות ומשפחות האדמה, והוא המלבישכם שני וגם ערנים ועדי וקב וכו', כי חושב קרא מוסב דוקא עליכם, ואחכן בחר מכל הנקבות, ואס-כן ראוי לכם לבכות עליו ועל יותרת הכבוד והיקר הזה.

ואתן בנות ישראל נשים ובתולות שמעו בקולי, אליכם ביהוד אומר הפסוק (תהלים מה, יד) כל כבודה בת מלך פנימה, לךך מדרדך הגויים אל תלמדו לילך במעגלם, בטויל הכרמים וכרחובות בגנות עלי נהר, בפרטיות במקומות אשר אנשים ובחורים ונערים שכיחי, הלא בנות מלכים אתם וכבודכן לשכת בית, ואם קמנים אתם בעיניכן פעת בגולה בעונותינו הרבים עם בזוי ונשוי, הלא מלך מלכו של עולם חפץ ביקרכן ולגדולה מזה העולם אתן מתקנות, אם תאבו ותשמעו ללכת בדרךי ה', כי מקום צניעות שם משפן רוח קדשה, כאשר היה במושכן ובכל המקומות, כי אין רוח הקדש שורה רק במקום צניעות, ולךך אמרו חכמינו זכרונם לברכה (ברכות לד:) אסור להתפלל בבקעה, ופרש רש"י מקום גלוי לכל, כי שם לית סמרא דקדשה, רק במקום צניעות, וכפי [מה] שיותר בן אדם צנוע, יותר תחול עליו רוח הקדש.

ולךך כהן גדול שבעת ימים קדם יום הכפורים היה מפרש למאד, וכן במלואים שבעת ימים אל תצאו, * לחול עליו רוח הקדש, כי אין לו אחיזה לסמרא דמסאבא במקום מצנע, מה שאין בן

במקום הפקר ובפרהסיא, ולכן אכל — לכל יחול בו סמרא דמסאבא, היות מרת הדין מתוחה עליו — אין יוצא כל שכעה מפתח ביתו. לךך אשה אשר תעמד בחוץ, ושבתה בית מעט פעם פה ופעם פה, ממשכת על עצמה סמרא דמסאבא, וסופה לבא לירי מכשול, ועברה גוררת עברה שהולכת בגלוי בשר, וכבר אמרו גלוי בשר באשה ערוה, ובעונותינו הרבים מן לבושי זרים למדו, שקל הצנאר ערם מפלי לבוש, וגלוי שער.

הנני מתרה בכם, הסירו הדבר הרע הזה, כי אשה אשר צנארה ערם, לבסוף לשכת תוכל על-ידי מלאך המות במיתה קשה וחמורה, ולא תנקה מדינה של גיהנם, וענשה קשה מאד, כי היא חוטאת ומחטיאה אחרים, לא בן דרדך בנות ישראל הכשרים לכל נראה חוץ בשרו, צאו וראו מתמר — אם הפלכות — שחשבה יהודה לזונה, איך כסתה פניה, ויהודה לא היה מביר פה בכלתו נשואה לשני בניו, ראו מה זכתה, אשר כל קמר זרע מלכות בית דוד — שהיא משפחה נבחרה מכל יצורים — יצאו ממנה, וכן יזכו כל הנשים כשרות שיולידו בנים כשרים, ולהפך הפרוצות, אף שאין עוברות עברה בפעל חס ושלום רק בפרוצות בעלמא, יולידו בנים זרים, ולךך (משלי י, א) בן פסיל תוגת אמו, ולךך אמר ליהונתן, (שמואל-א ב, ל) לבשתך ולבשת ערות אמך, שאמרו אין אתה כדאי למלכות היות אמך פרוצה חס ושלום, ועוד יאמרו, כל זמן שכן ישי חי נבחר למלכות, שמע מנה דכל כבודה בת מלך פנימה בבנות נכרים, ומפל-שפן בבנות ישראל.

אמנם יש עוד בזה, והוא, כי יש פעם למה לקח שאול מיכל מדוד, ומאן לתת לו לאשה, וזה כי שאול ראה בחכמה, כי אחד מנרעו יהיה למושל בישראל, ונסתפק אם קאי על מיכל שהיא אשת דוד ואשה כבעלה, או על יהונתן בנו, ולךך לא בקש להניח מיכל ומירב בנותיו אצל דוד, כדי שיחול ניצוץ מלוכה על יהונתן, כי ראה כמצוין מחרפים שתחול לו מלוכה על זרעו, ולךך אמר שאול, להיות כי אמרו חכמינו זכרונם לברכה (נהה לא) תלה הכתוב הנקבות בזכרים וזכרים בנקבות, ואם יהיו מיכל ומירב, הוא מפאת שאול, ואם זכה יהונתן הוא מפאת אמו, ואמר לבשתך ולבשת (חרפת) [ערות] אמך, כי לי יהיה היקר ביחול המלכות על בנותי, ואמך תהיה ערוה אשר בנה יהיה משלל ממלכות.

ולךך דוד בקוננו אמר, צר לי עליך אחי יהונתן, טוב לי שתהיה חלה המלוכה עליך ואתה חי, ולא יהיה חל על מירב ומיכל, והוא הדבר שנאמר (שמואל-ב א, כו) נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים, ודרשו בפורש מאהבת מירב ומיכל, והוא הדבר אשר כתבתי, שהיתה אהבתו יותר עליו מאלו נשים האחרות, ויותר היה נחא לה שתהיה חלה המלוכה עליו, כי אהבתו יותר עזיה.

ובנים (שם פסוק כו) איך נפלו גבורים — הינו גבורי לבב בתורה ויראה — ויאבדו כלי מלחמה, כי אמר שכל-כך היה חקר גבורתם ללחם, כאשר נאבדו כלי מלחמה ולא היה לישראל שום חרב וחיית להלחם כי נאבד מאתם, רק לשאול ויהונתן היה החרב, כמבאר בקרא

אונקלוס

הַמְדַבֵּר הַזֶּה יִסְוֹף בְּאִשְׁרֵי הַבַּר
 יְהוָה אֱלֹהֵי וַנִּסָּב אֶת־הַרְשָׁעִיר יָמִים
 רַבִּים: ^א חֲמִישִׁי בְּ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי
 לֵאמֹר: ^ב רַב־לָכֶם סָב אֶת־הַהָר הַזֶּה
 פָּנּוּ לָכֶם צַפְנָה: ^ג וְאֶת־הָעַם צִו לֵאמֹר
 אַתֶּם עֹבְרִים בְּגִבּוֹל אַחֵיכֶם בְּנֵי־עֲשׂוֹ
 הַיִּשְׁבִּים בְּשַׁעִיר וַיִּירָאוּ מִכֶּם
 וַנִּשְׁמַרְתֶּם מְאֹד: ^ד אֶל־תִּתְּנֶנּוּ כֶּם
 כִּי לֹא־אַתֶּן לָכֶם מֵאֲרָצְיָם עַד מִדְּרָךְ

ארח ימא דסוף במא די מלי יי
 עמי ואקפנא ית טורא דשעיר
 יומין סניאיו: ב ואמר יי כי
 קמימר: ג פנו לבון דאקפתון ית
 טורא הרין אפניו לבון צפונא:
 ד וית עמא פקר קמימר אתון
 עברין בתחום אחובון בני עשו
 דיתבין בשעיר וירחלון מנכון
 ותקפתרון לקרא: ה לא תתנו
 בהון ארי לא אתא לבון
 מארעהון עד מדרך פרסת

אונקלוס

וַיִּקְרָא אֲרִי יְרֵמָא לְעֲשׂוֹ יְהִיבִית ית
 מרא דשעיר: ו עבדרא תזבגון
 מנהון בכספא ותקלון ואף מא
 תכרון מנהון בכספא ותשתון:
 ו ארי יי אלקה ברך בבל עבד
 ירך ספק לה צרף במחקה ית
 מדברא רבא דרין דנו ארבעין
 שנון מימרא דיי אלקה בסעדה
 לא מנעמא מדעם: ה ועברנא
 מקדם אחנא בני עשו דיתבין

בְּפִי־רִגְלֵי כִּי־יִרְשָׁה לְעֲשׂוֹ נָתַתִּי אֶת־הָר
 שַׁעִיר: ^ו אֶכְלֵ תְּשַׁבְּרוּ מֵאֲתָם בְּכַסְפָּ
 וְאֶכְלֵתֶם וְגַם־יָמִים תִּכְרוּ מֵאֲתָם בְּכַסְפָּ
 וּשְׁתִּיתֶם: ^ז כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ
 בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ יָדַע לְכַתֵּךְ אֶת־
 הַמְדַבֵּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה אֲרַבְעִים
 שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא תִסְרֹת
 דְּבָר: ^ח וַנִּעְבֵּר מֵאֵת אַחֵינוּ בְּנֵי־עֲשׂוֹ

לקט בהיר

אדרבה, הכתוב אומר וייראו מכם, ולה הוא שמוהיר אע"פ
 שהם ייראו מכם משמרו שלא להגדר צם ונרץ שמירה מאוד
 שנקל להתגר צם ולכשס: ז) זה פ"י חזית "עד" כמו
 (שמות י"ד י"ח) לא נשאר צהם עד אחד שפירשו אפילו
 אחד (אבל לפי האגדה יהיה פירוש כפשוטו עד אוחו ומן),
 ואח"כ מפרש חזית מדרך שפירשו דריסת, וגור מתיבת
 דרך, כמו מקדש הגור מתיבת קדש, משכב מתיבת
 שכב: ח) פ"י דוקא שלא בקשות אסור, וכדי שלא יקשה
 לך היאך שאלו ממנו לדרך ולעבור דרך ארצם
 (אדה"ח: ט) משום דקשה הסמיה בכתוב אס הוא
 ירושה לא נתת, ואם נתת אינה ירושה, לזה אמר שאני
 נתתי לאברהם והוא אחד בין עשרה אומות על מנת כן
 שיהיה לו ירושה מאברהם עד יבא זמנו ב"צ (סד"ו: י)
 ודבר גדול עשה בשמיקה זו, שגם הוא בסנה אס יודע
 שאשמו זמז ולא גילה, משא"כ אס יגלה יהרג אברהם והוא היורש ולי יתנו ממנות, ועוד שראה שאברהם קבל ממנות ואחותו
 נלקחה בזוקה בין השומרים ולא גילה: יא) פ"י הקב"ה עשה את לוט כאלו היה בנו של אברהם לענין זה שירש, וחזותו
 של עשו, שכיבד את אביו והמתן מלהרוג את יעקב בחיי אביו (מ"א: יב) קניתי לי חלקי במערת המכפלה, ואין פירוש
 חסרתי, שיעקב לא חפר שהיה מערה מששת ימי בראשית, וכן כאלו אין פירוש שחפרו באר לשמות מים: יג) פ"י אל
 חדרשו מעשו לעשות לכם טובות לכופ אוחו ליתן לכם ממנות אביונים כי' בדרך ויש לך ממון הרבה לקנות, ויש גירסא אל
 חכפרו (וכן גרס הרמב"ן ו"ל) א"כ שייך להקב"ה שבה שאתם שאלים מעשו, ממנות אדם מראים שאין הקב"ה נתן לכם,
 הרי אתם כופרים בטובתו של מקום שהלא הוא ברכך:

אור החיים

ה' אומר עליכם הדבר, ולזה שלחו מלאכים בדברי
 אחוה ורילו אס ירלו לתת להם מדרך קף רגליהם
 לעבור בארצם:
 ה. ונעבור מאת אחינו וגו'. עטס שהזכירם

לקט בהיר

סדר עולם זה העמיקו בני תיבות אלו: א) הם היו צמדבר
 פאלך בין הר שעיר (אדום) ובין מנרים, במערה של אדום
 ובמורה של מנרים וללד דרום מן ארץ ישראל קרוב
 לדרומה של א"י, ואם היו זכרים היו כובשים את אדום והיו
 הולכים ללד לפון צדך קרוב זה, ואחר החטה היו נריכים
 לילך אחורנית להיינו ללד דרום בלד מערה של אדום
 פניהם למדבר הגדול וליס סוף וולל הלכו עד היס סוף)
 שהיס סוף הוא גם צדרומה של המדבר הגדול, עד שפגעו
 במדבר הגדול וסם דרומית מערבית של אדום והפכו פניהם
 למורה והלכו צדרומה של אדום עד מקצוע דרומית מורחית
 שלה, וסם נא' להם פנו לכם לפונה, כי לא פגעו סם בארץ

מואב שמואב למעלה משם
 הרבה ללפון כליור הזה: עד שפגעו במואב, וזה הרי סבבו את הר שעיר מג' רוחותיה,
 ואח"כ סוב סבבו את מואב (ג"א: ב) פ"י המדבר הגדול מפסיק בין הר שעיר ובין ים
 סוף: ג) כלומר לא הלכו עד ים סוף, אלא עד עתה היו מרחקין מן ים סוף ללפון ועתה חזרו
 באותו דרך פניהם לים סוף עד שכלו צדרומית מערבית של אדום: ד) רוח המורחית של אדום
 עד שפגעו במואב וכני"ל (ד"ד: ה) מנורה שמש של אדום, לארץ מואב עד ארץ מואב, גם
 ים במשמע שבה עד מורה של ארץ מואב, ופניהם חמת, שאח"כ סבבו גם ארץ מואב וכני"ל
 (ד"ד: ו) כלומר מחובר לפסוק שלאחריו, אבל לא שתשמרו מהם שהם לא יתגרו בכם,

אור החיים

שלא שמוע כי לקול השוטים ולא האזין לבכיהם: אפי נותן לך לעבור בארצם כדי שחוכל לכופס עליו
 ב) ה. לא אתן וגו' מדרך קף וגו' יי) פירוש אין

אור בהיר

לכנייתם. גב) למה א"כ שאלו רשות מהם לעבור בארצם.

היתה כהוגן לשם שמים ואדרבה היא ראייה שכל חפציכם בה קניני הגוף אבל קנין התורה רחוק מכליותיכם ועל כן שלחו הילדים את הזקנים לפנייהם לומר אתם קודמים לקבל התורה כי בישישים חכמה ואנחנו אחרונים כי אין התורה נאותה לנו כי אמרתם אחר שכל זקן כבר כבה חום הטבעי שלו ואינו הומה אחר חמדות העולם הזה כל כך כמו שנאמר אם אטעום עוד מאומה על כן לכם יאות להתעסק בחכמות ואנחנו נתעלסה באהבים הן עוד היום גדול ורב מהיות קולות יי באהלינו לעת זקנה ככלות כחינו וזה היה טעם לכיבודם שכבדו את הזקנים.

והמופת על זה כי סופו מוכיח על תחילתו שהרי כשבאתם לשלוח מרגלים כדי לנחול את הארץ אשר לא יחסר כל טוב בה דחיתם הזקנים בשני ידים לומר אנחנו קודמים להשתמש בחמדות העולם הזה אשר מן הארץ מוצאם ועוד היום כך המידה בישראל שדוקא בעסק התורה מכבדים זה את זה ולפעמים הכיבוד להקל מעליה וליתן עול תורה על זולתו ועל כל פנים כשבאים לעסק ממון גלה כבוד מישראל כי לעולם לא יכבדו הילדים את הזקנים לומר זקן זה ואינו לפי כבודו לעשות בכסף ובזהב וראוי להקדימו באיזה הנאה אלא כל דאלים גבור ואין חכמה ואין תבונה לנגדם שזה לכלום.

ונראה שרשי הניק כל זה מדאמרו ויחפרו לנו את הארץ לנו מיותר אלא כך פירושו כשראה משה קריבה זו שהילדים קדמו לזקנים שאלם למה זה והשיבו לו כדי שיחפרו לנו הארץ לנו ולא להם כי כל חמדות הארץ אינן שרין כי אם לנו ומדוייק מזה שדוקא הארץ לנו אבל קנין התורה להם מכאן הבנתי מדבריהם שגם קריבה של מתן תורה שלא כהוגן היתה.

ומה שנאמר וייטב בעיני הדבר אמר הן לו יהי כדבריכם שלכם יהיה הארץ ולי ולכל בני ילי הזקנים היתה התורה לנו לנחלה כי חלוקה זו ודאי ישרה בעיני ומוכן אני לקבלה ומכל מקום אבל אשמים אתם הן על פירוק עול תורה מעליכם הן היותכם להוטיין כל כך אחר קנין הממון דבר אחר לפי שאמרתם וישיבו אותנו דבר וייטב בעיני הדבר ששייבו כי הייתי בטוח בהבטחת השם יתברך ששייבו טובה הארץ וקודם ששמעתי תשובתם יטב בעיני הדבר שסופן להשיב אבל כל עניניהם לא הוטבו בעיני הן ענין שלוח המרגלים הן הקריבה שלא כהוגן על כן פרט הדבר.

ומן קריבה זו שהיתה שלא כהוגן נראה לי לישוב מה שאמרו רבותינו ז"ל שמונה עשר קללות קלל ישעיה את ישראל ולא נתקרה דעתו עד שאמר ירהבו הנער בזקן וכי הנביאים היו שמחים לאידם חלילה עד שאמר שנתקרה דעתו אלא כך פירושו שבכל הקללות חם לבו בקרבו משריפה אשר שרף בו הספק לדעת למה זה ועל מה זה הפלה ה' את מכותם ואיזה עון פרטי גרם להם כל זה ולא נתקרה דעתו על בלי הגיד לו לבו מבטן מי יצאו כל התלאות האלה עד שאמר לו השם יתברך ירהבו הנער בזקן אז נודע לו שכל העונשים הללו נמשכו מן חטא המרגלים שהיו הילדים דוחפים את הזקנים ובוזה קבעו בכיה לדורות ועוד היום לא הטהרנו ממידה רעה זו הלא היא המחרכת שני בתי מקדשים ועוד ידה נטויה עד אשר ישקיף ה' וירא.

גם בי התאנף ה' בגללכם וגו'. בפסוק זה יצאו רוב המפרשים ללקוט ולא מצאו טעם מספיק איך הכניס גזירות משה בין המרגלים עיין ברמב"ן ובמהרי"א ובשאר מפרשים. ולפי

מה שפרשנו למעלה פרשת חקת בענין חטא מי מריבה שאילו היו ישראל בני אמן כם ולא היו מקטני אמנה לא היה עונשו של משה גדול על שלא גרם להאמין כמו שנאמר יען לא האמנתם אמנם לא נאמר אלא האמנתם שהוא לשון הפעיל יוצא לשני שלא גרמתם לישראל להחזיקם באמונה ומי צריך חיזוק לא זה שהוא מקטני אמנה אבל אם גם מקדמת דנא היו חזקים באמונה לא היה צורך כל כך לעשות בפניהם מעשה ניסים כדי לחזק לבם באמונה. ואף על פי שכבר נאמר ויאמינו בה' וגו' מכל מקום המרגלים גרמו ששבו להיות בני אמן כם כמו שאמר משה בעצמו איך שאמר אליהם במעשה המרגלים ובדבר זה אינכם מאמינים בה' וגו' והודאת בעל דין כמאה עדים דמי כי משה הודה שבמעשה המרגלים נעשו בלתי מאמינים וכל שכן שהיה לו לעשות ענין הוצאת מים מן הסלע באופן שיחזרו לקדמותם בענין האמונה ולא עשה על כן נגוד עליו שלא לבא שמה על כן אמר אחר פסוק ובדבר הזה אינכם מאמינים וגו' גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שמה מהו גם אתה אלא כמו שהמרגלים לא יבואו שמה מצד שאינם מאמינים בה' כאמור כך גם אתה לא תבא שמה מזה הטעם כמו שנאמר יען לא האמנתם כי כי המחטיא הרבים חטא הרבים תלוי בו.

דבר אחר לכך הכניס לכאן גזירה שעל משה כי הא כהא תליא כי על ידי גזירת המרגלים נתעכבו במדבר ארבעים שנה ובתוך זה הגיע זמנה של מרים למות ועל ידי זה פסק הבאר במיתתה וחסרו להם המים ונתגלגל ענין מי מריבה על ידי זה ואילו לא חטאו המרגלים היו נכנסים לארץ מיד עם מרים ולא היה משה בא לכלל עונש זה.

ומה שאמר בגללכם ולא אמר בעבורכם יש לישוב על פי המדרש האומר שמשה נקבר מול בית פעור כדי לכפר על מעשה פעור שהיו מתרזים כנגדו רעי וגלל לכך אמר בגללכם מלשון כאשר יבער הגלל ולכן נאמר גם אתה לרבות עצמותיו כמו שפירשי על פסוק הנה אנכי מת אינני עובר אפילו עצמותי אינן עוברים וכל זה כדי לכפר על מעשה פעור

7 רב לכם סב את ההר הזה. רבים אומרים כי פסוק זה נוקב ויורד עד התהום ויש בו רמז לשעה ולדורות וענין סבוב זה שילכו סחור סחור לכרם ה' צבאות לא יקרבו כי ימים רבים לישראל שיהיו נדים ונעים סביבו ולא יותן לישראל כח עליהם עד מדרך כף רגל עד שיבא מי שנאמר בו ועמדו רגליו ביום על הר הזיתים וכל זמן שישראל הולכים סחור סחור נאמר להם פנו לכם צפונה ודרשו בזה אם הגיע שעתו של עשו הצפינו עצמכם.

וענין הצפנה זו נראה לי שאם ימצא האיש הישראלי בגלות החל הזה איזו הצלחה ועיר שם אזי יטמינו ויצפינו הכל בפני עשו כי אין לך אומה שמתקנאת בישראל כמו עשו כי לדעתם הכל גזולה בידם מהם מן ברכת יעקב אבינו שלקח ברכותיו של עשו במרמה וכן יעקב צוה לבניו למה תתראו פרשי בפני בני ישמעאל ועשו כאילו אתם שבעים כי שניהם סוברים שיצחק גזל הצלחת ישמעאל ויעקב גזל הצלחת עשו על ידי השתדלות על כן צוה דוקא על עשו פנו לכם צפונה שלא יתקנא בכם וזה הפך ממה שישראל עושין ברורות הללו בארצות אויביהם כי מי שיש לו מנה הוא מראה את עצמו במלבושי כבוד ובתים ספונים וחשובים כאילו היה לו כמה אלפים ומגרים האומות בעצמם ועוברים על מה שנאמר פנו

לכם צפונה ומנהג זה הוא ברכת בני עמינו והוא המסבב את כל התלאה אשר מצאתנו והמשכילים יבינו ליקח מוסר.

ויהי כאשר תמו וגו' וידבר יי אלי. פירש"י מן שלוח המרגלים עד כאן לא נתיחד אלי הדבור ומקשים כאן והלא אמירה רכה מורה יותר על חבה מן לשון דבור המורה על הקשות ואומר אני היא הנותנת לפי שכל דבור קשה הוא תוכחה ומוסר כמו אלה הדברים לפי שהם דברי תוכחות כו' ועל כן יש בהם יותר חבה את אשר יאהב ה' יוכיח לאפוקי אמירה רכה אין בה מוסר ועל כן אין בה חבה כל כך כי מה שאמרו לשון קשות ורכות בלשון דבור ואמירה היינו מצד הענין עצמו אם יש בו רחמים או דין אבל לא מצד המקבל כי בזמן שהאוהב חפץ בנאהב ורוצה שיהיה רושם הדבור קבוע בו לא יסור ממנו הוא מדבר קשות וקולות וברקים של מתן תורה יוכיחו שנאמר למען תהיה יראת ה' על פניכם בבלתי תחטאו אבל בזמן שאין האהבה עזה כל כך הוא מדבר בשפה רפה ולשון רכה ואין רשומם קבוע כל כך.

אל תצרום ואל תתגרו בהם. לא נאמר כאן ואל תתגרו בהם מלחמה כדרך שנאמר למעלה אצל מואב לפי שגירוי בעלמא בלא מלחמה לא נאסר למואב אבל לעמון אסר אפילו סתם גירוי בלא מלחמה לפי שמואב שכר על ישראל את בלעם ולא מצינו שהיה לעמון חלק בזה אף על פי שלא הועילו מעשיו מכל מקום גרם צער לישראל ועוד שמואב היה לו חלק גם בזנות ולא מצינו זה בבני עמון אף על פי שמצד שלא קדמו בלחם ומים גרמו להם לזנות כמבואר למעלה פרשת פנחס מכל מקום לא מצינו

שהפקירו בנותיהם ואולי נמשך זה לשרשם כי גם במעשה של כנות לוט היתה אמם צנועה קצת.

היום הזה אחל תת פחדך. רבותינו זכרונם לברכה למדו מן גזירה שוה דאחל אחל שמשה העמיד החמה כדרך שהעמיד יהושע ורמז זה במלת אחל כי ודאי זה התחילה המביאה לידי גמר הענין כי לא יכול להיות הגמר וזלת התחילה זו לפי שהאומות בטחו בכח המזלות ורוכס היו עובדים לשמש וכן אמרו המרגלים שיש להם ערים גדולות ובצורות בשמים ולא דרך גוזמא אמרו בשמים אלא אמרו שכל מעשה תקפס וגבורתם מצד המזלות שבשמים וכשהקדוש ברוך הוא מפיל האומה או תחילת נפילתן הוא על ידי שמפיל תחילה אלהיה ואחר כך על מלכי האדמה תרד על כן היתה העמדת החמה במשה ויהושע התחילה לנפילתן כי כשהמזל עומד מן תנועתו בהכרח יפלו בנופלים כל הבוטחים בו ורגזו וחלו מפניו על כן נרמז העמדת החמה באחל אחל להורות שנפילתן היתה תלויה בהתחילה זו.

ועל זו ההתחילה אמר ראה החילותי תת לפניך את סיחון ואת ארצו החל רש וגו' ויצא סיחון וגו' על מה אמר החילותי כי עדיין לא נתן כלום בידי ואם מתת ה' והבטחתו כאילו היא נתונה כבר אם כן למה אמר ראה החילתי כבר היה גם הגמר אלא ודאי שעל העמדת החמה אמר כן ויכול להיות שגם זה דעת רש"י שאמר כפה שר של אמוריים למעלה כו' אבל השר לא פורש במקרא בשלמא העמדת החמה רמזו בגזירה שוה דאחל אחל.

ומה ששלח משה אל סיחון דברי שלום

אף על פי שכבר אמר לו יי החל רש והתגר בו מלחמה לפי שירע משה ברוח הקודש שעליו שלא ישמע סיחון ומכל מקום פתח בשלום מפני חילול השם שלא יאמרו האומות שבאים עליהם בעקיפין ולמד זה ממדבר קדמות כפירוש רש"י כי גם במתן תורה היה גלוי

פרשת ואתחנן

ואתחנן אל ה' בעת ההוא לאמר. פירש"י אף על פי שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים מכל מקום אינן מבקשים כי אם מתנת חנם וקשה על זה מהיכא תיסק אדעתין שיתלו במעשיהם הטובים שכבר עשו הלא לעולם אין לאדם שום חוב על הקב"ה כי כל המצות שהאדם עושה אין בהם די השיב כעל גמולות כעל ישלם כל תגמולוהי עליו במה שכבר עשה לו יי כי גבר עליו חסדו מיום הולדו כמו שהאריך מזה בספר חובת הלבבות.

ורז"ל האשימו את חזקיהו שתלה במעשיו ואמר זכור נא את אשר התהלכתי לפניך באמת ותלו לו בזכות אחרים שנאמר וגנתי על העיר הזאת בעבור דוד עבדי כי מן השמים הראו לו שאין לו שום זכות כי כבר אכלו חזקיהו ונתקיים בו מאמר קטונתי מכל החסדים כי הודה ואמר שקטן יעקב ודל במצות מצד כל החסדים שכבר קבל ואין אמרו אף על פי שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים והראיה שמביא מן פסוק וחננתי את אשר אחון אינה ראייה לכאן כי פסוק זה אין למידין ממנו כי אם שאף מי שאין לו זכות הקב"ה עושה עמו על צד חנינה אבל משה שנענש בחטאו שלא

לפניו יתברך שלא ירצו לקבלה. וגם היה גלוי לפניו יתברך שלא ישמע פרעה ואמר למען חתו בידך כיום הזה רצה לומר כמו הגלגל היומי הזה דהיינו החמה נתונה בידך כך הוא יהיה נתון בידך ומכאן רמז נכון שמשה העמיד השמש.

יכנס לארץ מה ענינו לפסוק זה כי הוא ודאי גרוע ממי שאין לו לא זכות ולא חובה. והתשובה לכל זה שמה שאמרו שיש לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין הפירוש באותן מעשים טובים שכבר עשו אלא במעשיהם הטובים שעתידין לעשות כי מסתמא כל צדיק אינו מבקש שום הנאה גופנית כי אם כדי שעל ידה יחיה לו מקום לקיים איוז מצוה וזה הדבר שדרש רבי שמלאי וכי לאכול מפריה היה צריך משה אלא אמר הרבה מצות תלויות בארץ ואם כן היה לו לתלות בקשתו באותן מעשים טובים שעתידין הוא לעשות על ידי בקשה זו וזה דבר אמיתי ששורת הדין נותן שימלא יי משאלות לבו יען כי אינו חפץ כי אם את אשר חפץ ה' בו ואף על פי שבחטאו נקנס עליו מכל מקום אין מענישין החוטא לאמר לך עבוד עבודה שהיא זרה אצלך להוסיף על חטאתו פשע.

אלא שמרוב ענוה שבו לא רצה לתלות השאלה באותן מעשים טובים שעתידין הוא לעשות על ידי הכניסה לארץ כי אולי יכנס ולא יעשה המצות ורק ההנאה הגופנית יקבל ואת הטוב לא יקבל לכך בקש בלשון חנינה מתנת חנם בעלמא לכך נאמר בעת ההיא לאמר כי

אשר העתיקו אנשי חזקיה מלך יהודה:

בכבוד אלהים הסתר דבר וכבוד מלכים חקר דבר: גשמים לרום וארץ לעמק ולב

מתלוי השלמה עמיק דכתבו רחמוי דחזקיה מלכא דיהודה: ביקרא קדם מלכא ויתפון בצדקתא פורסיה: ולא השתבחה קדם מלכא וברכותא דרברבי לא תקום: ומטול דמב דנימר לך סוק הקא מן דמשפילך קדם שליטא

רש"י

העתיקו. המיוקו: (ב) כבוד אלהים הסתר דבר. כגון מעשה מרכזה ומעשה נראים: וכבוד מלכים חקור דבר. כשאלה דורש כבוד מלכים או כבוד חכמים שעשו סיגים לתורה ובגזרות שגזרו זהם יש לך לחקור ולדורש ולשאול טעם לדבר: חז"ל

מצודת דוד

(ב) כבוד אלהים. כבוד ה' הוא להסתיר דבר גדולת רוממותו, כי אי אפשר לבוא עד התכלית ומוטב להמעיט מלהרבות, וכמו שנאמר לך דומיה תהלה (תהלים סו ג). אבל כבוד מלכים הוא לחקור דבר גדולת רוממותם הואיל ואפשר לבוא עד התכלית, אם להרבות מלהמעיט:

אבן עזרא

העתיקו. צוה להעתיק המשלים האלה מספריו, להיות מחברת אחת, ותחלת זה החלק היה כבוד אלהים: (כ"ה) כבוד שמים, הגו, הגו, ר' דבקים, וכן הפירוש כבוד אלהים דבר, כבודו כפיפור מעשיו הנבראים יש מאין הסתירה, כי מי יוכל למלל כבודו ולהגיע אל תכליתו, ואין לתמוה אם מצאנו ספרו בגוים את

מדרשי חז"ל

(א) אשר העתיקו אנשי חזקיה וגו'. תנו רבנן: כשחלה ר' אליעזר, נכנסו ארבעה זקנים לבקרו. ר' טרפון, ר' יהושע, ר' אלעזר ורבי עקיבא, נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין, אמר להם, סמכוני ואשמעה דברי ר' עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין, אמר לו עקיבא מנין לך זו, אמר מקרא אני דורש, בן ייב שנה מנשה במלכו, ועש הרע בעיני ה', ודחית גם אלה משלי שלמה אשר העתיקו אנשי חזקיה וגו', וכי חזקיה מלך יהודה, לכל העולם כולו לימד תורה, ולמנשה בנו לא לימד תורה, אלא מכל טורח שטרח בו ומכל עמל שעמל בו, לא העלהו למוטב אלא יסורין. דכתיב: ובהיצר לו חילה את פני ה' אלקיו ויכנע מאד וגו'. הא למדת שחביבין יסורין. (סנהדרין קא. ג.)

גם אלה משלי שלמה.

א"ר יהושע בן לוי: מפני מה זכו אנשי חזקיה לאריות ימים, מפני שהיו מתונים בדין ומיושבין בדין. אמר רב חמא בר חנינא: מה תלמוד לומר גם אלה. אלא שהיו מתונים בדין ומישבין את הדין. שכל מי שמקפיד סופו לשכוח את דבריו, שכן מצינו במשה, על שהקפיד לשעה שכח את דבריו והושיב

מלכים אין חקר: והגו סיגים מכסף ויצא לצרף כלי: ההגו רשע לפני מלך ויפון בצדק כסאו: ואל תתהדר לפני מלך ובמקום גדלים אל תעמד: וכי טוב אמר לך עלה הנה מה שפילך לפני נדיב אשר ראו עיניך: האל תיצא לרב מהר מן

דגבו סולאנא מן סומא דנפוק מאן מן צרפא: הנחמירי רשיעא מן קדם מלכא ויתפון בצדקתא פורסיה: ולא השתבחה קדם מלכא וברכותא דרברבי לא תקום: ומטול דמב דנימר לך סוק הקא מן דמשפילך קדם שליטא

רש"י

(ג) אין חקר. לרום שמים ולעומק הארץ וללז מלכים אין חקר, שכמה דינים נאים לפניהם וכמה מלחמות ונדיבים לתת לז לכולם, ואם כל הלשונות מדברים וכל היודים כומצין אינן יכולין לכתוב זאת: (ד) הגו סיגים מכסף. משוך, כמו כאשר הוגה מן המסילה (ש"כ כ ג), כשם שאין הכלי של כסף יוצא למלאכת זורף עד שיזילאו ממנו סיגים של נחושת

מצודת ציון

מלשון הרמה וגבהות: (ד) הגו. ענין הסרה. כמו כאשר הוגה מן המסילה (ש"כ כ ג): סיגים. הוא פסולת הכסף:

מצודת דוד

(ג) אין חקר. רוצה לומר אלו שלשת הדברים דומים זה לזה שאי אפשר לחקור ולדעת, רום השמים ועומק הארץ ודחב לב המלך. כי הרבה משפטים באים לפניו ושאר ענייני בני אדם, וצריך לתת לב לכולם: (ד) הגו. כמו כאשר יוסר הסיגים מן הכסף יצא או לצורף כלי מהדר, כי יוכל או לעקמו וליישרו כפי צורך המלאכה: (ה) הגו רשע. כמו כן כאשר יוסר הרשע העומד לפני המלך יהיה אז כסאו נכון בצדק, מה שאין כן כשהרשע לפניו עומד ומטעה את המלך לעוות את הצדק: (ו) אל תתהדר. אל תעשה עצמך הדו ויפה להתגאות במלבושי. פאר כאשר תעמוד לפני המלך, ואל תרחוק עצמך לעמוד במקום שהגדולים והחשובים עומדים שם: (ז) כי טוב. יותר טוב לך לשבת במקום השפלים, והאומר יאמר לך עלה הנה לשבת במקום הגדולים, משתגביה לשבת ויאמר לך השפל ורד לפני הנדיב ואל תשב במקומו: אשר ראו. אשר כן ראו עיניך שיקרה כזאת אשר אומרים להעולה רדה: (ח) אל תצא. אל

אבן עזרא

יכולים לחקור כבודו ולדעת מה למעלה ומה למטה, אף כי תחקרנו אתה, כאשר יסיר והגה הצורף סיגי הכסף או יצא לו מן המצורף הכלי כאשר יחפון, וכן המלך יסיר הרשע שהוא לפניו ואז יכון בצדק כסאו, וזהו כבודם ותפארתם בדין לחקור ער שיהיו נזהרין במשפטי המלוכה: (ו) אל, כי. ב' דבקים:

מדרשי חז"ל

(ד) הגו סיגים מכסף וגו'. משל לאמבטי שהיתה מלאה מים, ולא היתה מלאכת דסקוסין נראית. כיון שפסקה, ונער המים שמתוכה, נראית מלאכת דסקוסין. כך כל זמן שהיתה חיה ובהו בעולם, לא נראית מלאכת שמים וארץ. כיון שנעקר חיה ובהו מן העולם, נראית מלאכת שמים וארץ. ויצא לצרף כלי, נעשו כלים, שנאמר: ויכולו השמים והארץ וכל צבאם. (ב"ר ט.)

פְּרָשָׁה ט

מסורת המדרש א"ר לוי פתח ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א ילקושים משלי חקפ"א וראה לעיל פ"א"י

7 א. (א. לא) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְגוֹ' רַבִּי לְוֵי פְתַח (משלי כה. ב) 'כְּכֹד אֱלֹהִים הַסֵּתֵר דָּבָר וּכְכֹד מַלְכִים חָקֵר דָּבָר' רַבִּי לְוֵי בִשְׁם רַבִּי חֲמָא בַר חַנִּינְא אָמַר מִתְחַלֵּל הַסֵּפֶר וְעַד פֶּאן כְּכֹד אֱלֹהִים הוּא הַסֵּתֵר דָּבָר מִכָּאן וְאֵילָף 'כְּכֹד מַלְכִים חָקֵר דָּבָר' כְּכֹד דְּבַרֵּי תוֹרָה שְׁנַמְשְׁלוּ בְּמַלְכִים שְׁנַאֲמַר (שם ח. טו) 'בֵּי מַלְכִים יִמְלֹכוּ' לְחָקֵר דָּבָר. L ב. דְּבַר אַחַר וַיְרֵא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד רַבִּי תַנְחוּמָא פְתַח (קהלת ג. יא) 'אֵת הַכֹּל עָשָׂה יְפֶה כְּעִתּוֹ' אָמַר רַבִּי תַנְחוּמָא בְּעוֹנָתוֹ נִבְרָא הָעוֹלָם לֹא הָיָה הָעוֹלָם רְאוּי לִפְרָאת קֳדָם לְכֹן אָמַר ר' אַבְהוּ מִכָּאן

א. "וירא אלהים את כל אשר עשה וגו'" — כבר נאמר במעשה כל יום בפרטות "וירא אלהים כי טוב", ולמה חזר ואמר כאן "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד." ר' לוי — כשהיה דורש פסוק זה — פתח — לדורשה ממקרא זה: "כבוד אלהים הסתר דבר, וכבוד מלכים חקור דבר" — כגוד מה ששנו חכמים (חגיגה יא): שלא לדורש במעשה בראשית ברבים (וכנדרש לעיל א. ס"ה), "כבוד אלהים הסתר דבר" — עד שלא נברא העולם" (ירוש' חגיגה, ב) — "כגון מעשה בראשית" (רש"י משלי, שם) וכבוד מלכים חקור דבר" — משנברא העולם" (ירוש' שם) — "כשאתה דורש בכבוד חכמים ובסייגים שעשו לתורה וגזירות שגזרו בהם יש לך לחקור ולדרוש ולשאול טעם לדבר" (רש"י שם). שכן — רבי לוי, בשם רבי חמא בר חנינא, אמר: מתחילת הספר — "בראשית" (יל"ש משלי תתקס"א) — ועד כאן — "כבוד אלהים הסתר דבר" — והיא פרשת "מעשה בראשית" שאסרו חכמים לדורשה, מפני כבוד השי"ת (לעיל א. ה), מכאן ואילך — "ויכולו" (שם) — "כבוד מלכים חקור דבר" — הם דברי תורה שחייבים אנו לדורשם, ופרש את הכתוב: "כבוד מלכים" — "כבוד דברי תורה, שנמשלו במלכים, שנאמר: "בני מלכים ימלוכו" — "על ידו תתקיים מלכותם אם ינהגו במשפט התורה" (רש"י), והתורה — על ידה, ובה ימלכו. (או יתפרש: דברי תורה, שנמשלו — חכמיה — במלכים, שנא': "בני מלכים ימלוכו" עפ"י גיטין סב). — זהו כבודם — לחקור דבר, וזהו שאמר בסיום פרשת "מעשה בראשית" "וירא אלהים" — הוא בלבד ראה — את כל אשר עשה והנה טוב מאד, כי בכח ושכל אנושי אי אפשר להבין ולהשיג כבוד אלהים הנסתר. (ועיי' רי"ח).

ב. דבר אחר: "וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" — והלא כבר נאמר כן בפרטות במעשה כל יום ומה בא הכתוב להשמיענו בזה — רבי תנחומא — כשהיה דורש בפסוק זה — פתח — לפרשה ממקרא זה: "את הכל עשה בעתו", שכן — אמר רבי תנחומא: בעונתו — ובעתו הנכונה — נברא העולם, לא היה ראוי להבראות קודם לכן, והו: "וירא אלהים" — "נראה" לו הדבר — מצא חן, "והנה" — כעת, ולא קודם (ועיי' לעיל א. ג).

הם היו שושבינין של אדם הראשון אמר רבי שמלאי מצינו שהקב"ה מברך ומקשט פלות ומבקר חולים וקובר מתים מברך חתנים מנין ויברך אתם אלהים ומקשט פלות מנין (בראשית ב. כב) ויבן ה' אלהים את הצלע וגו' מבקר חולים מנין שנאמר (שם יח. א) וירא אליו ה' באלוני ממרא קובר מתים מנין (דברים לד. ו) ויקבר אתו בגיא אמר ר' שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן אף מראה פנים לאבל היא דכתיב (בראשית לה. ט) וירא אלהים אל יעקב עוד וגו' מה ברכה ברכו רבי יונתן אמר ברכת אבלים.

מסורת המדרש מצינו שהקב"ה מברך וכו' קה"ר פ"ז ב. ש"ט פ"ה (וכה"ע). ראה: סוטה יד. תנחומא וירא א. וישלח"י. תניי וירא א. ע"ע פרי"א פ"ז. מקשט פלות להלן פ"ח"א. ראה: אדר"ג ברכות שם. שבת צ"ה עירובין יח. נדה מה. וזהו ח"א לד. ח"כ"ה. ח"ג יט. מח. מבקר חולים וראה ב"מ פ"ה. תנחומא וירא"י. תניי שם ד. קובר מתים ראה ספרי בהעלותך פק"ו. סוטה ט. יג. דב"ר פ"ט"ה. פ"א"י. תנחומא ותניי. ואחתה"ר. בריל ע"י 42. פרי"א פ"ו. פס"ד פ"ב (תנוכה"ג). וזהו ח"ב קנ"ו. ילקו"ש. מסעי חששו. ואחתה"ר. וישלח קלה. מצא התקלה.

לעיל א. ג. ובביאורנו (שם) — הם היו שושבינין — מלרים, ושומרים, ועוסקים בצרכי חופה של אדם הראשון.

אמר רבי שמלאי: מצינו שהקב"ה מברך חתנים, ומקשט פלות, ומבקר חולים, וקובר מתים — ללמד את בני אדם לעסוק בחסדים (כעין לעיל ס"ה ח) אף הגדול עם הקטנים, "מברך חתנים" — שאמרנו — מנין? כמו שנדרש כאן מן הכתוב: "ויברך אותם אלהים" — כאמור, "ומקשט פלות" — מנין? שנאמר: "ויבן ה' אלהים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויבאה אל האדם" — "קישטה ככלה ואח"כ הביאה לו" (להלן י"ח א, אדר"ג ד). "מבקר חולים" — מנין? שנא': "וירא אליו ה' באלוני ממרא" — "אותו היום יום שלישי של מילה של אברהם היה, ובא הקב"ה לשאול באברהם" (ב"מ פ"ה). — לבקרו בחליו, "קובר מתים" — מנין? שנא' — במשה רבינו: "וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה', ויקבור אותו בגיא" — "ה' ויקבור אותו" — "שלא נתעסק בו אחר, אלא המקום" (סוטה ט: ד"ר ט, ה). "אמר רבי שמואל בר נחמן: אף — גם, חסד זה עושה הקב"ה: מראה פנים — מביע השתתפות בצער, וניחום — לאבל — "מנחם אבלים" (קה"ר ז. ב. ג). הדא הוא דכתיב — זהו שאמר הכתוב: ביעקב (ע"י רש"י ס"ה ח): "וירא אלהים אל יעקב עוד בבואו מפנו ארם, ויברך אותו" — מה ברכה ברכו? רבי יונתן אמר: ברכת אבלים — שהרי סמוך מקרא זה למקרא שלפניו: "ותמת דבורה מינקת רבקה... ויקרא שמו אלון בכות" — "שכחו שתי בניות, עד שיעקב יושב ומשמר אגלה של דבורה מניקתה, באה לו בשורת אמו שמתה" (עפ"י להלן פ"א ה, ותנחו' כי תצא ד) — ונחמו הקב"ה באבלו, וכל זה ללמדנו "להלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא — עושה כל החסדים האלה — אף אתה — עשה כן (סוטה יד).

אלא מכיון שהם הכלים שעל ידם משתתפים אנחנו ביצירת העולם צריכים להיות בהצנע מטעם "כבוד אלקים הסתר דבר", ע"כ שמעתי. ונראה שזהו מה שמבואר בדברי רש"י דאע"פ שלפני החטא לא הרגישו שום בושה לעסוק בתשמיש לעין כל, אבל כיון שכנ"ל כל שיש בזה ענין יצירה צריכים לנהוג בו בצניעות מכלל של "כבוד אלקים הסתר דבר", אם כן מה שעסקו בענין זה לעין כל היה "הפתח" שמצא השטן, ועל ידי זה נתהווה חלות היצר.

והנה כאותו דבר ממש היה בשעת מתן תורה, שאמרו חז"ל בשבת [קמ"ז, א'] שכשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא, ובשעת מתן תורה פסקה זוהמתן, וחזרו להיות במדרגה כמו אדם הראשון לפני החטא. ואמרו חז"ל שם [פ"ט, א'] שבא שטן וערבב, וביאר הנפה"ח שער א' שר"ל שבא מן החוץ כמו בענין חטא אדם הראשון, כי מתוכם נתגרש, ועל ידי חטא העגל חזרה אותה זוהמא עי"ש. ולפי מה שהבאנו מוכרח שגם שם הוצרך "פתח" בשביל היצר, דבלי פתח לא היה להשטן יכולת כלל לעשות שום-דבר כדי להכשילם. ונראה שגם שם הפתח היה מחמת חסרון צניעות כמש"כ רש"י [שמות ל"ד, ג'] וז"ל: הראשונות על ידי שהיו בתשואות וקולות וקהלות שלטה בהן עין רעה אין לך יפה מן הצניעות ע"כ. וזה היה "הפתח" שמצא השטן, ואח"כ היה יכול לעשות כרצונו, אבל בלי פתח לא היה לו מקום כניסה כלל.

ונראה שגם במתן תורה, נתינתה בפומבי היתה חסרון במדת הצניעות מטעם הנהגה זו גופא של "כבוד אלקים הסתר דבר", שמתן תורה היתה השלמת בריאת העולם, כמו שאמרו חז"ל עה"פ ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ופירש"י שכולם תלויים ועומדים עד יום הששי הוא ששי בסיון שביום ו' בסיון שקבלו ישראל התורה נתחזקו כל יצירת בראשית ונחשב

ונראה לומר בזה בהקדם מה שכתבנו בשירת דוד עה"ת פ' בראשית [ב', כ"ה - ג' א'] עה"פ "ויהיו שניהם ערומים האדם ואשתו ולא יתבוששו. והנחש היה ערום מכל חית השדה" וכתב רש"י מה ענין זה לכאן וכו' אלא ללמד מאיזה סבה קפץ הנחש עליהם ראה אותם ערומים ועסוקים בתשמיש לעין כל ונתאוה לה ע"כ. ובספר דעת תורה להגר"י ליבביץ זצ"ל כתב וז"ל: מרגלא בפומיא דאינשי לאמר "על כותלים חלקים אין מטפסים". רש"י למד לנו יסוד גדול, כי היצר צריך לפתח ובלי פתח פתוח אין אפשרות לכניסת היצר, אדם שיש לו היכולת לשמור עצמו מהיות אצלו איזה פתח הוא ינצל מחטא, והוא ענין הכתוב לפתח חטאת רובץ וכו'. וכאן מספר לנו הפסוק מה היה שם העסק, מה היה שם מקום הפתח, אשר דרכו בו וקפץ "כי ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש לעין כל ונתאוה לה", תיכף עם זה נתהווה חלות היצר ע"כ. אכן עדיין ענין זה צריך ביאור, דהנה כתב הרמב"ן באגרת הקודש שקודם אכילתם מעץ הדעת היה כל עסקם במושכלות וכל כוונתם לשם שמים ולא היה כלי המשגל בעיניהם אלא כעינים וידיים ושאר אברי הגוף עי"ש, והספורנו כתב שם שהיה פעולת הזיוג אצלם כפעולות האכילה והשתיה, ואם כן איזה ענין של "פתח" היה במה שעסקו בתשמיש לעין כל יותר ממה שאכלו ושתו לעין כל והיאך היה בזה פתח להיצר הרע.

74 ונראה בזה בהקדם מה ששמעתי מפי השמועה בשם הגר"י הוטנר זצ"ל, על פי מה דאיתא במ"ר [בראשית פ"ט] "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד" ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא פתח [משלי כ"ה, ב'] "כבוד אלקים הסתר דבר וכבוד מלכים חקר דבר וכו'" מתחלת הספר ועד כאן כבוד אלקים הסתר דבר מכאן ואילך כבוד מלכים חקר דבר ע"כ, הרי שכל מה ששייך למעשה היצירה נאמר עליה "כבוד אלקים הסתר דבר". וביאר, דזהו גם ענין הצניעות באברי ההולדה, שלא הוי מחמת פחיתותם,

הכ"ל ז' אמת צנוה הולדה
א"י
צאת ושמנו לתקונו

כאלו נברא העולם עתה והוה יום הששי בה"א אותו יום ו' בסיון המוכן למתן תורה ע"כ. ולכן גם בזה היה צריך להיות דוקא ההנהגה של הצנע מטעם כבוד אלקים הסתר דבר, והיה פתח השטן במתן תורה ממש כענין הפתח שמצא להכשיל אדם וחזה בתחלת הבריאה, ובאותו פתח נכנס והצליח במעשיו.

ועל פי המבואר נראה לומר, דיסוד ענין של צניעות בנושים אפילו לעתיד לבא בשעה שישחט היצר, אינו מפני החשש שמא ישלחו הן עצמן בעבירה ח"ו, אבל יסוד הענין הוא כמו ענין של צניעות שיהיה גם באדם הראשון לפני החטא, דמכיון שנתייחדה האשה להיות הכלי שע"י נעשה האיש והאשה שותפים עם הקב"ה ביצירה, ראויה היא להיות צנועה מכלל "דכבוד אלקים הסתר דבר". והוה שנאמר דמכיון שהאשה הוי "כגפן פוריה" ראויה היתה להיות "בירכתי ביתך", דכל הענינים ששייכים ליצירה צריכים להיות בצניעות, ובמקום חסרון צניעות יש מקום חשש שיבוא השטן מן החוץ ויקלקל כמו שהיה אצל אדם הראשון לפני החטא [עיי' נפש החיים] [שער א' פרק ו'] בגדר החטא של אדם הראשון שבא היצר מן החוץ וקלקל. והמצב דלעתיד שלא יהא היצר הרע שולט יהא כמו שהיה באדם הראשון לפני החטא, דברש"י בסוכה שם יליף להו מקרא דיחזקאל "והסרותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר" וברמב"ן עה"ת פ' נצבים [ל', ו'] עה"פ "ומל ה' אלקיך את לבבך" מבואר שאותו מצב יהיה כמו שהיה באדם הראשון לפני החטא עיי"ש כל הדברים].

ואולי לזה נתכוונו חז"ל במה שקראו אותה תקנה תיקון "גדול", דבגמ' סוכה מבואר רק צורת התקנה, אבל אינו מבואר מדוע נקרא "גדול" יותר משאר התקנות שנתקנו במקדש. ולהנ"ל הענין בזה הוא מפאת חשיבות הענין, שמתוך קלקול הצניעות בענין זה נכשל אדם הראשון,

ומשום חסרון צניעות גרם שישלוט השטן בלוחות הראשונות, ולכן התיקון וגדר בענין זה נחשב "גדול" ביחס לשאר תקנות שהתקינו.

ובזה מובן שפיר מדוע ראו חז"ל להדגיש דוקא ענין זה בנוסח התפלה, דבמה שיתקנו אותו תיקון לעתיד לבא [בזמן שאין היצר הרע שולט כמו שהוא שולט עכשיו], יהיה תיקון והשלמה למה שגרם לקלקול אצל אדם הראשון, ומה שגרם חטא העגל ושכירת הלוחות, ובה תהיה שמחתינו שלמה, ועל זה תקנו לומר "ושמחנו בתיקוננו".

הושענא רבה

ביומא [כ"א, ב'] איתא: אמר ר' יצחק בר אבדימי במוצאי יו"ט אחרון של חג הכל צופין לעשן המערכה נוטה כלפי צפון עניים שמחים ובעלי בתים עצבין מפני שגשמי שנה מרובין ופירותיהן מרקיבין נוטה כלפי דרום עניים עצבין ובעלי בתים שמחים וכו' כל הסוגיא. וברש"י שם ד"ה מוצאי יו"ט האחרון של חג כתב חז"ל: שמאתמול נחתם גזר דינם על גשמי שנה כדחנן בחג נדונין על המים ע"כ. ועיי' ברש"י שם שדקדק מרש"י שרק בשמיני עצרת נחתם גזר דין על המים, ודלא כהטור והשו"ע או"ח ריש סי' תרס"ד דמבואר דבהושענא רבה נגמר הדין על המים עיי"ש.

ולענין נראה דבאמת אין סתירה כלל מדברי רש"י למה דאיתא בשו"ע דחיתום גזר דין על המים הוא בהושענא רבה, דמש"כ רש"י מאתמול אין כוונתו יום שמיני עצרת, דאם נתכוין לזה לא היה כותב לשון "אתמול", אלא היה כותב מפני שביום כבר נחתם גזר דין, ומדנקט רש"י לשון "אתמול" נראה כוונתו ליום הושענא רבה כדאיתא בשו"ע. ואעפ"כ

חמישי לד א ויאמר יהוה אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וכתבתי עליהם את הדברים אשר היו עליהם לוחות הראשונים אשר

לקט בהיר

רש"י

שלמעלה, שכלן אין לומר ואלו ית ממרי, שזה לא יראה כלום אדרבה יהיה מחוסר ההגנה, אלא ודאי "כפי" זה כינוי הוא לכבודו יתברך, משא"כ למעלה נהגה לפרש על מאמרו וגו' ויתברך (בא"י: א) כל דברי רז"ל נאמרו ברוח הקודש, גם ע"פ קבלתם איש מפי איש, אבל ע"פ פשוט מדלא ציינ לו הקב"ה מקומו ואמר לו פסל (ולא אמר לך ופסל כלומר חפוש ופסל) ש"מ שאינו צריך לשום דבר אלא באתו מעמד ונאמרו מקום יפסול, ומדאמר פסל, והוא אינו לשון המתאים כגון שפירושו כשיש לפניו חתיכת גולם גדול יותר מן הצורך פוסל ממנה לפי הנצרך, אבל אם לוקחו מן מקורו שבהר שייך לומר חצוב, לזה דרשו הפסולת שלך (בא"י: ב) פי' רק משם, ששעט שבו ישראל צמחיים היה משה עוסק בצלונו של יוסף, ואמר חיצת הרבה, לומר שלא רק שהשלים לו הקב"ה חסרונו ונעשה עושר כאלו מישאל, אלא הרבה יותר מכל (מ"ל: ג) כבר חילקנו חיצת לך המיותר שחיצת פסל הוא לנוכח ופירושו אתה פסל, ואמרנו הפסולת יהיה שלך, אבל אין זה פשוט, ויכלל צריך לדעת למה יפסול משה מה שלא צוהו בלוחות הראשונות ומה נשמנה, אלא ודאי חיצת לך בא לתרץ חיצת פסל, למה פסל אתה, משום לך פי' לך יאות ואלו לפסול וכן שורת הדין נותנת, ומשל הדומה לנמשל (בא"י: ד) בלשונו נקרא שדכן, והוא העושה ונעשה לזווג היוונו, ואפשר ששם שושבין נלקח מיוונו ב' חיצות פסל בין שושבין ששון חתן ובלה והמחמתים, והוא גם הסירסור ציניאס ונוטל בכתב מן החתן כל מה שהמנה והבעיה לתת לבלתו וזהו הכתובה, וכאשר נגמר ההתקשרות נותן אותה כתב צד הכלה (במ"ח):

אור החיים

כמו שעשה בחמתו את האדם הגוף החוריים והנפש פנים לו והרוח פנים לנפש והנשמה פנים לרוח כמו כן הכין אור נמנו יתברך אשר דרך שם וישקופו ויחזו את האלהים ולו יקרא החוריים ואור עליון שבו מושלל מכשגת נפש כל מי יקרא פנים, והוא אומר וראית את אלוהי פני לא יראו, ואפשר שרמז לו באומרו סמוך לאחורי חיצת ופני לומר כי גם שם הם פנים אלא שהכין ה' החוריים כדי

אור בהיר

המדנקותם בו ב"ה הם חיים. רמזו פירוש לגבי המקבל נעשה חוריים, אבל לא כן במקור.

שפרת: ויהיה נכון לבקר ועלית בבקר אליהר סיני ונצבת לי שם על ראש ההר: ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר גם העצא והבקר אל ירעו אל מול ההר ההוא: ויפסל שני לוחות אבנים כראשונים וישבם משה בבקר ויעל אליהר סיני כאשר צוה יהוה אתו ויקח בידו שני לוחות אבנים: וירד יהוה בענן ויתיצב עמו שם ויקרא בשם יהוה: ויעבר יהוה על פניו ויקרא יהוה יהוה אל

די תברתא: ב והוי זמין לצפרא ותסק בצפרא לצפרא דסיני ותתעתד קדמי תמן על ריש מורא: ג ואנש לא יסק עמך ואף אנש לא יתחזי בכך מורא אף ענא ותורי לא ירעון לקבל מורא ההוא: ד ופסל תרין לוחי אבניא כקדמאי ואקרבם משה בצפרא וסליק לצפרא דסיני במא דפקד " יתה ונסב בידה תרין לוחי אבניא: ה ואתגלוי " בשענא ואתעתד עמה תמן וקרא בשמא דיהוה: ו ואעבר " שכנתה על אפודי וקרא " " אלקה

רש"י

לקט בהיר

(תנ"ח: (ג) נכון. מוזמני) (אונק): (ג) ואיש לא יעלה עמך. הראשונות על ידי* שהיו בכתובות. וקולות וקבלות* שלטת בהן עין רעכ"ה, אין לך יפה מן הלניעות (תנ"ח: (ה) ויקרא בשם ה'. מתרגמיני ויקרא בשמא דה' (ו) ד' ה' ד'. מדת רחמים היא"ה. אחת קודם שיחטא ואחת* לאחר שיחטא וישוב (י"ה) א"ל. אף זו מדת רחמים, וכן הוא אומר (תנ"ח: כ"ד ב') אלי אלו למע עזבתי, ואין לומר למדת הדין שינוי נוסחאות * שנתנו במסב. * וקמילת. * ואף היא.

אור החיים

(לד) ו. ד' ה' ה' אל רחום. רבותינו ז"ל אמרו (ר"ה) הקשה קודם שיחטא למע לריך רחמים ותיירץ כי לריך רחמים ללד כי ה' יודע שעתידי לחטוא, או קודם שיחטא אדם ואחת אחר שיחטא, והרא"ש ז"ל מדבר הכתוב במושב בעבודה זרה ואלו יקרא

ויאמר משה אל-ה' הן אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל-ה'
 וגו'. וכתיב, וישב משה אל-ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה
 וגו'. עשה שם עשרה מן תמוז וכל חדש אב. הרי ארבעים יום. ענה
 בראש חדש אלול כשאמר לו, פסל-לך והיה נכון לבקר וגו'. ויפסל
 וישכם משה בבקר ויעל. עשה שם אלול כלו ועשרה מתשרי וינד
 בעשור, והיו ישראל שרויים בתפלה ומצניח, ובו ביום נאמר לו למשה,
 סלחתי כדברך. וקבעו הקדוש-ברוך-הוא יום סליחה ומחיקה לדורות,
 שנאמר, כי-ביום הזה יכפר עליכם לטהר (ויק טו טז). ומיד ענה לו למשה,
 וישו לי מקדש. פסל-לך והיה נכון לבקר. כך בראשונה, והיה ביום
 השלישי בהית הבקר וגו'. וכאן, וגם-איש אל-ישראל. הלוחות ראשונות
 על שנתנו בפמלי, לפיכך שלטה בהם עין הבע ונשתברו. וכאן אמר לו
 הקדוש-ברוך-הוא, אין לך יפה מן הצניעות, שנאמר, ומה הי דורש
 ממך כיהאם עשות משפט ואתבת חסד והצנע לכת (מיכה ו ח).

לב וירד ה' בצנן ויתיצב. אשרי משה שנכנס למקום שאין מלאך
 ושרף יכול לנס. תרין אמוראין, חד אמר, משה נגש אל הערפל, היה
 משה מהקדק בקריע פקוליאס הזה, עד שענה אצל הקדוש-ברוך-הוא,
 שנאמר, ויתיצב עמו שם. ויצבר ה' על-פניו ויקרא. למד משה היאך
 ילמד סגוריא על ישראל. אמר לו, אמרת לי נכות אבות, וכו' לאברהם
 ליצחק ולישראל עבדיה. ואלו לא היה להם נכות הייתי מצדדן? אלא
 מכאן ולהבא הוי אמר, ה' אל רחום וחנון וגו'. אמר הקדוש-
 ברוך-הוא בעולם הזה למדתי למשה סגוריא. ולעמיד, אני מדבר
 בצדקה וגו' (ישעיה סג א).

לג ויאמר ה' אל-משה קתב-לך. ילמדנו רבנו, הכותב שמי אותיות
 בהעלם אחד בשבת, מהו שיהא חוב. כך שנו רבותינו, הכותב שמי
 אותיות בהעלם אחד, חוב, שהוא רושם, ומקלף את השבת. אמר להם

עין יוסף 1 ק"ו וילדו. 2 ק"ו ומו השוט. ענף יוסף
 דג מה יום מיומים, כ"ל דטוקטוקטוק חשב שהמורה נחמה לטובת ישראל להודי שנתנו ממלכת ר' יוסף
 ויס' א', דמי שיש לו ענין אל אורו כח יוסף אל' לו להקיים, ויבאר לו אי צמרכם רכב שמו, שמכח כן
 השחול מה ישכאל מסכה יוסף אחד לשנה צו, ולפי זה לא קטר דוקא על זה היום נכתב למנוחה, אלא
 מתענין לימי המלאכה מלימתי מחילי צמלכתו, שאם החיל דיום שני, אזי יוסף השני שחתי כן
 יוסף השבת, מאל יוסף השבת דיום לחשוף, וכן אם החיל דיום ג' חל יוסף השני שמו דיום ג', ולפי שאם
 ששכאל מקדוים דוקא על יוסף אחד מיוחד, לזה אמר מה יוסף מיומים, דמי ששם לשבת ממלכת נחשו מיום
 החתום המלאכה, וכ"ע השיב לו מה נכח מצדדיו, כ"ל למה אלו מצדדיו דוקא חתום, וטוקטוקטוק לא הבין
 טוב חסדו ר"ע לשאלו וחסד שר"ע צ"ע לשאלו צטנין אחר, ועל זה משיב כן, ולפי ח"ל מה חתמתי לך,
 כלומר כדורשני מה הכנה דבדכי שכל זה השבות כן (זכ"ע); א"ל אני מלך מלכום כו', כ"ל שהקב"ה שכתב
 מלך מלכום שכתב צי מקמתא חז"ה משלה יוהר מצולת כבדו, כי ה' אינו נוחן גדולה לאדם עד שבדקו החלש
 כדורשני לטול קדר שמו; א"ל ר"ע ומלך מלכום כו', כ"ל ששם היום כל הימים כליונים, הכה ה"ש"ח ראש
 בחמתו הכעלמה יחר שאל דיום השבת זה מזולתו ולכן נכתב צו וקדש מכל הימים, ולא כמו שפירש על דעתך
 שהשבתה לטובתו לחוד והלוי הכל בשבת ימי המעשה, דליתו כן, דליתו מי שזויה עשה מלאכה בשום פעם
 כדון ליום יוסף השבת ששבת לו הקב"ה, ומשם זה דקדש הכבוד לומר ששם יוסף חובתו מלאכה צ"ע ואל
 קחמך משעה, ללמדך שאלו מי שמלאכתו נעשה ע"י אחרים שיה לו כמה ענינים שפירש מלאכתו, אע"פ
 חסדו לו לחלו יוסף השבת שחייב לשבת לשם ה' (זכ"ע); א"ל וא"כ למה עושה בו מלאכה כו', ולקמן אחת
 כמי שאלה חז"ה והדוקדוקים רבו בזה, וכתיב ה"ש"ח וז"ל, לפי שמכח התחומה היו השאלות משני פנים, אחד
 בענין הטלול וההולאה מכות לעשות לבד ובקראמך משלה ענינים מוכרין בשמות בשמות מוכרין חמה ולבנה מדשן טיכות
 טיכות מיום שאין בכל אלה מלאכה משלה אלא הולאה דכך מכותו לכתוב שהענינים יעלו מן הארץ למשלה
 והשמות יכרו מלמטה למטה והמאורות ימטעו מלך זה אל זה וע"י זה ידועים הפירות מתולת, ועוד
 מיות לכו"ל ענינם ממקומו לחזור העולם, וע"י השיב ר"ע מדין החלש שכתב השבתה כהולאה, והקוף להודיעו
 שפ"ז ועשה חות ליזהר מהטלול וההולאה צ"ע דכך חט"ש שכתב מוחל, וזה ענין הכוונה לירידה בשמים
 ועליות הכת מן הארץ שדומה לעליות הארץ או יורדת העובר, ולא הזכיר לו ענין פמטיון שיש בו ענין של
 מלאכה שהוא טלול חזניס מלך עמון שכן מוקלות ויושקו החנינים זו צו כבדתי וזין טקק על ר"ע עם
 טוקטוקטוק כעם בענין של מלאכה, ושאלה השנים שלמה עושה צו מלאכה ממש, אלא כן במקומו:

ויאמר משה אל-ה' הן אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל-ה'
 וגו'. וכתיב, וישב משה אל-ה' ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה
 וגו'. עשה שם עשרה מן תמוז וכל חדש אב. הרי ארבעים יום. ענה
 בראש חדש אלול כשאמר לו, פסל-לך והיה נכון לבקר וגו'. ויפסל
 וישכם משה בבקר ויעל. עשה שם אלול כלו ועשרה מתשרי וינד
 בעשור, והיו ישראל שרויים בתפלה ומצניח, ובו ביום נאמר לו למשה,
 סלחתי כדברך. וקבעו הקדוש-ברוך-הוא יום סליחה ומחיקה לדורות,
 שנאמר, כי-ביום הזה יכפר עליכם לטהר (ויק טו טז). ומיד ענה לו למשה,
 וישו לי מקדש. פסל-לך והיה נכון לבקר. כך בראשונה, והיה ביום
 השלישי בהית הבקר וגו'. וכאן, וגם-איש אל-ישראל. הלוחות ראשונות
 על שנתנו בפמלי, לפיכך שלטה בהם עין הבע ונשתברו. וכאן אמר לו
 הקדוש-ברוך-הוא, אין לך יפה מן הצניעות, שנאמר, ומה הי דורש
 ממך כיהאם עשות משפט ואתבת חסד והצנע לכת (מיכה ו ח).

לב וירד ה' בצנן ויתיצב. אשרי משה שנכנס למקום שאין מלאך
 ושרף יכול לנס. תרין אמוראין, חד אמר, משה נגש אל הערפל, היה
 משה מהקדק בקריע פקוליאס הזה, עד שענה אצל הקדוש-ברוך-הוא,
 שנאמר, ויתיצב עמו שם. ויצבר ה' על-פניו ויקרא. למד משה היאך
 ילמד סגוריא על ישראל. אמר לו, אמרת לי נכות אבות, וכו' לאברהם
 ליצחק ולישראל עבדיה. ואלו לא היה להם נכות הייתי מצדדן? אלא
 מכאן ולהבא הוי אמר, ה' אל רחום וחנון וגו'. אמר הקדוש-
 ברוך-הוא בעולם הזה למדתי למשה סגוריא. ולעמיד, אני מדבר
 בצדקה וגו' (ישעיה סג א).

לג ויאמר ה' אל-משה קתב-לך. ילמדנו רבנו, הכותב שמי אותיות
 בהעלם אחד בשבת, מהו שיהא חוב. כך שנו רבותינו, הכותב שמי
 אותיות בהעלם אחד, חוב, שהוא רושם, ומקלף את השבת. אמר להם

עין יוסף 1 ק"ו וילדו. 2 ק"ו ומו השוט. ענף יוסף
 דג מה יום מיומים, כ"ל דטוקטוקטוק חשב שהמורה נחמה לטובת ישראל להודי שנתנו ממלכת ר' יוסף
 ויס' א', דמי שיש לו ענין אל אורו כח יוסף אל' לו להקיים, ויבאר לו אי צמרכם רכב שמו, שמכח כן
 השחול מה ישכאל מסכה יוסף אחד לשנה צו, ולפי זה לא קטר דוקא על זה היום נכתב למנוחה, אלא
 מתענין לימי המלאכה מלימתי מחילי צמלכתו, שאם החיל דיום שני, אזי יוסף השני שחתי כן
 יוסף השבת, מאל יוסף השבת דיום לחשוף, וכן אם החיל דיום ג' חל יוסף השני שמו דיום ג', ולפי שאם
 ששכאל מקדוים דוקא על יוסף אחד מיוחד, לזה אמר מה יוסף מיומים, דמי ששם לשבת ממלכת נחשו מיום
 החתום המלאכה, וכ"ע השיב לו מה נכח מצדדיו, כ"ל למה אלו מצדדיו דוקא חתום, וטוקטוקטוק לא הבין
 טוב חסדו ר"ע לשאלו וחסד שר"ע צ"ע לשאלו צטנין אחר, ועל זה משיב כן, ולפי ח"ל מה חתמתי לך,
 כלומר כדורשני מה הכנה דבדכי שכל זה השבות כן (זכ"ע); א"ל אני מלך מלכום כו', כ"ל שהקב"ה שכתב
 מלך מלכום שכתב צי מקמתא חז"ה משלה יוהר מצולת כבדו, כי ה' אינו נוחן גדולה לאדם עד שבדקו החלש
 כדורשני לטול קדר שמו; א"ל ר"ע ומלך מלכום כו', כ"ל ששם היום כל הימים כליונים, הכה ה"ש"ח ראש
 בחמתו הכעלמה יחר שאל דיום השבת זה מזולתו ולכן נכתב צו וקדש מכל הימים, ולא כמו שפירש על דעתך
 שהשבתה לטובתו לחוד והלוי הכל בשבת ימי המעשה, דליתו כן, דליתו מי שזויה עשה מלאכה בשום פעם
 כדון ליום יוסף השבת ששבת לו הקב"ה, ומשם זה דקדש הכבוד לומר ששם יוסף חובתו מלאכה צ"ע ואל
 קחמך משעה, ללמדך שאלו מי שמלאכתו נעשה ע"י אחרים שיה לו כמה ענינים שפירש מלאכתו, אע"פ
 חסדו לו לחלו יוסף השבת שחייב לשבת לשם ה' (זכ"ע); א"ל וא"כ למה עושה בו מלאכה כו', ולקמן אחת
 כמי שאלה חז"ה והדוקדוקים רבו בזה, וכתיב ה"ש"ח וז"ל, לפי שמכח התחומה היו השאלות משני פנים, אחד
 בענין הטלול וההולאה מכות לעשות לבד ובקראמך משלה ענינים מוכרין בשמות בשמות מוכרין חמה ולבנה מדשן טיכות
 טיכות מיום שאין בכל אלה מלאכה משלה אלא הולאה דכך מכותו לכתוב שהענינים יעלו מן הארץ למשלה
 והשמות יכרו מלמטה למטה והמאורות ימטעו מלך זה אל זה וע"י זה ידועים הפירות מתולת, ועוד
 מיות לכו"ל ענינם ממקומו לחזור העולם, וע"י השיב ר"ע מדין החלש שכתב השבתה כהולאה, והקוף להודיעו
 שפ"ז ועשה חות ליזהר מהטלול וההולאה צ"ע דכך חט"ש שכתב מוחל, וזה ענין הכוונה לירידה בשמים
 ועליות הכת מן הארץ שדומה לעליות הארץ או יורדת העובר, ולא הזכיר לו ענין פמטיון שיש בו ענין של
 מלאכה שהוא טלול חזניס מלך עמון שכן מוקלות ויושקו החנינים זו צו כבדתי וזין טקק על ר"ע עם
 טוקטוקטוק כעם בענין של מלאכה, ושאלה השנים שלמה עושה צו מלאכה ממש, אלא כן במקומו:

ובמקדש, וחיבוט ערכה במקדש הי' צ"ל בצירוף ובשייכות למזבח. וערמב"ם פ"ז מלולב הל' כא"כ, כיצד היתה מצותה (דערבה למזבח) . . . וזקפין אותה על גבי המזבח, ובאים העם ולוקחים ממנה ונוטלים אותה וכו', ועפ"י דברי הרמב"ם אלו, אמר רבנו שליט"א, שהי' מנהגו של הגר"ח ז"ל בהושענא רבא, לזקוף מתחילה את הערכה ע"ג הקרקע בצדי השלחן, דוגמת מה שהב"ד היו זקפין מורכבות של ערכה בצדי המזבח, ורק אח"כ הי' נוטלה לחובטה, שהי' מחשיב השלחן [שעליו קורים את התורה] דוגמת המזבח, וכנ"ל. (ח) ועתו"ס ברכות (נד): ד"ה ואימא, שנהגו העולם לברך ברכת הגומל אחר שקורא בתורה. ובתשו' משיב דבר להנצי"ב (חאו"ח סי' טו) כתב עפ"י הנ"ל, דלא נשאר לנו מן המקדש רק התורה הזאת, ובשעה שס"ת מונח על הבימה, או היא בבחינת המזבח, וענין ברכת הגומל היא כענין הקרבת קרבן תודה¹³, וכמו דבעינן הקרבת קרבנות ע"ג המזבח דוקא, כמו"כ יש לברך ברכת הגומל דוקא אצל שלחן הקריאה בשעה שהס"ת מונח עליו, אשר השלחן או בבחינת מזבח שבמקדש.

ד. יא. הקפדה יתירה על עניני צניעות בביהכ"נ
והנה בשנים האחרונות נתהווה מנהג חדש בכמה בתי כנסיות, שאף שככל יום הגשים הנשואות הולכות בגילוי שערות ראשן, ואינן נוהרות בדין הגמ' דכתובות (דף עב) דדת משה ודת יהודית, מכ"מ בשעה שבאות להתפלל בביהכ"נ הן מכסות את שער ראשן. ובודאי אין הנהגה זו נכונה, מה שאינן מכסות את שערות ראשיהן כמבואר בכמה מקומות ככתבי הגה"צ החפץ חיים ז"ל, ועוד כמה גדולים [ועי' גם תשו'

13) הושווה מחלוקת רש"י ותוס' למנחות (עט:). אי ארבעה צריכים להודות ר"ל שמחוייבים להקריב קרבן תודה, והוה הנקרא בגמ' תודת חובה, או דרק ר"ל שמחוייבים לברך ברכת הגומל, אבל קרבן תודה לעולם אינו בא אלא כבוד ונדבה.

ועכ"פ, מאחר שבמקדש גופא לא היו משתחוים אלא הגברים — שהיו בעזרה, והשתחויו אינה קיום אלא בפנים בעזרה, לא נהגו לכרוע ולהשתחוות בזה"ז — זכר למקדש — אלא הגברים. אך הנשים שהיו תמיד רחוקים, כלומר שהיו חוץ לעזרה — ובזמן המקדש גופא לא היו משתחוות, ממילא בזה"ז לא שייך לעשות זכר למקדש בנשים לדבר שלא היו עושות כן בזמן המקדש גופא, עכ"ד.

(ה) במחבר לאו"ח סוס"י קנא כתב, שיש להסתפק בעליות שע"ג ביהכ"נ, אם מותר להשתמש שם שאר תשמישי חול שאינם של גנאי א"ל, כלומר [עיי"ש בבהגר"א ס"ק כד] אם יש לדמות קדושת ביהכ"נ להיכל, דעליותיו נחקדשו, או לשאר העזרה, דגנין ועליות ידיה לא נחקדשו. ועי' תשובת הרמב"ם (שהובאה בשערי תשובה שם לאו"ח) שמחלק בין המקום שע"ג ארון הקודש, שנתקדש, דומיא דעליות דהיכל, בניגוד לשאר ביהכ"נ, שגדרה כבחינת קדושת עזרה, שעליותיה לא נחקדשו. ועי' בסוף סי' שו"ת אור המאיר להג"ר מאיר שפירא (מלובלין) ז"ל, מש"כ עוד בזה ע"ד הפלפול.

(ו) בבהגר"א (לאו"ח סי' תרס סק"ב) כתב¹² שנהגו בחג הסוכות להקיף את הבימה ב' מינים בשעה שהס"ת עליה, דהבימה עם הס"ת גדרה כמזבח [ואשר על כן יש לעשות את הבימה באמצע, וכנ"ל], ובמקדש היו מקיפין את המזבח בכל יום.

(ז) ועי' מאירי לסוכה (מד). דבזה"ז עושים חיבוט ערכה על הכלי או על הקרקע, ומקצת חסידים נוהגים לחבוט בה על הדוכן או על דלתות הארון. ומסתמא כונת מנהג זה, דדלתות הארון, או הבימה, יש להם יותר דמיון למזבח

כמקדש מעט, וכל שנכנס שלא לצרכי תורה או תפילה, מיקרי ביאה ריקנית, ומשמעות דבריו שד"ז אסור הוא מן התורה, ולוקים עליו.
12) הושווה תשו' ח"ס (חאו"ח סי' כח) הנ"ל, ותשו' הנצי"ב במשיב דבר (חאו"ח סי' טו).

הביאו מירושלמי, דהקרובים היו נופלים על פניהם, והרחוקים היו אומרים בשמל"ו, ובפשוטו ר"ל [וכ"ה בנימוקי הגרי"ב לסדר העבודה שבסידור „אוצר התפילות"] שהקרובים היו גם משתחוים וגם אומרים בשמל"ו, והרחוקים רק היו אומרים לבד, מבלי להשתחוות. ובטעם הדבר שלא היו משתחוים, הי' נראה לומר, עפ"י המבואר בנוסח התפילה שבמחזוריים שלנו, שהכנינו והעם העומדים בעזרה וכו' היו כורעים וכו', שהקרובים היינו כל אלו שהיו עומדים בעזרה, והרחוקים היינו — כל אלו שלא היו בעזרה, ולא מתוין לעזרה, ודבר זה נלמד הוא מקרא דכתיב גבי ביכורים והשתחוית לפני ד' אלקיך, שהכונה היא — להשתחוות בעזרה, ואף דפסוק זה נמצא בפ' ביכורים, אין זה כלל מסדר מצות הבאת הביכורים, אלא דין כללי הוא בכל הנכנסים לעזרה שישתחוו קודם שיצאו, ועי' משניות תמיד פ"ו ופ"ז שזכר שמה כמה פעמים — השתחוה ויצא, ומפסוק זה דפ' ביכורים המקור לכל זה [וכ"ה באדרת אליהו לפ' כי תבוא עה"פ הנ"ל]. והנה יש איסור לאו בכהן הנכנס להיכל שלא לעבודה, ועי' רמב"ם פ"ב מביאת מקדש ה"ד ובכסף משנה שם, בנכנס להשתחוות לבד, אם לוקה א"ל, ונקדחת הדיון בזה, דהשתחויו הוי' קיום פנים, אך איננה עבודת פנים¹⁰, ועל כן יש לדון אם עדיין נקראת ביאה ריקנית בנכנס לשם השתחויו א"ל¹¹, ואכמ"ל.

אפילו שלכ"ד. ואולי יש בזה נפק"מ לתפילה, שהיא ג"כ קיום פנים [כדכתיב, כי בתי בית תפילה יקרא, וכדכתיב בקרא אחרינא, והתפללו אליך דרך הבית הזה], וממילא ר"ל דאף המתפלל לע"ז, אף שאין עבודתה בכך, נמי יתחייב מיתה לפי"ז. והעיר עוד רבנו, שרבים מהניגונים שמנגנים הנכרים ביום אידם, תפילות הן לאותו האיש, והשר אותם עובר בזה האיסור החמור.
11) ובענין ביאה ריקנית, עשד"ח (ח"א עמ' 330) בשם הרוקח, שכמו שיש איסור כניסה ריקנית במקדש, כמו"כ ישנו לאי זה בביהכ"נ אשר דינו

מאכל, הר"ז לוקה. והר"ר דוד ערמאה בפ"י על הרמב"ם כתב, דאפילו אצל ביהכ"נ אסור מדרבנן [וכ"ה בתשו' מהר"ם שיק חאו"ח]. וסיפר לנו רבנו שליט"א, שהבעה"ב שבעיר בריסק רצו לנטוע אילנות בחצר שלפני בביהכ"נ, ואסרו להם הרבנים, וכדברי רעק"א הנ"ל, עד שנתמנה הגר"ח זצ"ל, לרב העיר והוא התיר להם, וכ"פ הנצי"ב בתשו' משיב דבר עפ"י תשו' הבנין ציון (סי' ט).

(ג) כמה פוסקים כתבו⁸ שאסור לעשות עזרת-נשים מחלק ביהכ"נ שהי' מיוחד לגברים מטעם מעלין בקודש ולא מורדין. דעו"ג שבביהכ"נ מכוונת כנגד עו"ג שבביהמ"ק, ושאר ביהכ"נ שבו מתפללים הגברים מכוון הוא כנגד העזרה, ועו"ג שבביהמ"ק לא נתקדשה בקדושת עזרה אלא רק בקדושת הר הבית, וממילא אף בביהכ"נ נמי, דרגת קדושתה נמוכה היא מאשר עיקר ביהכ"נ, ויש בזה משום מורדין.

י. מנהגי הכריעה בשעת אמירת הש"ץ סדר העבודה

(ד) רבנו שליט"א, הזכיר שבהיותו בליטא לא ראה שיהיו הנשים נוהגות ל"פול כורעים" ביהכ"כ בשעת אמירת הש"ץ סדר העבודה בתפילת מוסף, עד שבא לברלין ושם ראה לראשונה מנהג זה, והתחיל אז לחקור על כך, מ"ט לא נהגו הנשים לעשות כן בליטא, והעלה בדעתו דהתוס' בסוטה (מ:) ד"ה וכל כך למה,

(8) עי' תשו' האלף לך שלמה חאו"ח (סי' עו), ובאורחות חיים (ספינקא) לאו"ח סי' קנב אותה בשם תשו' הבית שלמה, ועוד.
9) ובנימוקי הגרי"ב (הנ"ל) ביאר בכונת הירושלמי, שהרחוקים ר"ל אותם בנ"א שלא היו יכולים לשמוע את השם המפורש יוצא מפי כה"ג.
10) וענ"מ סנהדרין (ס:) דויבוח קיטור וניסוך לע"ז חייב, אפי' בשלא כדרכה, מקרא דוובח לאלהים יחרם, ויצאה זביתה לידון בעבודות פנים, מנין לרבות השתחוואה וכו'. וביאר בזה רבנו שליט"א, דאף דאינה עבודת פנים, מכ"מ היא קיום פנים, ולכן חייב בע"ז

יחזה דעת ח"ה סי' סב, אך נראה שמה שמקפידות על כיסויי שערות ראשן בשעה שהולכות בביהכ"ג, ענין זה יש לו מקור חשוב בגמ':

במס' יומא (מו.) ת"ר, שבעה בנים היו לה לקמחית, וכולם שמשו בכהונה גדולה. אמרו לה חכמים, מה עשית שזכית לכך [ועי' ח"א למהרש"א, דאפשר שהיו מכירים בבעלה שלא הי' לו זכות כ"כ, והי' ברור להם שחשיבות וגדלות הבנים הי' הכל בזכותה ולא בזכותו]. אמרה להם, מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי. — הרי מתבאר מדברי הברייחא, שענין הצניעות היא הגורמת להשראת השכינה. והשוה פרש"י עה"ת לפ' תרומה עה"פ וכפלת את היריעה הששית אל מול פני האהל, דומה לכלה צנועה המכוסה בצעיף על פניה. וצ"ע כונתו. ואולי זה ר"ל, דבזכות הצניעות זכו לגילוי השכינה במשכן. ויסוד ענין זה מתבאר להדיא בפ' כי תצא, ולא יראה כן ערות דבר ושב מאתריך, דאי הצניעות גורם לסילוק השכינה. והשוה מה שהביא רש"י עה"פ בפ' מטות — הן הנה היו לבניי בדבר בלעם, שא"ל בלעם, כואו ואשיאכם עצה, אלקיהם של אלו שונא ומה הוא וכו', שאף אוה"ע ידעו יסוד זה, שהפריצות גורמת לסילוק השכינה מכלל ישראל, וכנ"ל. ומעתה י"ל, דמאתר שביהכ"ג הוא בחינת מקדש מעט, שפיר יש להקפיד ביותר על גדרי הצניעות בביהכ"ג מאשר חוצה לו, בכדי שקפידא זו תועיל להשראת השכינה, אשר זהו כל עיקרה ותכליתה של ביהכ"ג, וכאמור.

14) הוה חשו' אגר"מ (או"ח ח"ד סי' מ"ט), שכשאמר השי"ת לישראל, ואחם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, אמר כן בשוה לבית יעקב ולבני ישראל, הרי שדרגת קדושת הנשים שוה לזו של הגברים.

15) עתי' הגר"ח על הרמב"ם פ"ג מאי' ביאה הי"ב, שנחלקו הרמב"ם והתוס' בדין טבילה שניה של העבד לכשישתחרר, אם היא דאורייתא או דרבנן.

יב. הגדרת ענין הצניעות

ובהגדרת ענין הצניעות טועים העולם, כי חושבים שכל כולו אינו אלא לכיסוי מקומות הערוה שבבשר הגוף, ובאמת, כפי המתבאר מן התלמוד, זה רק חלק מענין הצניעות. דהנה איחא במדרש תנחומא ס"פ כי תשא (סוסי"ל"א), הלוחות הראשונות על שניתנו בפומבי, לפיכך שלטה בהם עין הרע ונשתברו, וכאן א"ל הקב"ה (בפסוק פסל לך) אין לך יפה מן הצניעות שנאמר ומה ד' דורש ממך כי אם עשה משפט ואהבת חסד והצנע לכת וגו', ועי' גמ' סוכה (מט:): שאמרו על הפסוק הנ"ל שבנבואת הושע, והלא דברים ק"ו, ומה דברים שדרך לעשותן בפרהסיא אמרה תורה הצנע לכת, דברים שדרך לעשותן בצנעא עאכו"כ. הרי שהשחמשו חכמינו ז"ל בביטוי צניעות, וכונתן להנהגה המתקיימת בצנעא. והמתבאר מדברי חז"ל, דזהו יסוד כל ענין הצניעות, שכל אדם ינהוג את עצמו בכל ענייני חייו באופן של צנעא, ויחיה חיים פרטיים בלי רעשנות ובלי פומביות [והעירני לזה יקירי הר"ר אברהם פעססין, שיחי', ממאנסין].

והנה יש שטועים לומר שמה שהנשים אינן מצטרפות למנין הוא מחמת פחיתות דרגתן בעיני חכמי התורה, הדומיא דעבד. וכמו שפטרה התורה את הנשים ואת העבדים ממ"ע שהז"ג, דשניהם שווים באותה דרגה נמוכה בקדושת ישראל, ושמעתי מרבנו הגריד"ס שליט"א, שאין הדבר כן. דהנשים שוות הן לגברים בדרגת קדושת ישראל שלהן¹⁴ אלא שנפטרו ממ"ע שהז"ג, ולדעת הרמב"ם¹⁵ אין הדבר כן בעבד כנעני, דיש

לדעת הרמב"ם שהיא דאורייתא, מן ההכרח לומר שעבד כנעני אין לו קדו"י גמורה, משא"כ לפי שיטת התוס', שטבילה שני' אך דרבנן, מן ההכרח לומר שאף עבד כנעני יש לו קדו"י גמורה, אלא שזה שיש עליו שם עבד פוטרו ממקצת מצוות — כל זמן שהוא עבד [כן הסביר רבנו בשיעוריו ר"פ שבה"ע]. ולפי"ז ניחא דברי התוס' גיטין (מ.) ד"ה כשרובו, שכתבו שעבד שפיר רשאי לברך אהנתת תפילין, כמו שהנשים

לו רק מקצת קדו"י, ולגבי מ"ע שהז"ג שהוא פטור מהם, דינו כנכרי ממש. ונפק"מ לדינא בזה, לפי מאי דפסק הרמ"א (או"ח סי' יז ס"ב) כדעת הר"ת, דנשים רשאות לברך אמ"ע שהז"ג, דהיינו דוקא בנשים, שיכולות לומר באמת — קדשנו במצוותיו וצונו על נטילת לולב, דענין קדושה גדרו — חיוב במצוות¹⁶, והיות שהנשים שוות בקדושתן לגברים, חיובן במצוות שלם הוא, אלא שנחתיבו — ונפטרו. משא"כ עבד כנעני, שלגבי נטילת לולב, למשל, דינו כנכרי לגמרי, שחסרה לו הקדו"י לגבי מ"ע שהז"ג, ואפילו לפי"ד ר"ת, הוא אינו יכול לברך אמ"ע שהז"ג, כמו שהנכרי א"י לברך ולומר אקב"ו על נטילת לולב, עכ"ד.

מכרכות אמ"ע שהז"ג, ולפי"ד רבנו, אין הדבר כן. אכן נראה, דנפק"מ זה של רבנו הי' רק לפי"ד הרמב"ם דטבילה שני' דאורייתא, אך לפי"ד התוס' דטבילה שני' אך דרבנן, אף העבד כנעני שפיר יש לו קדו"י גמורה. [ועיין עוד מזה במסורה, חוברת ה', בענין לה לה מאשה.]

16) עי' גמ' שבת (ע:), אבות מלאכות ארבעים וחסר אחת, והיונן בה מנינא למה לי, ואמר ריו"ח שאם עשאן כולן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת. ושאלו ע"ז בהמשך הגמ', ידע לי' שבת במאי, והשיבו, ידע לה בתחומין ואליבא דר"ע. ודייקו העולם משקלא וטריא דהגמ', דליכא מושג של "קדושה ערטילאית", ואם רק ידע לה לשבת שהוא "יום קדוש", אך לא ידע שיש בזה שום נפק"מ לדינא, לא מיקריא כה"ג, "ידיעת קדושת השבת", דהמושג של קדושה גדרו שהיא מחייבת בהלכות נוספות, דקדושת כהונה אוסרת בטומאה ובגרושה וחללה, וקדושת תרומה אוסרתה לורים ולטמאים, וקדושת המקדש מאפשרת הקרבת ואכילת קרבנות, ואוסרת את הכניסה לטמאים וכו', וקדושת א"י מחייבת במצוות התלויות בארץ. [ועי' מש"כ (כפי' כף אות א) בשם רבנו בגדל קדושת ישראל של האבות קודם מתן תורה.]

ועי' תוס' ב"ב (פא.) ד"ה ההוא, שהביאו שתי

ולגבי צידוף למנין, הוא ענין אחר לגמרי. דהנה הרשב"א והריטב"א ריש מס' נדה הביאו דעת הסוברים דאף לדין ס"ט ברה"ר, אשר גדרו [לפי הגמ' נזיר נו.] — שנתהוה הספק במעמד ג' בנ"א, בעינן דוקא ג' גברים, ולא סגי בג' נשים. והוא עפ"י מליצת הגמ' ברכות (מה:): דמאה נשי כתרי גברי דמיין. ובביאור ענין זה נראה לומר (עי' בס' עמק ברכה מזה) דב' אופני ברכת הזימון יש, דלפעמים היא חובה, ולפעמים רשות, ולהוות זימון דחובה בעינן שיהא שמה חלות שם "חבורה" של ג', או חלות שם "ציבור" של יו"ד, ובנשים, לעולם ליכא צידוף להוות שם "רבים", או שם "חבורה". דלעולם כוונת התורה שכל אדם ינהוג חיים של צניעות, דהיינו — חיים

דיעות לענין כבודים אי מיקריא מצוה התלוי בארץ, דלא דמו לתרומ"ע וחלה שהם טובלים קודם שהופרשו. [ובאוצר הספרי (להג"ר מנחם זעמבא, הי"ד) העיר דבנקודה זו חלוי ענין שניוני הנוסחאות שבמשנה (פ"א דכלים) אי גרסינן התם ביכורים או לא, וכן אמר בזה רבנו, שיחי'.] ולכאורה יוצא מדבריהם לפי הדיעה האחת, דהמושג של קדושה צריך בדוקא שיהי' בו פועל יוצא לדינא בנוגע לאיסורים ומניעות, ולא סגי במה שמחייב במצוות, ולפי"ז ניחא בגמ' שבת (ע:): הנ"ל, מ"ט לא אמרו ידע לה לשבת בנוגע למצוות אמירת קידוש והקרבת קרבנות המוספים, דלא סגי בהכי, דכל שלא ידע לאיסורי שבת חשיב כלא ידע לה לקדושת השבת. [עיי"ש בחי' רמב"ן.]

ולפי"ז יש להעיר עוד ולומר, דגר הבא להתגייר טעון קבלת עול מצוות בכדי שיהי' שייך לחול עליו קדושת ישראל, ואולי י"ל דלא סגי במקבל על עצמו רק מצוות עשה — כצניצית ושופר ותפילין ואהבת רעים וכבוד אב ואם וצדקה וק"ש, אלא בעינן בדוקא שיקבל על עצמו לכה"פ מקצת איסורים ומניעות, דכלא"ה לא מיקריא "קדושת ישראל". ולכאורה פשיטא נמי דלא סגי במקבל על עצמו אי רציחה וגילוי עריות ואבר מן החי, דבכל אלו אף בני נח הוזהרו, ואין בקבלתם משום חוספת קדושת ישראל, וצ"ע בזה בתשובת מלמד להועיל (חיו"ד סי' פו).

28

להן לחיות חיים פרטיים — ובצנעא. וזהו הנקרא בלשון חכמינו ז"ל — „צניעות“.

יג. הקפות וקבוצי תפילה לנשים

והנה בשנים האחרונות הנהיגו חדשות בכמה בתי כנסיות אורתודוקסים, לסדר הקפות לנשים בפנ"ע, ו„מנינים“ מיוחדים לנשים לתפילה, לקה"ת ולקריאת המגילה. ובין הנשים המשתתפות נמנות אף כמה נשים מלומדות וחרדיות, וקצתן אף חובשות פיאה נכרית על ראשן, ובודאי יש ביניהן גם כאלה אשר כוונתן לשם שמים — להתקרב יותר להש"ת ע"י השתתפות יותר-פעילית במעשי המצוות. וטח מראות עיניהן, אשר כל הנהגות האלו הן בניגוד להשקפת התורה בענין הצניעות, וכנ"ל. וכינתן יש להקפיד על עניני הצניעות בביהכ"נ וכנ"ל, דצניעות מביאה לידי השראת השכינה, אשר זהו כל התכלית של המקדש-מעט, ואשר לזה אנו זקוקים כל כך בדורנו — בין בארץ ובין בחו"ל.

דאורייתא. אבל היכא דכתיב בקרא טעם המצוה (או טעם האיטור) תיכף בסמוך לצייוי המצוה (או האיטור), ככה"ג ס"ל לחכמים בדבדאי דרשינן טעמא דקרא, והיכא דלא שייך טעם המצוה, או אף עצם המצוה אינו נהג. וכן מתבאר נמי מסוגיית הגמ' דסנהדרין (כא.), ועי' מש"כ עפ"י כתשו' מנחת אלעזר (ח"ב סי' נד בהערה א), ובתשו' הבצלת השרון חיו"ד (סי' צה)¹⁹.

הרי להדיא שדיני התורה נקבעים עפ"י השקפת התורה ע"ד הצורה האידיאלית של החברה היאך היא צריכה להיות, ואפילו אם למעשה אין העולם מתנהג כזה האופן בפועל-ממש. ומה"ט הוא דקיי"ל דעמונית ומואבית מותרות לבוא בקהל, ומה"ט כשר הי' דוד למלכות. וה"ה נמי די"ל דמה"ט הוא דנשים אין מצטרפות להוות חלות-שם ציבור, או חלות-שם חבורה או רבים, ואינן מצטרפות למנין עשרה, ואינן חייבות בזימון, וכו', דרצון התורה הי', שאף שלפעמים מוטל על הגברים לחיות חיי פומביות ופרהסיא, אך לגבי הנשים, תמיד עדיף

בענין דעת על התנאי

אי בעי תרווייהו שקיל, ואי בעי חד מינייהו שקיל. וברז"ה לביצה פי' בזה טעם אחר, דבשתי הלשונות הוא לישנא דתנאי, אלא דבלישנא קמא הוי מעשה קודם לתנאי, ותנאי בטל ומעשה קיים, ובלישנא בתרא הוא תנאי קודם למעשה, ושפיר הוי תנאי. ועיי"ש בהשגות הראב"ד ובמלחמות שנחלקו על הרז"ה בזה וייסדו, דלא בעינן למשפטי התנאים אלא היכא דהוי תנאי מילתא אחריתי (עי' כתובות יט:), והיינו דוקא במעשה על תנאי, שאין דין תנאי זהה עם דין טעות (עי' אבני נזר חחו"מ סי' נ"א מחו"ג, וברכת שמואל לב"מ סי' לו. ודברי הגרעק"א בתשו' תניינא סי' נא, שחידש לומר שטעות פועל מדין תנאי,

א] ביצה (כ.) ההוא גברא דאמר להו הבו ליה ארבע מאה זוזי לפלוני ולנסיב ברתאי, אמר רב פפא, ארבע מאה שקיל, וברתיה אי בעי נסיב אי בעי לא נסיב. טעמא דאמר ליה ולנסיב, אבל אי אמר לנסיב והבו ליה, אי נסיב שקיל, ואי לא נסיב לא שקיל. וערי"ף לב"ב פי' מי שמת (דף סו ע"ב בדפי הרי"ף) דדוקא בלישנא בתרא הוא ברתיה תנאה וזוזי מתנה, משא"כ לישנא קמא היא לישנא דמתנה בין בזוזי בין בברתיה, הלכך

(19) ומאוד הארכנו בזה במש"כ בדין דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו, בסי' יט.

הסוכרים שעושים אותם סניף לעשרה, ולכאורה תמוה הדבר, דנשים גריעי מעבד כנעני. ולפי דברינו ניחא, דאיה"ג, ההחסרון בנשים הוא מטעם אחר לגמרי, מפני שרצון התורה היה שיחיו חיים פרטים — וחיים של צנעא, ולא יצטרכו לחיות כלל חיים של פרהסיא ושל פומביות, ועל כן אמרה תורה שאינן מצטרפות לעולם להוות שם „חבורה“ או שם „ציבור“, ואפילו להיותן סניף לעשרה א"א. משא"כ בקטנים ועבדים, שהחסרון אחר הוא, ולפיכך שפיר מצטרפי עכ"פ כשהם רק בתורת סניף לעשרה.

וענין זה מצינו עוד בגמ' בנוגע להכשר דוד למלכות, [וממילא נוגע זה ג"כ להכשר המלך המשיח, אשר לבואו אנו מצפים תמיד], דאי' ביבמות (עו:): שנסתפקו בדוד, דקאתי מרות המואבית, אם כשר הוא למלכות, דבעינן מקרב אחיך ממוכחך שבאחיך, ודרשו עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית ע"פ טעמא דקרא, דכתיב לא יבוא עמוני ומואבי וכו' על דבר אשר לא קדמו אתכם וכו' ודרכו של איש לקדם, ולא דרכה של אשה לקדם, כדכתיב כל כבודו בת מלך פנימה.

[ואף דבעלמא קיי"ל כחכמים דר"ש, דלא דרשינן טעמא דקרא, מכ"מ היינו דוקא היכא דכתיב קרא סתמא, או אמרינן דהוי לא פלוג

פרטיים, וכאמור, אלא דלפעמים הוכרחה ההלכה לקבוע דינים של ציבור, והלכות של פרהסיא, ודינים אלו צמצמה התורה רק לגברים ולא לנשים, דיותר הקפידה התורה על הנשים שיחיו חיים פרטיים (חיים של צניעות) מאשר על האנשים, וכמו שדרשו בספרי עה"פ שום תשים עליך מלך, ולא מלכה, וכדאיתא בגמ' ברכות (מט.) מלכות, לפי שאינה בנשים, וערמב"ם פ"א ממלכים ה"ה, דאין מעמידים אשה במלכות, וכן כל משימות שבישראל, אין ממנים בהם אלא איש, ומקורו בפסיקתא זוטרתא [ועי' מזה בתשו' שרידי אש ח"ב סי' נכ]. ומה"ט מתבאר מס"ד הגמ' ברכות הנ"ל, דנשים מוזמנות לעצמן רק בתורת רשות ולא בתורת חובה, דחובת זימון ליכא אא"כ הצטרפו יחד להוות שם „חבורה“, וזה ליחא בנשים, דשם „חבורה“ הוא כבר ענין של פרהסיא ופומביות. ואף לפי מסקנת הגמ', שחילקו בין שני גברים לבין ג' נשים, עדיין ס"ל לתוס' והשו"ע דנשים מוזמנות לעצמן אינו אלא רשות ולא חובה¹⁷.

ונראה דהוא הדין והוא הטעם בדין ס"ט ברה"ר, דגדר רבים היינו — במעמד ג' בנ"א המצורפים יחד להוות חלות שם „רבים“, וזה ליחא בנשים. ומה"ט הוא דנשים אין מצטרפות למנין עשרה, ואפילו לסניף לעשרה¹⁸, ואילו בקטן אחד ועבד אחד, יש דיעות בראשונים

(17) ועי' רמב"ם פ"ה מברכות ה"ז, שהנשים מוזמנות לעצמן, ובלבד שלא יזמנו בשם, ועיי"ש בכס"מ שהבין בדעתו, דלברך ברהמ"ז בשם בעשרה דינו כדבר שבקדושה, ואין הנשים מצטרפות למנין עשרה לכל דבר שבקדושה. ובאמת ר"ז מח' בין הראשונים היא, אי ברהמ"ז בעשרה דינו כדבשב"ק, או דבעינן יוד — משום דלאו אורח ארעא לאדכורי שמא דשמיא בבציר מעשרה, וכלשון הגמ' בברכות (מה:): ובמגילה (כג:). ובאלו ב' הדיעות תלוי תלופי המנהגים אם יש לענות לזימון בעשרה בעמידה או בישיבה, דלכל דבר שבקדושה בעינן תמיד עמידה [כן העיר בזה רבנו].

ויש להעיר, דבאמת אין ביאור הכס"מ מוכרח בדברי הרמב"ם, דיל"פ באופן אחר בטעם הדבר שהנשים אין מוזמנות בשם, דלברך בזימון של שלשה סגי במה דאיכא דיעות להיות שמה רשות לזימון, אף דליכא חלות-שם „חבורה“ לאשוויי חובת זימון. משא"כ לזמן בעשרה, לזה בודאי בעינן שם ציבור ושם רבים [ועיינן בזה בס' עמק ברכה, דמה"ט לא מהני לזמן בעשרה ביצא אחר לשוק]. וממילא י"ל דבנשים לעולם ליכא צירוף להוות שם רבים, וכנ"ל, ומה"ט הוא דאינן מוזמנות בשם. (18) עי' משנ"ב בבה"ל לסי' נה ס"ד (ד"ה וה"ה).

פרשת ואתחנן

רק השמר לך ושמור נפשך מאד
 פן תשכח את הדברים אשר ראו
 עיניך ופן יסורו מלכתך כל ימי
 חייך... יום אשר עמדת לפני ה'
 אלקיך בזרוב... (ד, ט)

זמן מתן תורתנו ביוה"כ

תענית (כו:) ביום חתונתו זה מתן תורה מפרש רש"י, יום הכפורים שניתנו בו לוחות אחרונות.

וצ"ב מכיון שהלוחות שלנו הם דוקא לוחות אחרונות שהלא הראשונות נשתברו, מדוע אין חוגגים זמן מתן תורתנו ביוה"כ.

ונר' עפ"י הרמב"ם פ"ח מיסודי התורה וז"ל, משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה... וכמה האמינו בו במעמד הר סיני, שענינו ראו ולא זר... האש והקולות והלפידים... ואנו שומעים משה לך אמור להם כך וכך... ומנין שמעמד הר סיני לברו הוא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי שנאמר הנה אנכי בא אליך בעב הענן כעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם... ע"כ, נמצא למד מכ"ז שהיו זקוקים לפרסום והוכחה שמשה אמת ותורתו אמת, וזה לא נתקיים בלוחות שניות שניתנו בצניעא. המאורע של הקריאה בפרהסיא לבעבור ישמע העם היתה כו' סיון.

ולבן נקראת זמן מ"ת ולא קבלת תורתנו, כי ההוכחה שהתורה נתנה מפי הקב"ה נתקיימה מצד הנותן כאש ובקולות ובלפידים, ולא מצד המקבל, וכן משמע מרמב"ן (דברים ד'), על קרא רק השמר וגו' פן תשכח את הדברים... שחוץ ממה שנוהרו על שמירת החוקים והמשפטים לעשותם, חזר ואמר רק אני מזהירך מאוד להשמר ולשמור עצמך מאד מאד לזכור מאין באו אליך המצות שלא תשכח מעמד הר סיני... הקולות והלפידים, את כבודו ואת גדלו... ותודיע כל הדברים אשר ראו עיניך במעמד הנכבד ההוא, לבניך ולבני בניך עד עולם, עיי"ש כל דבריו. ואח"כ כתב (כרמב"ם בפ"ח מ"סוה"ת), והתועלת במצוה הזאת גדולה מאד, שאם היו דברי תורה באים אלינו מפי משה בלבד אעפ"י שנבואתו נתאמתה באותות ובמופתים אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום ויצוינו בהיפוך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת יכנס ספק בלב האנשים, אבל כשמגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו

לוחות ראשונות לא ניתנו בחשאי

עם דברי הרמב"ם והרמב"ן מיושב ק' הגאון ר' מאיר שפירא ז"ל על הא דאיתא לוחות ראשונות שנתנו בפרהסיא בקולות וברקים נשתברו לוחות אחרונות שנתנו בחשאי לא נשתברו. והק' א"כ למה לא נתנו תיכף הלוחות הראשונות בצנעה. וע"כ שהגם שלגבי ברכה הוי סמוי מן העין מעלה מ"מ לגבי הגלוי הגדול של אמיתות התורה ונבואת משה רבינו הרי חסרון היא ומתקיימת דוקא באש וקולות ולפידים, שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר.

ובן צריכים לפרש על הא דכתיב בסוף פ' בשא "ובכא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת...", פירש"י כמו מתדבר, כבודו של מעלה לומר כן, מדבר בינו לבין עצמו ומשה שומע מאליו. ולמה לא כתיב כזה בפ' יתרו על הפסוק וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר, אנכי וכו'. וע"כ ששם היתה הדבור צריך להיות בגלוי בדוקא להראות אמיתת נבואת משה רבינו, כמו שכתב הרמב"ם, "אנו שומעים משה משה לך אמור להם כך וכך...", משא"כ באהל מועד היה בא הדבור אל משה לכד ובצנעה, כמו שפרש"י בפסוק לפני זה "משה בא אל אהל מועד ושם שומע את הקול הבא מעל הכפרת מבין שני הכרובים, הקול יוצא מן השמים לבין שני הכרובים ומשם יצא לאהל מועד". ובפסוק שלאח"ז פרש"י "כשמגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל".

"מדרב" כינו לבין עצמו" שייך כשהמכוון להתודעות באופן צנוע, אבל כשהמכוון לגלות בפרהסיא בקולות וברקים לעיני כל, אז כבודו של מעלה הוא לדבר לכל ולא לעצמו.

מכיל מפרט 113

נתיב הצניעות

פרק א

יש אל החמרי מדרגה שפלה נגלית כמו שבארנו דבר זה בכמה מקומות. ואם כך הוא שיהיה נוהג צניעות עם התורה, כ"ש וק"ו בשאר דברי שכאשר לא יהיה נוהג יש גנות וחרפה ודאי צדיק שיהיה נוהג בצניעות:

ובפרק לולב וערבה (סוכה מ"ט, ב') דרש רבא מאי דכתיב מה יפו פעמיך בנעלים חמוקי ירכיך למה נמשלו דברי תורה לירך לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר והיינו דאמר ר' אלעזר מאי דכתיב הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלהיך עשות משפט זה הדין ואהבת חסד זו גמילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זה הכנסת כלה והלויית המת והלא דברים קל וחומר ומה דברים שדרכן לעשות בפרהסיא אמרה תורה והצנע לכת עם אלהיך קל וחומר דברים שדרכן לעשות בצנעא. פירוש דבר זה כי ראוי שתהיה לתורה מדרגה הפנימית העליונה כמו שהתבאר זה, ולפיכך אין ראוי שיהיה האדם נוהג בדברי תורה רק כפי מעלתה שהיא נסתרת, וינהג בה מנהג צניעות כמו שראוי לתורה שיש לה מדרגה נסתרת ולא ינהג בתורה מנהג הגלוי היוצא מן הצניעות. ומביא ראיה מהא דאמר ר"א מה ה' דורש ממך וכו', פי' ג' דברים זכר הכתוב, האחד הוא החסד הגמור עשות חסד, והפכו לעשות משפט דכתיב ועשות משפט ודבר זה הוא הפך החסד, ואח"כ זכר המדה שהיא ממוצעת בין החסד ובין הרחמים. שאינו חסד גמור ואינו דין גמור כמו הכנסת כלה לחופה. שמצד מה הוא משפט שאם תלך בעצמה ולא יכניסו אותה אחרים היה זה גנאי ואין ראוי שיהיה גנאי נמצא. ומצד מה הוא חסד שאין חיב עליו לעשות, וכן הלכות

בספר משלי (י"א) בא זדון ויבא קלון ואת צנועים חכמה, שלמה המלך רצה לומר כי עם הזדון דהיינו מי שאינו צנוע והוא נקרא זדון שאין לו בושא להיות מתפעל מן הבריות וזה נקרא זדון לב, וכאשר האדם הוא כך בא קלון וחרפה אליו, כפי מדתו אשר נמשך אחריו שגורא רחוק מן הכבוד ולפיכך ויבא קלון, ואת צנועים חכמה כי מי שהוא בצניעות נמשך אחריו החכמה, כי החכמה ראוי לה הצניעות:

ובמדרש (ילקוט משלי תתק"ל) חכמות בחוץ תרונה שאל ר' שמואל בר נחמני את רבי יונתן בן אליעזר. שהיה עומד בשוק אמר ליה שנת לי פרק אחד אמר ליה לך לבית התלמוד ואשנה אותך אמר ליה לא למדתני חכמות בחוץ תרונה אמר ליה אם קרית לא שנית בחוצה של תורה המרגלית היכן היא נמכרת בדנות כך התור' ברחובות תתן קולה במקום שמרחיבין אותה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. וכן בגמ' א במ"ק (ט"ו) פעם אחת גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק מאי דריש חמוקי ירכיך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר והא כתיב חכמות בחוץ תרונה כדרכא דאמר כל העוסק בתורה מבפנים תורה מכרזת עליו בשוק והא כתיב לא מראש בסתר דברתי. והוא ביומא דכלה. והטעם בכל זה כי החכמה בעצמה היא צנועה ונסתרת ואין החכמה בנגלה, ולפיכך כמו שהיא החכמה בעצמה כך ינהג עם החכמה שילמד בצניעות דהיינו בסתר. וזה שאמר כאן ג"כ ואת צנועים חכמה דהיינו מי שכל מעשיו בצניעות ובנסתר נמשך אחריו החכמה שהיא צנועה ונסתר, אבל מי שכל מעשיו בבלתי צניעות זה הוא גשמי ואין ראוי אליו החכמה, שכמו שיש אל החכמה מעלה עליונה נסתרת כך

אינו דבר גדול רק בשביל כי האוון הוא צורת האדם שאף זה נחשב קלקול אל הצורה, ולכך אל ישמיע אל האוון דברים בטלים שיהיה נשמר מן הקלקול בעבור שהוא הפתח והוא התחלה. ואף כי בארנו במקום אחר כי השכל הוא צורה לאדם, בודאי כן הוא, אבל האדם הוא כמו כלי קבול שהוא מקבל השכל וכאשר אינו כלי קבול כאשר הוא חרש שאינו בטל ממנו צורתו, כמו הכלי כאשר הוא גולם שאין לו בית קבול

אין לו צורת הכלי ואינו נחשב כלי, לכך נחשב השמיעה צורת האדם מצד זה, ולכך החרש והשוטה שניהם אינם אדם, השוטה מצד השכל בעצמו, והחרש כאשר אינו מקבל, כמו דמיון הבית כאשר אין לו פתח ואינו מקבל האדם אין לו צורת הבית כלל שהרי חסר הוא שאינו מקבל דבר, וכאשר יש לו פתח רק שהוא חרב מבלי שיושב שם אדם ג"כ בטל הימנו צורתו כי הבית הוא לקבל האדם, ואי אפשר לפרש יותר:

נתיבות

נתיב הצניעות פרק א

עולם

קה

המת בצד מה הוא חסד שאינו דין ומצד מה הוא דין שאם אין מלוה המת הוא בזיון אליו, ודבר זה הוא ממוצע בין החסד שהוא חסד גמור ובין הדבר שהוא משפט גמור, וכבר התבאר זה במקום אחר. ואומר הכתוב שהקב"ה מבקש מן האדם שידבק באלו ג' מדות שהוא החסד הגמור, וידבק במשפט הגמור, וידבק במדה הממוצע בין המשפט ובין החסד, ובוה ידבק בכל חלקי המדות כמו שהתבאר בנתיב האמונה. וקרא הכתוב הכנסת כלה והלוית המת והצנע לכת עם אלהיך, כי הצניעות הוא הכבוד בעצמו וכאלו אמר הכתוב שידבק בצניעות שהוא הכבוד דהיינו להכניס חתן וכלה לחופה ויהיה מלוה את המת וזה צניעות וכבוד. ואין לפרש על צניעות עצמו שיהיה נוהג בצניעות שזה אינו דומה אל עשות חסד ומשפט, רק ר"ל שיהיה עושה צניעות וכבוד לאחרים דהיינו הכנסת כלה והלוית המת. ומעתה למדנו קל וחומר ומה דברים שדרכן לעשות בפרהסיא כמו הכנסת כלה והלוית המת אמרה תורה שיהיה בצניעות והוא כבוד המת, כי כאשר בני אדם מכניסים החתן והכלה ומלווין את המת דבר זה הוא צניעות שבני אדם המכניסים הכלה בתוכם נסתרת והוא דרך כבוד, וכן המת נסתר בתוך בני אדם המלוים כך יראה פירושו, וק"ו שאר דברים שיש לעשות בצנעה שאם לא יעשה אותם דרך צניעות יהיה גנאי ואין להאריך יותר:

בפרק המוצא (עירובין ק' ב') אמר רבי יוחנן אלמלי לא נתנה תורה לישראל למדנו צניעות מתחול וגול מנמלה ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול שמפייס ואחר כך בועל מאי קאמר לה זיגא וביננא לך כו' ע"כ. בא לבאר כי נמצאו איזה דברים טובים אפי' בב"ח שאינם מדברים לפי טבעם, שתוכל לדעת כי איזה דברים ומדות טובות הם טבעיים לפי סדר העולם ראוי שיהיו והרי נמצאו אצל ב"ח, והאדם שאינו שומר המדות הטובות אלו הוא יותר גרוע מן ב"ח שהרי ימצא מדות טובות אלו אף בב"ח, כי הב"ח יש מהם שיש להם דביקות בשלימות מה. לא כמו שיש אומרים כי זול בשביל כך הוא רע שאם לא כן איש את רעהו חיים בלעו, וכן הצניעות אינו רק כשביל כבוד בלבד, וכן העריות אינו רק ניוסם שלא ירגיל האדם עצמו בזנות, שאין הדבר

כך כלל שאם כן לא היה ראוי שיהיה נמצאים דברים אלו בבעלי חיים. אבל הדברים הרעים הם יוצאים מן היושר והאמת בעצמו, ולפיכך נמצאו בבעלי חיים גם כן שכל אחד דבק במדה מיחודת, ואלו ארבע דברים יש להבין מאוד דהיינו עריות גול צניעות דרך ארץ וכך הוא סדר שלהם כאשר תבין. דברי חכמה, רק שזכרם כך מפני שהתחיל לומר אלמלי לא נתנה תורה וכו' והצניעות קרוב אל התורה כמו שהתבאר. ומפני כי אלו ד' דברים הם מחולקים בעניניהם לכך תמצא אותם בד' מיני בעלי חיים, וזה שאמר כי למדנו צניעות מתחול שאין החתול עושה צרכיו בפני בני אדם גם הוא מכסה צואתו, והנמלה אינו גוזלת מה שהוא לאחר, ומהו תדע כי הגול הוא יוצא מן היושר בעצמו שהרי תמצא דבר זה בבעלי חיים, וכן עריות שהם שלמות הגוף תמצא ביונה, ודרך ארץ הוא דבר רביעי שהוא שייך לאדם במה שהוא אדם שיש לנהוג דרך ארץ ולכך אמר שזה נמצא ג"כ בתרנגול שנקרא גבר שמפייס ואח"כ בועל ודבר זה דרך ארץ הוא. ומה שאמר דאמר לה התרנגול שרוצה לקנות לה סרביל דמטי עד ארעא, בודאי ד"ו אין שייך בב"ח אבל הסרביל הזה הוא האהבה לפרוס כנפיו עליה כמו התרנגולת שפורסת כנפיה על אפרוחיה והוא הזיגא דובין לה כאשר פורס כנפיו עד למטה, ואחר ששמש עמה שאן לו עוד כת התשמיש, לכך הוא כופף ראשו ואין לו הכת לפריסת כנפיו בשביל חולשת התשמיש וזהו בטבע. והתבאר לך בביאור לגמרי כי המדות אינם בהסכמה מבני אדם כמו שחשבו קצת בני אדם, אבל המדות הרעות הם רעות בעצמם והמדות הטובות הם טובות בעצמם, ולפיכך נמצאו קצתם בקצת ב"ח בטבע והבן זה היטב:

ובפרק הירואה (ברכות ס"ב, ב') ואמר להרגך ותחס עליך ואמר ואמרתי מב"ל ותחס וחסתי מב"ל אמר ר"א אמר לו דוד לשאול מן התורה היה מותר להרגך מאי טעמא רודך אתה התורה אמרה בא להרגך השכם להרגו אלא צניעות שהיה בך היא חסה עליך ומאי צניעות היתה בו בשאול דכתיב ויבא אל גדרות הצאן אל הדרך ושם מערה תנא גדר לפנים מגדר ומערה לפנים ממערה, להסך אמר ר"א מלמד שסיכך

עצמו כסוכה. התבאר לך הדברים אשר אמרנו כי מה ענין הצניעות שהיה חסה עליו שלא להרגו, אבל הדברים כי הצניעות מפני שהוא צניעות ראוי אליו הסתירה ביותר וכמו שמפורש אח"כ, כי כאשר היה בא לעשות צרכיו היה נכנס מערה לפנים ממערה וגדר לפנים מגדר להסתיר עצמו להיות צנוע מבני אדם, וכמו שהוא היה עושה דבריו בצניעות מערה לפנים ממערה, לכך כאשר בא אדם לשלוט בו היה נסתר וצנוע ממנו עד שלא היה יכול לשלוט בו. ודבר זה נודע מענין הצניעות שכל ענינו הסתר ואינו נגלה בחוץ רק כל מעשיו בהסתר ובצניעות ולפיכך היה נסתר גם כן בשמירה עד שלא היו שולטין בו. ודבר זה מבואר:

ובמסכת מגילה (י"ג, ב') אמר רב חמא מאי דכתיב לא יגרע מצדיק עינו בשכר צניעות שהיה ברחל זכתה ויצא ממנה שאול ובשכר צניעות שהיה בשאול זכה ויצאה ממנו אסתר כי מטא ההוא יומא ועאיל ליה ללאה אמרה רחל השתא מכספא אחתאי מיד אותן סימנין שנתן יעקב לרחל מסרתן רחל ללאה דהיינו דכתיב ויהי בבוקר והנה היא לאה מכלל דעד השתא לא הוה ידע לפיכך זכתה ויצא ממנה שאול ומאי צניעותא דשאול דכתיב ויאמר שאול אל דודו הגד הגיד לנו כי נמצאו האתונות ואת דבר חמלוכה לא הגיד לו אשר אמר שמאל ולפיכך זכה ויצאה ממנו אסתר ואסתר מאי היא דכתיב אין אסתר מגדת מולדתא ואת עמה. דע כי ראויה היתה רחל לצניעות מפני כי רחל היתה הקטנה והיא יצאה אחרונה אל הגלוי שהרי נולדה באחרונה, וכל אשר יוצא אחרונה אל הגלוי הוא דבר צניעות כי הוא נסתר ביותר וזהו הצניעות. וכן תמצא בבנות לוט בצעירה שקראת בן זמי וזה דרך צניעות, לא כמו הבכירה שקראה מאוב ופרסמה הדבר וזהו בלתי צניעות, ומהו תבין כי הצעירה מוכנת לצניעות כי היא יצאה אחרונה אל הגלוי להיות נמצא בעולם ולכן זרעה פנימית בצניעות. ולא תמצא בכל המדות שהדומה יוליד הדומה כמו שתמצא אצל הצניעות שהצנוע מוליד צנוע, ודבר זה כי הזרע נמשך ממקום צנוע פנימי, ולפיכך כאשר האב או האם יש בו צניעות נמשך הזרע ממקום צנוע נסתר לגמרי, ולכך אמר בשכר

צניעות של רחל יצא שאול שהיה צנוע ובשכר צניעות של שאול יצאה אסתר שהיתה צנועה: **ובמסכת יומא בפרק הוציאו לו (מ"ו, א')** ת"ר שבעה בנים היה לה לקמחית וכלן שמשו בכהונה גדולה אמרו לה חכמים מה עשית שזכית לכך א"ל מימי לא ראו קורות ביתי קלעי שערי אמרו לה הרבה נשים עשו כן ולא הועילו. ודברים אלו תבין מן הדברים אשר אמרנו, כי הצניעות בפרט מביא זרע פנימי נסתר קדוש שהוא משמש לפני ולפנים בכהונה גדולה במקום שאין ראוי לאהר להיות נכנס לפני ולפנים למקום קדוש, וראוי אל זה בפרט הצניעות שיוכה לזרע קדוש כמו זה, כמו שאמרנו והבן זה:

ובבבא בתרא בפרק י"ב (קכ"ו, א') אמר ר' יונתן ראויה היתה בכורה לצאת מרחל דכתיב אלה תולדות יעקב יוסף אלא שקדמתה לאה ברחמים ומתוך צניעות שהיתה בה ברחל החזירה הקב"ה לה מאי קדמה לאה ברחמים דכתי' ועיני לאה רכות מאי רכות אילימא רכות ממש אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב בגנות הצדיקים דבר הכתוב אלא אמר ר"א שמתנותיה ארוכות ארוכה בכהונה ארוכה בלויה ארוכה במלכות רבא אמר לעולם רכות ממש ולא גנאי הוא לה אלא שבח הוא לה שהיתה שומעת בני אדם שהיו אומרים ב' בגים יש לה לרבקה ב' בנות יש לו ללבן גדולה וגדול וקטנה לקטן היתה יושבת בפרשת דרכים ושואלת גדול מה מעשיו אמרו איש יודע ציד קטן מה מעשיו אמרו איש תם יושב אהלים היתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה והיינו דכתיב וירא ה' כי שנואה לאה מאי שנואה אילימא שנואה ממש אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב בגנות הצדיקים הכתוב מדבר אלא מאי שנואה ששנואין מעשי עשו בעיניה מיד ויפתח ה' את רחמה. וביאור דבר זה, כי רחל היתה ראויה לצאת ממנה הבכור מצד שהיא עקרת הבית של יעקב, ומאחר שהיא עקרת הבית של יעקב גם כן ראויה להוציא הבכורה מרחל אלא דקדמתיה לאה ברחמים, ויש לך לדעת כי האדם אשר הוא מוכן לדבר שאינו טוב הוא בעל דאגה מבקש תמיד רחמים, ומפני כי היתה לאה ראויה לעשו היתה בעלת דאגה, ואף כי לאה לא ידעה דבר זה מ"מ מול שלה

ידע זה ומזלה היה בוכה, ולכן היה עיני לאה ג"כ רכות היתה מבקשת רחמים שיתן השמי לה זיווג הגון, ולפיכך מצד הרחמים הגיע לאה אל זה שנתן לה הבכורה, ובשביל הצניעות שהיתה ברחל, שמעלת הצניעות שהורע בא ממקום פנימי נסתר קדוש ולפיכך ראויה היתה רחל לבכור שהבכור יש לו מעלת הורע שהוא קודש. ותבין כי רחל שהיתה צנועה וכתה לבכור יוסף והוא נתברך עלי עין שאין העין שולט, גם נתברך בברכת וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים אין העין שולט בהם אף זרעו של יוסף אין העין שולט בהם, וכל זה בשכר צניעות שהיה ברחל, ודברים אלו מופלגים ועמוקים בחכמה מאוד; ובמסכת שבועות (י"ה, ב') אמר רבי בנימין בר יפת, כל מי שמקדש את עצמו בשעת תשמיש הויין לו בנים זכרים שנאמר התקדשתם והייתם קדושים וסמוך ליה אשה כי תוריע וילדה זכר. ביאור זה כי מי שמקדש עצמו בעת תשמיש, כי פעל זה הוא מעשי חמרי כאשר אינו בקדושה, ואם מקדש עצמו בצניעות אינו נחשב חמרי כי הצניעות היא קדושה. ולפיכך ראוי שיהיו בניו זכרים כי הנקבה היא חמרית כמו שנתבאר פעמים הרבה ואילו הזכר הוא כמו צורה נבדל מן החמרי, ומי שמקדש עצמו בצניעות בשעת תשמיש בזה הוא נבדל מן החמרי לכן בניו זכרים, ודבר זה מבואר כי הבלתי צניעות

הוא מעשה בהמה המרי. ועוד ראוי שיהיו בניו זכרים, כי הזכר מעלת מדריגתו נסתר וצנוע ביותר ומפני כך כאשר צנוע בדרכיו ואז הוא מגיע עד המדריגה הנסגרת אשר בא משם הזכר, כי הזכר בא ממדריגה נסגרת עליונה, אבל האשה לפי שפלתה אינה באה ממקום נסתר עליון, ולכן זכר בגמטריא ברכ"ה וכל ברכה הוא בסמוי ובנסתר מן העין, אבל הנקבה הפך זה שלשון נקבה כמו ויקב את השם שהוא קללה הוא לשון נקבה שכרך עלי ואתנה, שהוא לשון מפורש שהמפורש אינו טמוי ולכן הוא לשון קללה גם כן. ומפני כך אמרו (קידושין מ"ט, ב') עשרה קבין שיחה ירדו לעולם ט' נטלו נשים, וכל זה מפני שהדבור מוציא הכל אל הגלוי, וזה שייך באשה שאין לה מעלה העליונה הנסגרת. ועוד אמרו (ב"ר פ"ח) על האשה שלא תהא יצאנית הזכר כובש אותה שלא תהא יצאנית וכבשה מלמד שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית, וכל זה מפני שהאשה יש לה מדריגה פחותה קרובה אל הגלוי והזכר שהוא כמו צורה יש לו מעלה געלמת יותר ולכן הזכר שהוא כמו צורה כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית, וזה אמרם כל שמקדש עצמו בשעת תשמיש הוויין לו בנים זכרים, ודבר זה עוד התבאר בנתיב הפרישות כי גם דבר זה פרישות הוא כאשר האדם עושה דרכיו בצניעות ולא כמו שאר בהמה: L

פרק ב

במסכת כתובות (ה', ב') מאי דכתיב ויתד תהיה לך על אוניך אל תקרי אוניך אלא אוניך שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעו באוניו והיינו דאמר רבי אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם דומה ליתדות מאי טעמא אי לימא משום דמחלקן כל חדא וחדא למילתיה עבידא דאמר מר זו זרת זו קמיצה זו אמה זו אצבע זו גודל אלא מה טעם משופעות כיתידות שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באוניו תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה אוני כולה קשה והאליה רכה שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכו. ת"ר אל ישמע אדם לאוניו דברים בטלים מפני שהם נכונים תחלה לאיברים. ביאור דבר זה אם היה בריאת האדם כאשר ישמע דבר שאינו הגון הוא מקבל אותו דבר, היה נברא האדם חסר שהרי אוני של אדם פתוחה נבראת ואי אפשר שלא ישמע האדם דבר שאינו הגון, והרי הוא מקבל דבר רע וכל אשר מקבל דבר הוא נשאר אצלו, ואינו דומה אם רואה רציחה ושאר דברים אשר הם דעים אין שייך בזה קבלה, אבל השמיעה היא קבלה וכמו שתרגם אונקלוס על כל שמיעה קבלה ולכן היה זה חסרון באדם.

וגם העין יש לו כסוי שיכול להעצים עיניו, כי האדם ראוי להיות נברא בשלימות מבלי חסרון וד"ו נחשב חסרון, כמו שאלו נברא האדם חסר אבר שהיה נחשב חסרון, וכך הי' נחשב חסרון גדול באדם אם היה נברא האדם עד כי צריך לקבל מה שאינו ראוי לקבל, ולפיכך אמר שאינו כך שבריאת האדם אינו חסר כלל אבל נברא בשלימות הגמור, שלכן נברא אצבעות שלו משופעות כיתידות לאטום אונן כשישמע דבר שאינו הגון, וכן אליה של אדם נברא רכה שאם ישמע דבר שאינו הגון ישישים האליה בתוכו לסגור אוננו, ואל יקשה לך למה לי שני דברים, כי אין זה קשיא שאין ראוי שישים אצבעו לתוך האוון כי יד לאוון מחרשת, ולפיכך יש להשיים האליה בתוכו ואח"כ ישים עליו האצבע, ואל יקשה למה האוון נברא יותר פתוח משאר כל האיברים ולמה לא נברא כמו העין שיש לו כסוי, הן באמת דבר זה דבר עמוק ומפלג ביצירה, וזה כי האדם אשר הוא חרש אינו אדם שהרי החרש שוטה וקטן אינם נחשבים אדם ודבר זה בארנו למעלה,

כי האדם נחשב כמו כלי והכלי שאין לו בית קבול אינו נחשב כלי כלל רק הוא כמו גולם כלי עץ, ולפיכך החרש שאינו שומע ואינו מקבל הדברים אין לו בית קבול והוא נחשב כמו גולם כלי עץ, ולפיכך בריאת האדם פתוחה כמו כלי שיש לו בית קבול פתוח, ולפיכך נקרא השומע פקח, והסתימה הוא מצד אחד לא מצד האבר הזה ואם היה באבר עצמו סתימה לא היה נחשב האדם הזה פתוח כמו הכלי שיש עליו כסוי שאינו נחשב פתוח, ועתה נחשב האצבע שהוא כסוי לאוון כמו כסוי שיש לקדירה, שבשביל שיש כסוי לקדירה לא נתבטל ממנו שם כלי פתוח אבל אם היה הכסוי בעצמו היה מבטל הכסוי פתיחתו, ומעתה נברא האדם בשלימות לגמרי בלי חסרון כאשר ראוי האדם מצד עצמו להיות כלי קבול, וכן אמרו על האדם שהוא כלי ר"ל שהוא כלי קבול, וכך ראוי לאדם למי שיעד ויבין ענין האדם, ומה שאמר שאל ישמע לאונו דברים בטלים שהאוון נכווה תחלה לאיברים נתבאר לפני זה בנתיב השתיקה:

פרק ג

בפ"ק דפסחים (ג', א') אמר ריב"ל לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו שהרי עקם הכתוב ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנאמר מן הבהמה הטורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה, רב פפא אמר ט' כי יהיה בך איש אשר לא יהיה טהור מקרה לילה, רבינא אמר עשרה וי"ז דוטהור רב אחא בר יעקב אמר, שש עשרה שנאמר כי אמר מקרה הוא בלתי טהור הוא כי לא טהור הוא, תנא דבי רבי ישמעאל לעולם יספר אדם בלשון נקיה שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב ואומר ותבחר לשון ערומים ואומר ודעת שפתי ברור מללו, מאי ואומר וכ"ת ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן לא ת"ש ותבחר לשון ערומים וכי תימא ה"מ בדרבנן אבל במילי דעלמא לא תא שמע ודעת שפתי ברור מללו ע"כ, ביאור ענין זה כי הטוב הוא הפך הרע והשלימות הפך החסרון המעלה הוא הפך הפחיתות,

ההפכים מתרחקים זה מזה מה שאפשר להם להתרחק בתכלית הרחוק, ולפיכך כאשר לא יוציא אדם דבר מגונה מפיו, הוא בודאי התרחקות הגנאי והתעוב מן האדם, וכאשר צייתה התורה הרחקת ע"ז אמרה (שמות כ"ג) לא ישמע על פיך אף אם אינו רוצה וחפץ ח"ו לעבוד ע"ז אמרה שיש להרחיק אוהת מן השפה ומן הלשון, לכך אמר שאל יוציא דבר מגונה מפיו, ואמר שעיקם ח' אותיות כדי להרחיק דבר מגונה, אבל ט' לא צריך מפני שמספר ט' הוא מספר חשוב במה שכל מספר פרטים לא יעלו רק עד ט' והוא השלמת מספר פרטי, ולא שייך בזה עיקם כי לשון עיקם משמע תוספת ועקימה, אבל מספר ט' הוא מספר חשוב בפני עצמו ולא נקרא עקימה ולכן עד ח' עיקם ולא ט', והוסיף רב פפא אף ט' עיקם אבל לא מספר עשרה, מפני שעשרה בודאי אינו נקרא עקימה לפי שמספר עשרה הוא

האחרון בניכם אשר יקומו מאחריכם והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה וראו את-מכות הארץ ההוא ואת-תחלואיה אשר-חלה יהוה בה: כב גפרית ומלח שרפה כל-ארצה לא תזרע ולא תצמח ולא יעלה בה פלעשב כמהפכת סדם ועמרה אדמה כתוב וצבאים קרי וצבאים אשר הפך יהוה באפו ובחמתו: כג ואמרו כל-הגוים על-מה עשה יהוה בכה לארץ הזאת מה חרי האף הגדול הזה: כד ואמרו על אשר עזבו את-ברית יהוה אלהי אבתם אשר ברת עמם בהוציאם אתם

בניכון די יקומון מבתריכון ובר עממין די יתי מארעא רחיקא ויחזון ית מחתא דארעא ההיא וית פרעהא די אמרע יי בה: כב גפרתא ומלחא יקידת כל ארעה לא תזרע ולא תצמח ולא יסק בה כל עסבא כמהפכתא דסדם ועמרה אדמה וצבאים די הפך יי ברזזה ובחמתה: כג ויימרון כל עממין על מה עבד יי ברזן דארעא תרא מא תקוף רגזא רבא הרין: כד ויימרון על דשבקו ית קמא ריי אלהא דאברהם הרין די נזר עמהון באפקותה יתהון מארעא

אור החיים

הכתוב הוא על זה הדרך ונאמר הדור האחרון שהם בניכם, והולך לפרט^(מ) לפי שיש דורות מהאומות, ולא הוא בלבד אמר אלא גם הנכרי אשר יבא וגו' פירוש נכרי הסמוך וגם הבא מארץ רחוקה, וכאילו אמר ואשר יבא וגו', וראו פירוש הנכרים ההם קרוב ורחוק^(נ) את מכות הארץ וגו', ואמרו כל הגוים גם הם נוסף על מאמר הדור האחרון בניכם וגו' על מה עשה וגו', והזכיר וראו נכרים ולא דבור האחרון בניכם, לפי שאלו מלויים הם במחוז ישראל ורואים הנעשה ולא הולך לומר צו וראו^(ס), ואמרו כל הגוים^(ט) יודיע הכתוב כי הרואים יגידו

אור בהיר

מזה) פי לא די לומר הדור האחרון, אלא הולך לפרט שהוא בניכם. (מ) פי ובה מיושב לרבינו, שאין מיעוט וראו נמשך אלא על הנכרי והוא לשון יחיד, למה אם כן אמר וראו לשון רבים, גם ואמרו כל הגוים לשון רבים. (נ) פי ואין מיעוט וראו נמשך על הדור האחרון, אלא על הנכרי, וזאת הוא^(ז) של והנכרי אין פירושו שגם הוא יאמר, אלא פירושו שגם הנכרי יראה ויאמר. (מח) פירוש ודקדק לומר כל הגוים הגם שלא אמר כן אלא וראו, וגם מיותר הוא שמדבר בגוים, ודי לומר ואמרו על מה עשה. (ט) מן פסוק כ"א ואמר הדור וגו' עד סוף הענין. (ב) הא לך ראיה שחזר לתחילת המאמר, שגם שם וגם כאן נאמר ללכת לעבוד: (גא) שאין עושה מרובה כ"כ.

מארץ מצרים: כה וילכו ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו להם אלהים אשר לא ידעום ולא חלק להם: כו ויחראף יהוה בארץ ההוא להביא עליה את כל-הקללה הכתובה בספר הזה: כז ויתשם יהוה מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם אל-ארץ אחרת כיום הזה: לח הנסתרת ליהוה אלהינו והנגלת לנו ולכלבנינו עד-עולם

דמצרים: כה וילכו ופליחו לטעות עממין וסגירו להון דחלן די לא ידעונו ולא אוטיבא להון: כו ותקף רגזא ריי בארעא ההיא לאותאה עליה ית כל קמיא דבתיכון בספרא הרין: כז וטלמרון יי מעל ארעהון ברזו ובחמתא ובחמיהון רגזו ואגלנו דארעא אחרי כיומא הרין: כח דמטמרון קדם יי אלהנא ודמגלנו קנא ודבננא עד עלם

רשי

(כה) לא ידעום. לא ידעו בהם גבורת אלהות^(לח): ולא חלק להם. לא נתנסו^(ל) לחלקם (ויצ"ע - פס"ו), ואונקלוס תרגם ולא חוטיבא להון, לא העיבו להם שום עובד^(מ), ולשון לא חלק, אותו אלוה שזכרו להם לא חלק להם שום נחלה ושום חלק: ויתשם ה'. כתרוננו ועלעלינו^(נ), וכן (ויצ"ע י"ד) הנני נחשם מעל אדמתם: (כח) הנסתרות לה' אלהינו. ואם

לקט בהיר

הזה"ש שייך על הנושא שהוא הספר: (לה) שאם עבדו אותם ודאי שידעום, והגם שאפשר היה לומר לא ידעום עד עתה, וכמו (לעיל י"ג ז') אשר לא ידעת אמה ואבותיך אבל מיעוט אלהים המיומר (שהיה לו לומר ויעבדו אלהים אחרים אשר לא ידעום) מכריח לומר שפירושו אלהים לא ידעום שלא ידעו בהם אלהות (וכן פירושו הרמב"ן ז"ל) ולא הכירו בהם שום כח וגבורה שראוי לעבוד אותם (ב"ב), וזוהי מזה הכרחו לומר כן, שאין צוה שום גנאי לעבוד אלהים חדש אם הוא באמת אלהים חו"ש (סה"ז), וזה נכון בעיני, שגם שם צ"י ראה צהכרה לומר כן אשר לא ידעת אמה ואבותיך, פירושו אדרבה שידעו אותה ואלע"כ רחוקה ומעב מחעבו אותה משום שלא ידעו בה שום גבורת אלהות, וזהו הגנאי שכתב שם רבינו שעזבת מה שמסר לך אבותיך שהוא גלל מוסרת ולא אלהים, ורבינו שלא פירשו שם, משום שפשוט הוא ואין צורך, וכאן אומרו משום שמונת נפש הכתוב אלהים לא ידעום וכמו שאמרנו בשם הרמב"ן הק', ופשוט שכן דעת האונקלוס באומרו דהלא די לא ידעונו (בד"א): (לד) ח"ל מדרש לקט טוב (פסיקתא זוטרתא) ולא חלק להם אבל לאומות העולם חלקם שנאמר (דבר' ד') אשר חלק ה' אותם לכל העמים עכ"ל, וא"כ יהיה פי' הכתוב ולא חלק (הקב"ה אותם) להם (לישראל), ועיין שם צ"י ואתמחן שמיאן רבינו לפרש כמשמעותו הפשוט שנתן הקב"ה את צבא השמים להאומות כדי לעבדם, אלא מפרשו צ"י פירושים אחרים (עי"ש) אשר לא שייכים כאן צמה שלפנינו, ואפשר שכוונת רבינו לפרשו כאן כמו שפירשו הרמב"ן הק' ולא חלקם ה' אלהי אבותם להם שלא נתן אותם שרים על ישראל כאשר שמש על האומות עכ"ל: (לז) מביא דעת האונקלוס, משום שלפי פירושו הראשון חסר מן הכתוב צ' מיעוט כנ"ל שהל"ל ולא חלק ה' אותם להם, והאונקלוס לבדו לא די לרבינו שהל"ל ולא "חלקו" להם בלשון רבים שהרי הכתוב מדבר מאלהים רבים וישתחו "להם" אשר לא "ידעום", לזה הביא דרך הראשון שמיצת חלק שייך על הקב"ה (מ"ל): (לח) פי ורקן והשליכן, וחסר הנו"ן שנכלע

אור החיים

כה. הנסתרות וגו' והנגלות. פירוש היא שהנסתרות לא יתחייבו בהם אבל הנגלות קיימו תשובת ישראל למשה, וקבלו עליהם הערבות, ואומרו ולבנינו עד עולם^(י)

אור בהיר

(גב) היל"ל למעלה לעברך צבתי ה' על הנגלות, ולא הולך לומר כל הפסוק הזה. (ג) וזוהי מדרכינו אין לו שחר לדבר זה, בניס

דברים ל נצבים שנ

והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחת יהוה אלהיך שמה; ושבבת עדיהוה אלהיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוה היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך; ושב יהוה אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקפצך מכל

לקט בהיר

א) שהוא פועל יוצא שפירושו השיב את אחרי, משא"כ שב פירושו שהוא בעצמו ישוב, וכן ושנמי שנות מואז ולא אמר והשנמי: ב) ולפי"ו פי"א, "אח" שנותק עם שנותך, וכן יהיה לפי דרך השני, וכל זאת לפרש ושב הראשון ששכח, אבל ושב וקפצך פירושו וחזור וקפצך, שכבר היית מקובץ בארץ הק' ואחר שיפיתך חוזר ויקפצך, וזוה אחי שפיר ב' פעמים ושב הראשון על השכינה הק' והשני על

אור החיים

והוא כי ישכיל בהעיונו מעשיו לפני ה' ב"ה הצרכה אשר תסוצצנו ועת אשר יסור מני אורח החיים הקללה אשר תצוהו וזמח ישכיל להשיב אל לבו, כי זולת מצות הצרכה שיהיה צה בעשותו לזנו יתברך לא ידויק סיבת הקללה שהוא לזד עוזבו את ה': והשבות אל לבבך. פירוש לזד שהרשעים לבצם עושה לזה אמר והשבות אל לבבך שניהם העושים. בדרך לא טוב, ואומרו בכל הגוים וגו' פירוש צכה טענת היותו גולה ויודח בכל הגוים. ויאמר לזכו ראה מה גרמו מעשי הרעים וידע כי רע ומר עוזבו את ה', והוא אומר והשבות אל לבבך בעטנת כל הגוים אשר הדיחך ה'

אור בהיר

ב) מה ענין צכה וקללה לבא, העיקר שצא להשיעו צפרשה זו הוא ענין הששובה, שגם אחר שיטחא אס ישוב ה' מקבלו. א) שזה תשובה מעולה, שנחשור מעצמו בלי יסורין והכרת. ב) והחלוקה ראשונה נשמע מכאן כל שכן. ג) ולא אמר מה ישוב אל לבו. ד) פי"ו כי מיצא לבבך הוא לשון רבים, ועמה ב' הלצות עושים, וזרין לעשות תשובה צין לזד ימין צין לזד שמאל. ה) ולחזרה אין לדבר זה שחר, שהי"ל בארץ הגוים. ו) והיה הפירוש צ"ח של כל עם, כלומר יצא בתשובה אל לבו עם טענת כל הגוים, כלומר אשר הדיחך בכל הגוים, לא

אונקלוס

יהיית קדמך ותתוב לך בך עממיא די אנך? אלהיך? תתמו: ב ותתוב לדתתא די אלהיך ותקבל למימרה ככל די אנא מפקדך יומא דין את ובניך בך לך ובך נפשך; ג ויתוב יי אלהיך ית שבי נקותה וירחם עך

רש"י

עליהם את השבעה צבר גרוים וצבר עיבל ונעשו ערבים זה לזה (סנה"מ"ג): ג) ושב ה' אלהיך את שבותך. היה לו לכתוב והשיב את שבותך רבותינו למדו מכאן כזיכול שהשכינה שרויה עם ישראל בצרת גלותם וכשנגאלים הקטיב גאולה לעלמנו* שהוא ישוב עמוהם (מגילה כ"ט), ועוד יש לומר שגדול שינוי נוסחאות בעצמו.

שמו דברים כט ל נצבים אונקלוס

לעשות את כל דברי התורה הזאת: רביעי שני כשהן מחוברין ל א והיה כייבאו עליך כל דברי האלה הברכה

לקט בהיר

כמשפטו מהמת קישוי המצטא (ראב"ע): טל ר"ל כל זאת חסר מן הכמוצ ונשאר צכה ומזון מעצמו (רא"ם): ג) פירש"י הנקודה לימדך דהאי דכתיב הנגלות לנו ולבנינו לא עד הגה נהגה מדה זו אלא מלאן ואיך דכל נקודה למעט דרך לא עש את אחריס על עושין שנגלו עד שעברו את הירדן עכ"ל, ויש כאן י"א נקודות כנגד אותיות של י' ה' ו' ה' א' ל' ה' י' לומר שאף הנגלות לה' אלהינו (תוס'), וזו שיטת ר' נחמיה שם בסנהדרין, והש"ח כתב כאן מלאמי בשם מהר"ן וכבר כתבו קן המוס' שם בסנהדרין:

אור החיים

וכקללה נמשכת עם מאמר אשר נתתי לפניך שלאחריה, ולא הייתי יודע שחזר מאמר והיה גם על הקללה, עוד הנלתי ואראה מה נעמה חיבת הקודש אשר חצב אלהינו אותנו, הלא תראה כי צזכרון הצרכה הגיע אותה עלינו ואמר כי יצאו עליך הצרכה, וזכרון הקללה אמר והקללה אשר נתתי לפניך ולא עליך, ולטעם זה אמר אשר נתתי לפניך ולא אתה אלהי, גם אם היה אומר כי יצאו עליך הצרכה והקללה אשר נתתי לפניך הייתי מפרש מאמר אשר נתתי לפניך על שניהם, אבל מאומרו כל הדברים האלה גילה צזה יהור אשר נתתי לפניך שצא להבדיל צין הצרכה לקללה כמו שפירשתי, ולדרך זה אומר כל הדברים האלה חזר אל הצרכה האמורה בסמוך לה"י, ואל ירע צעיניך אומר הדברים לשון רבים

אור בהיר

עד עולם מאן דכר שמה. ג) פי"ו זה ודאי שלא די לומר הצרכה והקללה, שרואה לציין באיזה צרכה וקללה מדבר, והוא מה שאמר צפרשה זו וצפרשה תבוא, אבל למה לציין אוחו ב' פעמים, אי כל הדברים האלה, ובי אשר נתתי לפניך. ג) שעל ידי הרעה תחמרק עונותיו והוכשר לדבק באלקים חיים. ג) על כן הקדים לומר כל הדברים האלה שצבלו בו גם הקללה, ובהכרת אס כן לומר שהשמה חזר גם על הקללה. ג) שלפי דרך האי שכתבנו תימא שוארך לומר כל הדברים האלה, אבל מאחר שאמר זאת למה עוד סימן ב' אשר נתתי לפניך לציין באיזה צרכה וקללה מדבר. ג) והיה פירושו כל הדברים האלה כל הצרכות האלה.

ותערובות הס"א וגודל הנסיגות ועומדים בבחירה וכשנוכה לכבוש את הדרך לטובה נקרא הליכו"ת הלכו"ת) כנ"ל:

76 יא. אעתיק קצת ממה שכתבתי לידידי החו"ב נ"י. ע"ד ענין בחינת הצנע לכת שנוהגים כמה מהצדיקים האדמו"רים מפולין שברוסיא הנה עיין בדברינו בדברי תורה [מה"ק אות ה'] ובדרך משל נמרץ שם. כי לולא זאת לא מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש והוא כולו מוקשה מאוד איך ידחו כמה כתובים [תהלים כ"ו י"ב] במקהלים אברך ה' או נשם ק"ט ל' ובתוך רבים אהללנו, [נשם ס"ט ל"ח] אהללה שם א' בשיר ואגדלנו בתודה וגו' וכהנה וכהנה בכל הכתובים המורים על שבת העבודה להשם יתברך בפרסום רב ואיך ידחום בשביל סיפא דקרא אחד [מיכה ה'] אשר סותר לכאורה מרישא לסיפא כי עשות משפט (היינו כעין אהבת צדק ותשנא רשע ללחום מלחמות ה' ולשפוט בזה) ואהבת חסד (לעשות ולגמול עם זולתו) אינו הצנע לכת. ובע"כ הפירוש בזה כמו שביארנו בחיבורנו דברי תורה [מה"ק אות ה'] שם כי רק המותר ממה שאפשר להטמין ברמו וכונה כל שכשר להצניע ומצניעין כמותו שפיר כי על ידי זה שעובדים השם יתברך בגלוי לא יחשבו עוד שיש עוד בהצנע חוכמה פנימה ועל ידי זה יוכלו המשו"ייר להנחתנו בצינעא שלא ירגישו הני עבדי רשיעי, וכעין מ"ש בשם הה"ק זי"ע בעל באר מים חיים. הבוחר בשירי (השיריים של) זמרה היינו מה שאי אפשר עוד להצניע בתוך לבו ואבריו ועל ידי זה מוכרח לשורר ולזמר כמו השיריים אלו העוברים על הכלי שנתמלא כבר על כל גדותיו ולא יכול עוד להתאפק ולהחזיק בפנימיותו בזה בותר השם יתברך עכ"ד הקדוש הנ"ל ומזה גם כן נראה מעלת העובד בשירי זמרה כנ"ל ולא בהצנע לכת בלבד ובע"כ כדברינו הנ"ל [בד"ת מה"ק] ויש עוד להאריך בזה. וכבר נודע מ"ש בשם האר"י עה"כ [תהלים קמ"ה כ"א] תהלת ה' ידבר פי (כי השם יתברך הלא הוא יודע מחשבות ולמה צריכין להתפלל ולברך בפה הוא רק כד"י) ויברך כל בשר שם קדשו לעולם ועד (שיתעוררו גם אחרים היינו כל בשר באמור

כאן חובלך ח"ט אלצו שפ"ט
ב"מ באל"ג ולי"ה דק"ל ח"ט נקרא

תהלת ה' ויתעוררו גם הם להודות בקהל רב) ועל ידי הצנע לכת אי אפשר זה וכמוכ"ן. [ועיין בדברינו בחמשה מאמרות במאמר הקטנות אות מ"ד].

→ וכבר שמענו בשם קדוש אחד מדבר זי"ע ומובא בכתי"ק שם שלמה עה"ת לאאזמו"ר הקדוש זי"ע מפה"ק עה"כ [דברים כ"ח כ"ט] הנסתרות (מי שעובד להשם יתברך בדרך נסתר והצנע לכת. הוא מעלה) לה' אלקינו (שיוכלו על ידי זה לזוהר מפניות וגאות אמנם) והנגלות (מי שעובד להשם יתברך בדרך גלגה הוא מעלה יותר) לנו ולבנינו (שעל ידי זה יהיו בניו יראי ה' ולומדי תורתו כאשר רואים מנהג אביהם כן יעשו בנייהם) עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת (מה שאין כן מי שעובד בהצנע לכת לא יראו בניו ללמוד ממעשיו) כנזכר עכ"ד הנ"ל (וכבר מובא מזה גם בספר תפארת בנים עה"ת לאאמו"ר הקדוש זי"ע) וזו המעלה דרך העבודה הנגלה לנו ולבנינו עד עולם לדורותינו כנוכר. [ועיין לקמן בזה אות מ"ד ולעיל ד"ח מהדורא ב' אות קל"ב ולקמן אות כ"ד].

ואמרתיו בזה ע"ד הש"ס סנהדרין [דף נ"ב ע"א] א"ר אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא אפילו לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי מנא עי"ש ולכאורה קשה למה נדון לכף חוב את האב הצדיק שיש לו בנים רשעים ולקריות גם האב בשם רשע הלא כתיב [דברים כ"ד ט"ז] לא ימתו אבות על בנים ואולי אינו שומע בקולו גם כי הזכיתו וייסרו. אולם הארכת בעה"י כבר בזה בדרשותי כי אם נדון לכף זכות את האב ולומר כי הוא צדיק גם אם בניו רשעים הלא יבא מזה הירוס גדול לתוה"ק כפרט בדרך האחרון הזה בניהם אשר יקומו מאחריהם לא ימתו בהם. כיון שגם באופן כזה הוא נקרא צדיק [ובאמת הבל יפצה פיהם כי איך יצטרק האב שהוא אינו חייב ולא יוכל למחות בבנו הלא כבר המשיל בזה לאאזמו"ר הקדוש זי"ע מפה"ק (בעל שם שלמה כתי"י) באחד מדרשותיו כי אם יבא אליו הבן בחוזק יד באלים ויקח מאמתחתו או מאוצר הקאסע שלו עשרת אלפים ר"כ ביד חזקה או בודאי ימתה האב וירד עמו

והרעילו דבטחונם בלבד גם במחשבתן [כי לא יראו לנפשם שעל ידי זה יחשבו להם גם מחשבת עון אם הרהור כדבור או כמעשה כנ"ל]. מרוב צדקתם) בטחו ותפלטמו (פליטה והמלטה כתב המלבי"ם הפרש ביניהם כי "פליטה" היינו רק שבורח ממקום הסכנה ועל ידי זה ניצול אבל "המלטה" הוא הצלה גמורה ומוחלטת וז"ש כשבטחו גם במחשבה ותפלטמו) אליך זעקו (מכ"ש כשזעקו אליך בדיבור) ונמלטו (המלטה) שהוא הצלה גמורה ולא מקומית בלבד כנזכר) ואנכי תולעת ולא איש (והתולעת מניחין אותו לרחש על הארץ ואין עומדים לנגדו אבל עלי ישומו) הרפת אדם וכזוי עם (שמכוזין אותו כמו שאורבים שונאים לאדם גדול ולאיש נכבד ועוד יותר) כל רואי ילעיגו לי ופטריו בשפה וגו' (כמו שכתב המלבי"ם החילוק בין "לעגה" לשאר מלות ושמות כגון חרפה וכיוזי כי לעגה שמדברים ממנו וילעיגו לו בשפה וכמ"ש בזה ופטריו בשפה וגו') כל יום התנצל דוד מלכינו לפני השם יתברך מרוב ענותנותו האמתיות ואשר לבו הלל בקרבו מרוב צרותיו אשר חרפות רבים לו חיים לו ובבחינת עקבות משיח יעבדוהו וסבל בעדינו הוא יתברך שמו יתום ויחוש לגאלנו בקרוב בימינו **ג. ובמקום גדולים** אל תעמוהו [משלם כזה] ויל בדרך צחות קצת שזהו נאמר לרב וחכם העיר שיעמדוהו במקום שהיו שם לפניו גדולים חקרי לב גאונים וצדוקים ועל כן לא יהיה הוא חשוב כל כך כי יזכרו מעשי הראשונים הרבנים שלפניו בהפלגת תורתם ועבודתם וקשה למלאות מקומם מה שאין כן במקום שלא היו הרבנים שלפניו גדולים וצדוקים כל כך בתורה ועבודה: **ד. אה"י ולמה נמשלה תפלתן של צדוקים** כעתה מה עתה זה מהפך התבואה ממקום למקום כך תפלתן של צדוקים מהפכת מדותיו של הקב"ה ממדת רגזנות למדת רחמנות עכ"ל הגמרא ויבמות ס"ד ע"א וסוכה דף ע"א [ואין צורך להבין המשל מה שדמיו לעתה וגם באמרו

שהעתה מהפך התבואה ממקום למקום וז"ל הענין על פי מה שחקרו הראשונים דאין מועיל תפלה לשנות לטובה כגון רופא חולים וכיוצא הא הוי כשינוי רצון ח"ו אמנם תירצו שזהו בעצמו היה הרצון מקודם כשיתפללו או ישנה הגור הוי לטובה ואינו שינוי רצון וזהו בבחינת הקב"ה מתאוה לתפלתן של צדוקים ויבמות ס"ד ע"א] היינו מעיקרא כן היה רצונו אלא שנתעכב או שנגזר בתחלה ח"ו כדי שיתפללו הצדוקים ויתהפך לטובה וזהו רצוננו העיקרי מעיקרא והנה העתה מהפך התבואה בגורן ממקום למקום כדי שישלוט בה הרוח, אמנם כשלוקחים התבואה (ממקום למקום) על ידי העתה הוא זורקה למקום אחר ואח"כ מחזירה למקומה (כדי שביני לבני ישלוט בה הרוח) ונמצא כשלוקחה ממקומה בתחלה על ידי העתה והשליכה למקום האחר לא היה רצונו בכונה שתשאר במקום השני בקביעות רק שיחזור וישימנה (על ידי העתה) למקומה אח"כ וזהו שפיר המשל מהו העתה מתהפך התבואה בגורן ממקום למקום היינו על דעת שישבה למקומה אח"כ כבתחלה הכי נמי היה הרצון ודעתו יתברך שמו בתחלה שיהיה הישועה לטובה רק שגזר באופן אחר ח"ו לא בהחלט שישאר כן רק כדי שיתפללו ועל ידי התפלה ישיבו הדבר לטובה למקומה הראשון היינו רצון הקדום של הקב"ה כנזכר וזהו שמהפכת ממדת רוגז למדת רחמים ואינו שינוי רצון וכנזכר ולפי זה שפיר יתכן ומוכן סמיכות הני"ב מימרות דר"י יצחק (ביבמות שם) דקאמר מקודם א"ר יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדוקים (והיינו כסברת הראשונים מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן וכו' אינו שינוי רצון רק שהחזירו לרצון הקודם כבתחלה) וזהו דקאמר אח"כ ה' יצחק מה עתה זה מהפך התבואה בגורן ממקום למקום וכו' כמו שפירשנו שבא למקומו הראשון ברצונו הקדום יתברך שמו מפני שנתאוה לתפלתן וכו' **ה. הגידה** לך אדם מה טוב ומה ה' דוהש ממך כי אם עשות משפט →

דברי מהדורא קמא תורה

38 ט

וידרשו ליתן המפתחות מתיבת אוצרו הנזכר ויקחו משם את כל אשר לו
 (ואם לא יתן המפתחות יתרגוהו מיד) וגם בנסעו מביתו יוכלו הגנבים
 בתחבולותיהם לפתוח גם את תיבת ברזל של אוצרו ואם יטמון מעותיו
 במקום אחר טמון בארץ וכיוצא במקום שלא יחשבו הגנבים ושודדים או
 כאשר יפתחו בחזקה את תיבת האוצר הנ"ל ולא ימצא שם מאומה (או
 סך מועט מאוד) או יבינו תחבולותיו כי טמנו למעותיו במקום אחר
 ויתרגוהו חלילה בקנה רובה שבידם מיד ואין זה הטמנה הראויה להציל
 ממונו ואת נפשו אך זאת העצה היעוצה באשה יחזיקוהו לעשיר אדיר
 ודרך משל כשיש לו באמת חמש מאות אלפים זהובים (ואדם עשוי שלא
 להשביע ואין רוב הונו כ"כ בריוק ידוע) ע"כ יניח בתוך תיבת הקאס"ע
 קאסע"ן (דרך משל) שני מאות אלפים זהובים כדי שאם יפלו עליו
 בלילה שודדים כנ"ל יזכרו למסור מפתחותיו להם וכשיפתחו וימצאו סך
 רב הנזכר יקחוהו למלאות נפשם וילכו להם (ותהי נפשו לשלל והצלחה)
 ושאר רוב הונו יעשה שם בתוך התיבה הנזכר בתוך דופן או חומת ברזל
 שני דפנות של ברזל זה לפניו מזה עד שלא ירגישו שיש שם דופן בתוך
 דופן כך יעשה בזה האופן ויניח שם מעותיו רוב הונו ועל זה לא ירגישו
 בפרט הגנבים שימצאו סך והון רב יגלו דים גם בהגלה להם בפתח
 הקאסע ולא יעלה על דעתם יותר כנוצר. וזהו שכשר להצניע רוב הונו.
 ומה יעשה באופן אחר הלא אין אופן ראוי וזאת זה להצניע מעותיו
 בתחבולה הנזכרת.

כך הוא בדברי תורה ודרכי עבודת ה' מוכרח לגלות ולהפתח חלק גדול
 הראוי היינו להתפלל וללמוד בהתמדה לשמור ולעשות הוא ובניו
 וכן בהחזקת הדת ככל הנ"ל ועל ידי זה לא יחשבו עוד לומר בהכרח
 שיש עוד דרך מוצנע אתו בזה כי די הנגלות לנו ולבנינו לראות וללמוד
 ממעשיו הטובים ועל ידי זה יוכל בהשאר לקיים כראוי והצנע לכת עם
 אלקיך (וזהו הצניעות ביותר מחמת שלא ירגישו לחפש עוד אחרי מפני
 מעשיו הטובים והנהגתו הנגלות כנוצר) והיינו בסוד ה' ליראיו ויכל

עובר על המקרא הלו כי אם הוא באמת אוהב חסד ועושה משפט הרי
 ניכר לכל צדקתו וגם עושה משפט לעמו ואינו עוד הצנע לכת. ואיך
 יתכנו אלו שניהם יחדיו. אך י"ל כפשוטו כי הנה יש דרך לפני ה' נסתר
 ובחינת הצנע לכת עם אלהיך אמנם זהו לכאורה אם יצניע מעשיו ועל
 ידי זה יהיה מוכרח שלא יראוהו כלל לומר או מתפלל רק עוסק
 בתחבולות ומעשי נערות. וכעין קלות זרות. גם אם יש לו בזה הדרך
 נסתר וכונתו לשם שמים כדי להסתיר מעשיו מכל מקום הרי זה חלול
 ה' כהאי דאמרינן בגמרא (יומא פ"ו ע"א) היכי דמי חלול ה', וכגון אנא אי
 שקילנא בישרי מטבחה ולא יהיבנא דמי לאלתר, אם כי ברצונו לשלם
 אח"כ זמנים מפני הרואים שיחשדוהו מכ"ש כשנראה מעשיו ויתחלל שם
 שמים ותורת ה' והנהגות מצותיו כדת של תורה ואם יאמר לתלמידיו
 שהוא יש לו בזה הדרך נסתר ועמוק מוצנע מי ימצאנו ושיעונו בעינא
 פקיתא על הרפוי ומעלליו וימצאו בו טעם נסתר וירגישו שורש קדושת
 עניינו. אם כן ממה נפשך שוב אינו הצנע לכת ומה אהני מעשיו (בדרך
 הסתר) אחרי אשר ירמוזו מיליו לתלמידיו כי דרך נסתרה נמצא טמון

אלא ודאי בעל כרחו כי צריכין להתנהג על פני התורה ובפרט רב
 ומנהיג להחזיק בתורת ה' ועבודתו וגמ'ח ומשפט הראוי עם בני
 אדם ולעמוד בעד דת ה' כחומה בצורה אשר לא תמוט וממנו יראו וכן
 יעשו וזהו בע"כ כגלוי ומלכה זה יהיה לו בכל דבר כונה עמוקה על
 דרך יחודים ונסתרות לשם ה' ובוה לא ירגישו האחרים ובוה יקיים הצנע
 לכת עם אלהיך. [ועיין מה שכתבתם בכזה על נוסח לעולם יהא אדם ירא
 שמים בסתר כגלוי. במאמר הלקושות אות מ"ד ומ"ה, וה"ת ח"ה אות
 נ"ו עיי"ש]. ויובן הענין על דרך משל לעשיר גדול הרוצה להצניע.
 ועשוי אדם שלא להשביע. היינו שלא להודיע רוב עשרו וביותר מפני
 הגנבים ושודדי לילה כי יארכו לו ולהונו וכאשר יניח כספו בתוך
 קאס"ע-קאסע"ן עוד יחוש מפני ליסטים מזויין שיבואו באישון לילה

←

[Faint handwritten text in the right margin, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

דברי מהדורא קמא תורה

ז. עוד שמעתי מאדמו"ר הקדוש משינאווע הנ"ל בשם הרב הקדוש רבינו מהרצ"ה מזידיטשוב זי"ע (בעל עטרת צבי) שהיה דרכו להושיב את החתן בסעודת השבע ברכות (בראש. כמו שאמרו חז"ל בסוף מו"ק נכ"ה ע"ב) בקרן זוית (למעלה) של השלחן יען כי הקרן זוית היינו מחבר שני הצדדיים יחדיו וכן הוא הבחינה יחוד וחבור. חתן וכלה עכ"ה ששמעתי מפיו. וידוע כי דבריהם הקדושים עמקו מני ים ומרמזים ביחודים עליונים ונ"ל המזו בזה כי צ"ד בגי' מז"ל ט"ב ע"ד שכתב רש"י ז"ל בקדושת לשונו (בפרשת ויצא) עה"כ נ"י י"א בא ג' בא מז"ל ט"ב ועל כן הנהיגו ושגור הוא בפי כל ישראל שני תיבות אלו מז"ל ט"ב בכל עת התחלת ענין שצריכין הצלחה וכמו שאמרו חז"ל במו"ק [כ"ה ע"א] חיי בני ומוזני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזל"א. אמנם כונת הענין כי כל הישועות אלו באים מתרין מזליין היינו נוצר ונקח ממז"ל העליון למז"ל התחתון כנודע בהאריו"ל. ועל כן נאמר בלשון רש"י כנזכר מז"ל ט"ב כנודע בהאריו"ל שאלו המזליין מהבחי' דיקנ"א הם בבחינת יסו"ד בסוד סריס אין לו זקן וידוע כי יסוד צדיק בחינת טו"ב שנאמר [ישעיה נ' י'] אמרו צדי"ק כי טו"ב וכמבואר בהאריו"ל כמה פעמים. וזהו מז"ל (מהבחינה זק"ן תרין מזליין הנ"ל) טו"ב (בחינת יסו"ד) כנזכר ולאשר הם ב' מזליין על כן צריכין לב"פ צ"ד (שהוא גי' מז"ל טו"ב) כנזכר ע"כ זהו למזל טוב של החתן בעת ישא את בת זוגו שיחבר בוית את שני הצדדיים מב' מזליין כנזכר. וזהו י"ל רמז הטעם שמכריזין בעת מתנת דורן דרשה בכל פעם מצ"ד החתן ומצ"ד הכלה צ"ד צ"ד (כ"פ אומרים באמצע שאין פירוש להדברים) והיינו שעולה מזל טוב מצד החתן ומצד הכלה מב' מזליין כנ"ל. (ודלא כמ"ש בזה הרב החסיד בספר שערי פרנסה טובה על תהלים טעם לזה שאין לו טעם וריח טוב) ומנהג ישראל תורה הוא בכל דבר אפילו בקוצה של יו"ד:

ח. שמעתי בשם זקני הגה"ק רבינו מהרצ"א מדינוב זי"ע (בעל בני יששכר) בעת שהיה מסיב בסעודת חתונה או שבע

דברי מהדורא קמא תורה

לעשות יחודים וכונות עמוקות בתיקון הראוי וזהו יהיה בהצנע באמת ובוה י"ל מה שאמר דוד המלך ע"ה [תהלים מ'] לעשות רצונך אליה חפצתי (באופן זה שיהיה) ותורתך בתוך מעי (בפנים). בהצנע לכת ע"כ זאת אעשה) בשרתי צד"ק (התורה ותפלה כמ"ש [תהלים קיט. קמז] צד"ק עדותיך) בקהל רב (ועל ידי זה אוכל השאר להטמין בתוך מעי לעשות רצונך ועבודתך לא ידעו בני אדם שיש עוד בהטמנה יותר ממה שעשיתי בקהל רב) כנזכר. [ועיין מ"ש עה"כ הלז אאמו"ר בתפארת בנים עה"ת פרשת אמור באופן אחר קצת]. וזו"ש הגיד לך אדם מה טוב ומה ה' דורש ממך כי אם עשות משפט ואהבת חסד (שזהו בע"כ בנגלה עשות משפט עם אחרים וללמד דרך ה' ואהבת חסד. ועל ידי זה יוכל להצניע. היינו השאר יניחנו בצניעא. בפנימיות כונתו) והצנע לכת עם אלקיך (כנזכר. וזהו דרך הישר והמובחר אשר ה"א דורש ממך):

ו. שמעתי וראיתי מאדמו"ר הקדוש משינאווע זי"ע שהיה אצלו עבודה גדולה לרקוד לפני הכלה בבהירות גדול אמנם כדברי חז"ל [כתובות ט"ז ע"ב] כיצד מרקדין "לפני הכלה" ולא היה אחוז במטפחת אחת (בידו) עם הכלה שאוחזת גם כן במטפחת ואמר כי זהו מנהג קלות של הבדחנים שהנהיגו כן לאחוז במטפחת ודברי חז"ל בדיוק רק "לפני הכלה". ואח"כ מצאתי כדבריו בתורת חיים [במס' ע"ז דף י"ז] וז"ל ונראה דאסור ללכת במחול עם הכלה בשבעת ימי המשתה אפילו אינו אחוז בידה ממש אלא בהפסק מטפחת כדרך שנוהגים מקצת תלמידי חכמים שפדור הזה אפילו הכי לא שפיר עבדי כדמשמע הכא דשום קריבה בעלמא אסור ואין לחלק בין כלה לאחרת דליכא האידינא מאן דמצי למימר [שם י"ז ע"א] דדמיא עליה ככשורא ולא אמרו חכמים אלא כיצד מרקדין לפני הכלה ולא עם הכלה וכו' עכ"ל התו"ת הרי הדבר נפתח כבר בגדולים הקודמים ז"ל מהראשונים שהזהירו בצדק על ככה:

שַׁעֲמֹנוּ צֶמֶר וּפְשָׁתִים יַחְדָּו: ס יב גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ עַל-אַרְבַּע בְּנָפוֹת כְּסוּתָךְ אֲשֶׁר תִּכְסֶה-בָּהּ: ס יג בִּיַּיְקַח אִישׁ

מחבר פתרא: יב פרספרין תעברך קד על ארבע בנפי כסותך די תכסי בה: יג ארי יסב גבר

לקט בהיר

רש"י

משנת שהוא הדין ללל מין צהמה ומיה, כמו בשנת דמתי וכל בהמתך: (כב) פי' יתדיו בשום מין עבודה, והש"ם כתב (מן הסתם ראה אותו בספר ד"ע) לאמר ח"ל והואיל וסור ותמור לאו דוקא חף לא תמרוש לאו דוקא אלא ה"ה וכו' ע"ל, ואשתמיטמיה דברי הספרי ח"ל, מנין לרבות את הדש והיושב בקרון והמנהיג מ"ל יתדיו מכל מקום עכ"ל

מ"ל: (ג) וכוה הדין להכניס יחד קשורים זוגים (ס) צהולכת שום משא (ספרי - כלאים ח"ג): (יא) שעשגו. לשון עירוב, ורבותינו פירשו* (ספרי - כלאים ט"ח) שוע עוויו ונח"י: (יב) גדילים תעשה לך. חף מן הכלאים (ספרי), לכך סמכ"י הכתוב (יבמות ד): שינו נטחאות - דשו - דדשוה.

מ"ל: (ג) מוצר צפ' קדושים (י"ט כ') קהו משס: (כד) לשון הכתוב הכריחו לדרוש סמוכין, שאם הוא דבר צפני עצמו היל"ל תעשה לך גדילים שזו ישרות הדיבור כמו ועשו להם לניית ולא לניית יעשו להם, לזה ודאי פירושו אע"פ שאסרתי לך שעטנו אעפ"כ גדילים תעשה (מ"ל), אבל אין לומר להפך שאפילו גדילים תעשה שלא מן השעטנו, שעל זה אין

אור החיים

עלצונה של חורה לפני בית דין הגדול, וכוה אומרו ולקח אצו הנערה ואמה, והוליוו את צהולו הנערה רמו חווק ועליוה וכשגות רמות יושגו צהמלעוטה ויחצו עלצונה צ"ד כאומרו השערה, וכוה מה שחמרו צוהר (ח"ג פ') כי עהיד הקצ"ה לתצוע עלצונה של חורה, וכאומרם צמשה (אבות פ"ו) או להם לצריות מעלצונה של חורה, וכנה עונת העומד לתצוע עלצונה כחוצה לפניו כאומרו ואמר אצו הנערה אל הזקנים את צחי נחתי לאיש הזה לאשה פירוש לא נחתי לעננה בקרן זווית אלא להחנה עמה צמנהג אשה לצל יגרע שארה כסוחה ועונתה, כמו שפורשים שלשת הדברים בספר הזוהר (תיקונים ו') שכולם צריכין לתורה"א, וישנאה כאן רמו סיבת ההרחקה ממנה שצאה מאוחה צחינה הנקראת שנאה, ונותן עטם ההרחקה מפני שלא מלא צה חוקף וחוקף"א, וכוה אומרו וכנה הוא שם עלילות וגו', דקדק לומר והנה הוא"א) להעיר כי אין זה אמת שלא גרם לו אלא השוגה השוכן בקרבו, ואלה צהולו צחי וגו' וכוה הדברים צרורים כשמלה כמה מעלות וחוק

יג. כי יקח איש אשה וגו' דברה חורה כנגד בני אדם גם בני איש אשר חוזרים פניהם מן החורה כאומרם כי היום קלר למה שצריך להשחל על המחיה, ועליהם אמר הכתוב כי יקח איש אשה זאת החורה המאורסה, וצא אליה שכבר זרחה עליהם אורה של חורה צהר סיני וקצלו הלוחות, ושנאה פירוש שאין לבס חפץ לתת לה עונתה כמשפט, וכשצא מוכיח לדבר אליו למה תמאם אשה נעורים משוי כי אין החורה זנה ומפרנסת וכוה צריך למחיה, גם אינו רואה סימן צרה מאמלעוטה לימודה הגם כי יעסוק צה אין נפתחים לו-שערי פרנסה עובה, ואדצנא רואה כי כל האנשים שרחוקה ואינם חושבים צה כל עיקר צחייהם מלאים כל טוב, וכוה אומרו ושם לה עלילות דברים, והוליוו עליה שם רע צאומרו את האשה הזאת לקחתי פירוש שאינו כופר בליקוחיה, אלא שאומר ואקרב אליה ולא מלאחתי לה צהולים פירוש לשון חוק כי עוסקיה כביצ יחמו לדפוק על דלתי אחרים למצוא ערף, מודיע הכתוב כי הקצ"ה שהוא הנקרא אצו הנערה וכנסת ישראל"י) יחצו

אור בהיר

ס הנקראת אמה. (א) עונה, זה המחשבה לידבק צה צ"ה, כסות, זה הדיבור צהורה, שאר, זה מעשה המלות. (ב) פי' שקר דובר, והאמת שנאה. (ג) ומיבת הוא ללא צורך לכאורה, אלא לומר הוא היתה"ר השוגה "הוא" היה זה ששם עלילות

לך והארכת ימים: ס שלישי ה' לפי תבנה בית חדש ועשית מעקה לנגד ולא תשים דמים בביתך כייפל הנפל ממנו: לא תזרע פרמך בלאים פן תקנש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הפרם: ס לא תתחרש בשור ובחמור יחדו: יא לא תלבש

לך ותוריה יומין: ה ארי תבני ביקא חרמא ותעבר תיקא לאגרה וקא תשוי חובת דין דקטור בביתך ארי יפל דנפץ מנה: ט לא תזרע פרמך ערובין דיקמא תסתאב דמעת ורעא די תזרע ועלדת פרמא: י לא תרדי בחורא ובחמרא פתרא: יא לא תלבש שעמגוזא עמר וכתן

לקט בהיר

רש"י

מלכה קלה שאין צה חסרון כים"א אמרה חורה למען ייטב לך והארכת ימים קל וחומר למתן שכר של מלכות חמורות (ספרי - חולין קמ"ב): (ח) כי תבנה בית חדש. אם קיימת מלכות שלוח הקן סופך לצנות בית חדש"י ותקיים מלכות מעקה שמלכה גוררת מלכה (אבות ד' ג) ותגיע לכרם וצדה ולצגדים נאים, לכך כסנכו פרשיות הללו (תנח"ם) מעקה. גדר סביב (גג), ואונקלוס חרגם תיקא, כגון* חיק"ם שמשמר מה שצחוכו: כי יפל הנפל. ראוי זה ליפול"ם) ואף על פי כן לא תחגלגל מיתחו על ירך, שמגלגלין זכות על ידי זכאי וחוצה על ידי חייב"ם) (ספרי - שנה ל"ב): (ט) בלאים. חטה ושעורה"ם) וחרץ צמפולת יד (ברכות כ"ב): פן תקדש. כתרנומו תסתאב, כל דבר הנחצב על* האדם צין לצבה כגון הקדש צין לגנאיו כגון איסור* נופל צו לשון קדש, כמו (שע"י ס"ה ה) אל חגש* צו כי קדשתוך"ם): (המזלחה. זה מילוי ותוספת"ם) שארע מוסף: (ו) לא תחרוש בשור ובחמור. הוא הדין לכל שני מינים שצעולס"ם) (ג"ק שינו נטחאות - ספין - סן - דבר אסור - תנע

(כ"ב): (יג) אבל הפסד מה ששלם את האם, וכן הפסד הזמן לא נחשב, כי מניעת הרווח לא נקרא חסרון כים (מ"ל): (יד) מביא לרוש סמיכות זה משום לשון הכתוב שאמר כי צמנה בית חדש וכי הישן אין צריך מעקה וכי דוקא צונה, ואם קנה או ירש פטור, היל"ל תעשה מעקה לגב צימך (מ"ל), ויש מפרשים שאין צריך להפשט טעמים, כי אפילו מאן ללא דרש סמוכים צמשה חורה דרש, כי סצרה קרובה היא לומר טעם מרע"ה לחזור ולשנות מלכות אלו דוקא כדי לסמך באופן זה (במ"ח): (טו) אין רעונו לומר שחיבת מעקה נגזר מחיבת חיק, כי זה רחוק, אלא מביא ראיה מאונקלוס על הענין שמעקה היא דבר המשמר מה שצחוכו, ואמר שתיקא צארמי כמו חיק צעברי, אבל מעקה אין לו דמיון צמקרה (רשב"ם - דאב"ע), ויש אומרים שהוא מלשון עקה שהוא מכשול מסגר ומאודה, כמו (תה" ס"ו י"א) שמת מעקה צמתינו - ומעקה לאו דוקא ה"ה כל מין מויק כגון כלב רע וסולס רעוה (חזק): (טז) זה יהיה פי' מיבת הטפל המיותר גם המחיל צלשון עמיד יפול וסיים צלשון הווה הטפל, שראוי הוא ליפול גם עמה קודם מעשך, אלא שעתיד הוא ליפול על ירך, ואעפ"כ עונש ופסם הוא לך ששכאל צר נש על ירך: (יז) אין זה אומר שזה עונשו על שלא עשה מעקה, הוא עבר על מלכות עשה ולא תעשה הגם שלא נעשה שום מכשול (ודלל כש"ח) ויקבל עונשו, אלא מאחר שלא עשה מעקה והניח מכשול נעשה רשע וחייב ואין ראוי עוד שיליוהו מן השמים מתקלה ומכשול: (יח) זה פי' מיבת כלאים, שפירושו עירוב צ' דברים ולאו דוקא חטה ושעורה אלא דוגמא נקט, וחרץ פירושו זרע הענבים שממנו צומה הגפן, ואם היה הכתוב אומר לא חורע "צברמך" כלאים היינו אומרים פירושו שהכרם צבר מגודל חורע צו צ' מינים, או יאמר כרמך לא חורע כלאים כמו שאמר (ויק' י"ט) שדך לא חורע כלאים, ומדלמך לא חורע כרמך לא חורע כלאים כמו חוה פי' צמפולת יד שמערב ג' מינים ציחד ומפיל אותם מידו צאדמה, וצוה עובר בשני לאוין, לאו זה, ולאו דשדך לא חורע כלאים כדאיתא צספרי, עוד יש חילוק, שכלאי כרם אסור אף צהנאה: (יט) הרשעים אומרים לצדק אלא תגע צי כי אני אסרתך וטמאתך, כלומר אני הצדיק ואתה הפסול והטמא לזה אל תגע צי: (כ) פי' מן החטה שצאדמה צומה קש וצבראשו צבולת המלאה מחטים, כלומר יאסרו החטים והשעורים שימחו, וכן תבואת ענבים שיגדלו צכרם: (כא) דלמדין שור שור

יז) אין זה אומר שזה עונשו על שלא עשה מעקה, הוא עבר על מלכות עשה ולא תעשה הגם שלא נעשה שום מכשול (ודלל כש"ח) ויקבל עונשו, אלא מאחר שלא עשה מעקה והניח מכשול נעשה רשע וחייב ואין ראוי עוד שיליוהו מן השמים מתקלה ומכשול: (יח) זה פי' מיבת כלאים, שפירושו עירוב צ' דברים ולאו דוקא חטה ושעורה אלא דוגמא נקט, וחרץ פירושו זרע הענבים שממנו צומה הגפן, ואם היה הכתוב אומר לא חורע "צברמך" כלאים היינו אומרים פירושו שהכרם צבר מגודל חורע צו צ' מינים, או יאמר כרמך לא חורע כלאים כמו שאמר (ויק' י"ט) שדך לא חורע כלאים, ומדלמך לא חורע כרמך לא חורע כלאים כמו חוה פי' צמפולת יד שמערב ג' מינים ציחד ומפיל אותם מידו צאדמה, וצוה עובר בשני לאוין, לאו זה, ולאו דשדך לא חורע כלאים כדאיתא צספרי, עוד יש חילוק, שכלאי כרם אסור אף צהנאה: (יט) הרשעים אומרים לצדק אלא תגע צי כי אני אסרתך וטמאתך, כלומר אני הצדיק ואתה הפסול והטמא לזה אל תגע צי: (כ) פי' מן החטה שצאדמה צומה קש וצבראשו צבולת המלאה מחטים, כלומר יאסרו החטים והשעורים שימחו, וכן תבואת ענבים שיגדלו צכרם: (כא) דלמדין שור שור

והגדה יתבונן אומר לנו פתחו לי פתח
 כחודה של מחנה ואני אפתח כו"י
 כמ"ט שובו אלי ואשובה אליכם (מלאכי ג. ו.)
 והנה ענין התשובה הוא ע"ד והשיב את
 הגולה (ויקרא ה. כג) כי ע"י המטאים
 מורידים נלוות קדושות בתוך הקליפות,
 וע"י התשובה מחזירים אותם למקומם.
 ואע"פ שלפ"ז למה יתן יתבונן שכל לבעלי
 תשובה עד שיהיו גדולים מזדיקים גמורים,
 ודוגות יחשבו להם כזכות, כיון שהאדם
 לא עשה כלום טובה בזה רק החזיר מה
 שגזל ופרע חובותיו, עכ"ז יתבונן חסד
 אללו כאלו עשה אדם דבר חדש, כמ"ט ולך
 ה' החסד כי אמת משלם לאיש כמעשהו
 (מלאכי ג. יג) כאלו עשה דבר חדש.

וז"ש אני לדודי (שה"ש ג. א) מחזיר הנלוות
 קדושות למקורם, וע"י ודודי לי
 נלחם בשצלינו, כמ"ט ויאל ד' ונלחם
 בגוים (זכריה יד. א) ע"י הפתח שפתחתי
 בתשובה, כמו שנחנו הקדמונים כי סימן
 שר"ת אני לדודי ודודי לי הוא אלול, שאז
 נריך לתקן הכל בתשובה קודם צום יום
 הדין, וע"י יצוא הגואל צ"צ אמן.

חומר בקודש

כד. שהש"ד ה. ג. כה. עיין תיקון נט, ב: ותיוכחא מאי ניהו, והשיב את הגולה אשר גזל, דיחזיר
 שכינתא לאתרה, או את העשק אשר עשק דא קודשא בריך הוא דאפתרש מינה. כו. אבודרהם סדר
 חפלה ראש השנה. פרי עץ חיים שער ראש השנה פ"א. ב"ח לטור או"ח סתקפ"א. כז. לעיל פרשת
 ויצא ד"ה ויצא: כי בונה ירושלים ה' לשון הווה, שבונה השי"ת תמיד את ירושלים על ידי מעשים טובים
 שאנו עושים, על דרך שפירשתי ובנה אותה בקרוב בימינו, שעל ידי ימינו תבנה את ירושלים בכל יום,
 על ידי מעשינו שכאותו יום נבנה קצת וכיום אחר קצת עד שתבנה במהרה בימינו בנין עולם על ידי
 מעשינו בגלות. כח. ראה באר מים חיים וארא ד"ה וזה רמז חז"ל באומרם כל דור שאינו בונה בית
 המקדש בימיו וכו'. כט. ה"ה החזרה מלובלין. ל. עיין בחקל יצחק מה שכתב על דברי רבינו הובא
 בליקוטי בית קודש.

הנילוות קדושות מבחינת הקדושה
 האלקות, חיל צלע ויקאנו מבטנו וגו' (ויב
 כ. טו) ו"ש שיתן את ה' אלקיך, בחינת
 האלקות שנתוכו יתן צידך כו"י.
 וראית בשביה אשה יפת תואר, ע"ד
 אמרם ז"ל צלל מקום שגלו
 ישראל שכינה גלתה עמהם כציכול
 לשביה כ"י, וזהו חיות גדול לאוה"ע וס"א
 וע"י יונקים כל השפע, וכשימתך יקח
 את שלו כנ"ל ויקח את השכינה מגלות
 ע"י שיפדה אותנו, אז יתבטלו הס"א,
 וזהו ע"י התעוררת שלנו. ו"ש ולקחת

חומר בקודש

יט. עיין ספר הליקוטים (להארי"ל) תהלים פמ"ח עה"פ ולרשע אמר: מה לך לספר חוקי, כלומר, שאהיה
 מכניס דברי קדושה בתוך הקליפה, ובוה מוסיף על חטאתו פשע וגדול עונו מגשוא. וכשחזרו בתשובה,
 מוציא אותו הכח שנותן בתוך הקליפה ומכניסו בקדושה, ועל זה נאמר ח"ל בלע ויקאנו וגו'. ולזה נקראת
 תשובה, שחשוב דברי הקדושה למקומה. כ. ראה ספר הליקוטים (להארי"ל) פרשת תצא פכ"א: ומ"ש
 ושביח שבין, היינו כי המצות שעושה החוטא, והתורה שעוסק בה, מוריד שפע ואור מלמעלה. אמנם אותו
 השפע הקליפה חוטפתו, כי אמרה איש זה שעשה מצות אלו, עבדי הוא ומאנשי צדתי, ומה שקנה עבד
 קנה רבו. נמצא, שאותו השפע של החוטא חוטפו החיצונים, וזה בלתי רצון השי"ת. וז"ל משה (תהלים ג.
 טו) ולרשע אמר אלהים מה לך לספר חוקי וגו', וכי הקב"ה מונע הקורא בחיורה. אמנם הענין הוא, שכל
 עוד שעומד בחטאו, כל אותה תורה שלו והמצות שעושה נהנים מהם החיצונים כנו"ל, אבל כששב
 בתשובה שלימה, מוציא בלעו של הקליפה מפיו, בטוד (איוב כ. טו) חיל בלע ויקאנו. וזהו פירוש תשובה,
 שתשוב המצוה והתורה לאיתנה למקומה הראשון. וז"ש ושביח שבין, חשוב לקחת השביח אשר שבה ממך, וזהו ושביח שבין.
 עכשיו ביציאתך למלחמה עליו וחזרת בתשובה, חשוב לקחת השביח אשר שבה ממך, וזהו ושביח שבין.
 ע"י עוד אויכות נפלאה. כא. ילקו"ש שמאל א רמז צב. כב. ראה שלה"ק שמות שובבים ת"ת:
 רבותינו ז"ל אמרו (תולין ס. ב) שני המאורות הגדולים חמה ולבנה שוים נבראו, היו משתמשים בכתר אחד.
 ואחר כך מתמת הקטרוג אמר לה הקב"ה לכו ומעטי את עצמן. והנה רז"ל דברו בחמה ולבנה התחתונים
 הנראות לנו, אבל רמזים לחמה ולבנה העליונים וגבוה מעל גבוה, כמבואר לחכמי המקובלים. עוד נודע
 ונתפרסם בספריהם כי מ"כ ענין קטרוג הזה נמשך למטה קטרוג הקליפה, הוא היצר הרע הוא השטן היורד
 ופוזטיא ועולה ומקטרוג. ולעתיד יהיה אור הלבנה כאור החמה, ויתבטלו הקליפות והיה כולם יודעים את
 ה', וכו' ע"י ש. כג. וזהו ח"ב י. א: ולבתר כד יגיה מלכא משיחא קרבין וכו' ויתעבר סטרא אחרא
 (גי' היא בישא) מעלמא, וה"א תתאה תתמלי מגו נביעו עלאה, ותתעטר ותתנהיר בשלימו, וכדין כתיב (ישעיה
 ל. ט) והיה אור הלבנה כאור החמה, ואור החמה יהיה שבעתים, עד דיהא שבת ליהוה, לאלקטא נפשין
 בתענוגי קדושא, (דא ה' פחא) כל ההוא אלף שביעאה, ודא איהו אתערותא דרוחין קדישין דעמא דישראל,
 לאתלבשא לבתר שבת בגופין אתרנין קדישין לאתקרי קדישין, דכתיב (ש. ט. ג) והיה הנשאר בציון והנוותר
 בירושלם קדוש יאמר לו, עד כאן מלין דרוין סתימין.

7 ←

ולפי ערך שזונה חומות ירושלים לפי ערך זה מפיל צהצית הזה של טומאה, כי כשה קס זה נופל^ל קס זה נופל^ל וז"ש כי חזנה בית חדש כנ"ל, שהאדם צונה הדיהמ"ק שיחדש לעמיד לצוא צמהרה צימינו, ולמה לנו המהמ"ק שכשחמה עוסק צנין הקדוש ועשית מעקה לגגך, לגג ועליה שלך, [כשחמה] צחמה ושכליות לעולמות עליונים לצנות הצנין הקדוש, תראה שחמה מעקה וגדר סביב בעבודתך זאת שלא יתראה עבודתך, ותסתיר מעשך ולכך, רק עבודתך יהיה צפנימות לכך והנעט לכח עם חלקך^ל. ואמר כי יפול הנופל ממנו, פירוש מי שאינו דבוק בעבודתו יתצרך כראוי, יפול עי"ז שחמה נדקתך לצרות. וזה צחמה צחינות יש, כשיראה אותך פעם כשאינך צחינה העליונה המדריגה המעולה, ועי"ז יאמר עליך שכל עבודתך צחינה העליונה הוא שקר ופניות, ויש שיתלוץ עליך על הנהגת דרכי טוֹבן ותסידותך, ויש שיתלוק עליך מחמת שלא יצין מדריגותיך יאמר שאי אפשר עלי פניות וכדומה, ויש כשיראה אותך צמעשך צגלוי ויחזיק אותך

חומר בקודש

יותר ממדריגותיך ככל אלו הצחינות, וכיוצא יהיה כי יפול הנופל, ולכן לא תראה מעשך צנין ציהמ"ק כנ"ל, רק חשמה מעקה כנ"ל. וציינו שאמרנו רז"ל^ל שלעמיד יהיה יורד משמים ציהמ"ק צנין צניו צשלימות, ולהצין למה זה יהיה יורד צניו, ולא ישלח יתצרך מלאכים לעוה"ז לצנות כאן. רק הדבר שכביכול יתצרך צונה ירושלים צחינה הזאת צהסתר מאד משום מלאך ושרף, רק עין לא ראתה חלקים וולתך [ישעה סד ג], ודבר זה אי אפשר לאמרנו רק שמינו צחמו צונה ירושלים ה', נוכל לשער שכביכול הוא צונה צהסתר מאד מאד, כנ"ל עין לא ראתה^ל, וא"א לשער גדול מעלת קדושת ירושלים וציהמ"ק שלעמיד, שיהיה עלי שיעור וערך, ומכל שורה ושורה של הצנין ומכל צינה ולצינה יתנוצץ ויאיר אור המנוה שצונה עי"ז, ויתנוצץ ויאיר בכל אחד אחיות אנכי ה' חלקך, ויהיה מתנוצץ מהם אמונת חלקי עולם ית"ש. ואומר חס"כ לא תזרע כרמך כלאים, קאי על הנ"ל, שלא תראה מעשך

צחינות ועי"ז לא תזרע כרמך כרס ה' צנאות כלאים, משא"כ אם תראה מעשך ח"ו לצרות אולי תפול ח"ו צפניות, ויהיה הכרס כלאים מעורב ח"ו מטוב ורע. א"י מעקה גימטריא יראה עם הכולל, כי עליה האדם צריך להיות ע"י צחינה יראה, וזה השער לה' כמ"ש צוה"ק שצוה"ק צחינה יראה יצוא אל הקודש^ל. ושע"כ נקרא עול מלכות שמים כחורף דיהצין ליה עול צקדמיתא כו"ל. ח"ש הכחוצ כאן כי חזנה בית חדש כנ"ל ע"י עבודתך, ועשית מעקה לגגך לעליה שלך צריך צחינה יראה, דאל"כ יפול הנופל ממנו. וע"ד שפירש אבי הרב הצדיק ז"ל שוא לכס משכימי קום וגו' [הגלס קס, ב] שמשכימין הקום ועשה, ומאחרי שבת השב ואל חשמה מאחריים ומניחים אותם אחר הקום ועשה, לא כן צריך להיות, רק כן יתן לידיו שינה, ע"ד

חומר בקודש

שפירש רש"י ע"פ חז"ל ישנה [ש"ס ה, ב] מן העצירות^ל, שמחמילה יהיה עבודתו שיהיה לו שינה ומניעה מעצירות, ואח"כ יוליד מעשים טובים^ל. והיה בהניח ה' חלקך צך מכ"ד אויביך מסביב [וגו'] תמחה את זכר עמלק וגו'. צמדרש [מחומה צפישקן פ"ח] אין עשו נופל חלל ציד צניו של רחל, ולכן אמר משה ליהושע שהוא מורעו של יוסף צחר לנו אנשים ואל הלחם צעמלק [שמות י, ט], יצוא מי שאמר את האלהים חז"ל ירא [צראשים מב, יח] ויפרע ממי שנאמר צו ולא ירא אלהים, ויוסף נקרא ענר^ל ועשו נקרא קטן כמ"ש [הנה] קטן נתחך וגו' [ענניה ח, ט]. הנה חז"ל אומרים חלוי יתצרך השיצני ה' חליך ונשוצה [חכה ה, כח] וה' יתצרך אומר שוצו חלוי ואשוצה חליכם [מלאכי ג, ז]. והנה קוצ"ה ואורייתא וישראל חינו

47. עיין זוה"ק ח"ג נו, ב: רבי אלעזר אמר, עברו את יהו"ה ביראה, מאן דבעי למעבד פולחנא דמאריה, מאן אתר שארי, ובאן אתר יכוין פולחנא ליחדא שמא דמאריה, הדר ואמר ביראה, ביראה הוא שירותא מתחא לעילא. תא חזי, מה כתיב הכא אחרי מות, ולבתר דבר אל אהרן אחיך וגו', בזאת יבא אהרן, אלא מכאן שירותא לאזהרא לכהני, כל מאן דבעיין לאזהרא בהאי זאת, ודא היא יראת יהו"ה. 48. עיין זוה"ק ח"ג קח, א: מאי עול מלכות שמים, אלא כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא, בגין לאפקא מניה טב לעלמא, ואי לא קביל עליה הווא עול, לא עביד מדי, הכי נמי אצטרין ליה לבר נש לקבלא עליה עול בקדמיתא, ולבתר דיפלח ביה בכל מה דאצטרין, ואי לא קביל עליה האי בקדמיתא, לא ייכול למפלח. 49. ראה שמור פרשה לג, ג: אני ישנה ולבי ער אמרה כנסת ישראל אני ישנתי לי מן הקץ אלא הקב"ה ער שנאמר [תהלים עג, טו] צור לבכי וחלקי אלהים לעולם, אני ישנה מן המצות אבל זכות אבותי עומדת לי ולבי ער, אני ישנה ממעשה העגל ולבי ער והקב"ה מרחיק עלי. 50. עיין בשפת אמת ובאמרי יהודה מה שכתבו על דברי רבינו הובא דבריהם בליקוטי בית קודש. 51. בראשית לו, ב. 52. שם פסוק א חזון עובדיה כה אמר ה' לאדום זכר. ועי"ש רש"י: כלפי שקראו אביו בנו הגדול, ואמו בנה הגדול, אמר הקב"ה לפני קטן הוא. רבותינו דרשו קטן שלא היה להם לא כתב ולא לשון, בזוי שלא

47. מגילה ו, א: מלכי קטרי ירושלים אם יאמר לך אדם חרבו שתייהן אל תאמן, ישבו שתייהן אל תאמן, חרבה קטרי וישבה ירושלים חרבה ירושלים וישבה קטרי תאמן, שנאמר אמלאה חרבה אם מליאה זו חרבה זו אם מליאה זו חרבה. 48. מיכה ו, ח. 49. רש"י סוכה מא, א ד"ה אי נמי: אבל מקדש העתיד שאנו מצפין בנוי ומשוכלל הוא יגלה ויבא משמים, שנאמר [שמות טו, יז] מקדש ה' כוננו. וראה חוס' שבעות טו, ב: ביה המקדש דלעתיד שהוא עשוי מאליו בידי שמים, כדכתיב מקדש ה' כוננו ידך. וכן מפרש במדרש תנחומא. וראה בגר"י פערלא על הרס"ג עשה י"ג שהעיר שלא נמצא כן בתנחומא שלפנינו, וע"ע תנחומא סוף פרשת פקודי, פסיקתא רבתי כט. 50. ישעיה סד, ג.